

**T.C.
İSTANBUL KENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**ALGILANAN EBEVEYNLER ARASI İLİŞKİ BİÇİMİ
VE EBEVEYNE DUYGUSAL ERİŞİLEBİLİRLİĞİN
BENLİK ALGISI VE KİŞİLERARASI İLİŞKİ
TARZLARINA ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gülşah BAYSAL

Enstitü Anabilim Dalı : Psikoloji

Enstitü Bilim Dalı : Klinik Psikoloji

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ülkü TOSUN

İSTANBUL-2022

T.C.
İSTANBUL KENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**ALGILANAN EBEVEYNLER ARASI İLİŞKİ BİÇİMİ
VE EBEVEYNE DUYGUSAL ERİŞİLEBİLİRLİĞİN
BENLİK ALGISI VE KİŞİLERARASI İLİŞKİ
TARZLARINA ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gülşah BAYSAL

Enstitü Anabilim Dalı : Psikoloji

Enstitü Bilim Dalı : Klinik Psikoloji

“Bu tez ___/___/20___ tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Gülşah BAYSAL

21.11.2022

ÖN SÖZ

Tez yazım sürecimde çalışmamı titizlikle takip eden ve desteklerini esirgemeyen, tez danışmanım değerli Doç. Dr. Ülkü TOSUN'a en içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Yüksek lisans eğitimim boyunca bilgi ve birikimleriyle akademik ve mesleki gelişimime katkı sağlayan değerli hocalarım Dr. Burcu SEVİM, Dr. Anıl GÜNDÜZ ve Prof. Dr. Mehmet Zihni SUNGUR'a,

Yüksek lisans sürecinde tanıştığımız, dostluğunu ve yardımlarını esirgemeyen sevgili arkadaşım Gülce YILMAZ'a

Veri toplama aşamasında yardım eden arkadaşlarıma ve katılım sağlayarak araştırmama destek olan katılımcılara,

Hayatımın her döneminde atacağım adımlarda bana cesaret veren, en büyük destekçim ablam Fahriye BAYSAL'a, mesafelere rağmen varlıklarıyla bana güç olan, kararlarımı her zaman destekleyen annem Nazlı BAYSAL ve babam Muhammet BAYSAL'a teşekkür ederim.

Gülşah BAYSAL

21.11.2022

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

KISALTMALAR	i
TABLO LİSTESİ.....	ii
ŞEKİL LİSTESİ.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
GİRİŞ	1
 BÖLÜM 1: KURAMSAL ÇERÇEVE	 7
1.1. Aile.....	7
1.1.1. Aile Kavramı	7
1.1.2. Bir Sistem Olarak Aile	8
1.2. Anne Baba Arası İlişki Niteliği.....	10
1.2.1. Algılanan Anne-Baba Tutumu	11
1.2.2. Ebeveynler Arası İlişki Biçimi	14
1.2.3. Ebeveynler Arası Çatışma	16
1.3. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği	18
1.3.1. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Kavramı	18
1.3.2. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Tarihsel Gelişimi	19
1.3.3. İlgili Araştırmalar	24
1.4. Benlik Algısı	26
1.4.1. Benlik Kavramı	26
1.4.2. Benlik Algısı ve Anne-Baba Etkisi	31
1.4.3. İlgili Araştırmalar	32
1.5. Kişilerarası İlişkiler	34
1.5.1. Kişilerarası İlişkiler Kavramı	34
1.5.2. Kişilerarası İlişkilerin Tarihsel Gelişimi	36
1.5.3. Kişilerarası İlişkilerde Etkili Olan Faktörler	38
1.5.4. Kişilerarası İlişkiler ve Anne-Baba Etkisi	39
1.5.5. Kişilerarası İlişki Tarzları	40
1.5.6. İlgili Araştırmalar	42

BÖLÜM 2: YÖNTEM	44
2.1. Araştırmanın Modeli	44
2.2. Evren ve Örneklem	44
2.3. Veri Toplama Araçları	45
2.3.1. Bilgilendirilmiş Onam Formu	45
2.3.2. Kişisel Bilgi Formu	45
2.3.3. Sosyal Karşılaştırma Ölçeği (SKÖ).....	45
2.3.4. Kişilerarası İlişki Boyutları Ölçeği (KİBÖ)	46
2.3.5. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği (LEAP)	47
2.3.6. Algılanan Ebeveyn İlişkisi Ölçeği.....	48
 BÖLÜM 3: BULGULAR	 50
3.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri:.....	50
3.2. Betimleyici Analizler	52
3.3. Demografik Değişkenlere Göre Katılımcıların Benlik Algıları ve Kişilerarası İlişki Tarzlarının İncelenmesi	55
3.4. Algılanan Ebeveyn İlişki Biçimleri, Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği, Benlik Algısı ve Kişilerarası İlişki Tarzları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi	63
3.5. Algılanan Ebeveyn İlişki Biçimleri ve Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliğinin Katılımcıların Benlik Algılarına Etkilerinin İncelenmesi	67
3.6. Algılanan Ebeveyn İlişki Biçimleri ve Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliğin Katılımcıların Kişilerarası İlişki Tarzlarına Etkilerinin İncelenmesi.....	69
3.7. Benlik Algısı ile Kişilerarası İlişki Tarzlarının Karşılıklı Etkilerinin İncelenmesi	73
 BÖLÜM 4:TARTIŞMA	 75
4.1. Demografik Değişkenlere Göre Benlik Algısı ve Kişilerarası İlişki Tarzlarının Değerlendirilmesi.....	75
4.2. Algılanan Ebeveyn İlişki Biçimleri, Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği, Benlik Algısı ve Kişilerarası İlişki Tarzlarının Değerlendirilmesi.....	84
4.3. Algılanan Ebeveyn İlişki Biçimleri ve Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliğinin Katılımcıların Benlik Algılarına Etkilerinin Değerlendirilmesi	91
4.4. Algılanan Ebeveyn İlişki Biçimleri ve Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliğin Katılımcıların Kişilerarası İlişki Tarzlarına Etkilerinin Değerlendirilmesi ...	93

4.5. Benlik Algısı ile Kişilerarası İlişki Tarzlarının Karşılıklı Etkilerinin Değerlendirilmesi.....	98
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	102
KAYNAKÇA.....	105
EKLER	129
ÖZ GEÇMİŞ	131

KISALTMALAR

AEİÖ	: Algılanan Ebeveyn İlişkisi Ölçeği
APA	: American Psychological Association
KİBÖ	: Kişilerarası İlişki Boyutları Ölçeği
LEAP	: Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği
SKÖ	: Sosyal Karşılaştırma Ölçeği
TDK	: Türk Dil Kurumu

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 2.1: Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ve Cronbach's Alpha Değeri	46
Tablo 2.2: Kişilerarası İlişki Boyutları Ölçeği ve Cronbach's Alpha Değerleri	47
Tablo 2.3: Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği ve Cronbach's Alpha Değerleri	48
Tablo 2.4: Algılanan Ebeveyn İlişkisi Ölçeği ve Cronbach's Alpha Değerleri.....	49
Tablo 3.1: Katılımcıların Demografik Özellikleri	50
Tablo 3.1: Katılımcıların Demografik Özellikleri (Tablo 3.1'in devamı)	51
Tablo 3.2: Sosyal Karşılaştırma Ölçeği, Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği Algılanan Ebeveyn İlişkisi Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Boyutları Ölçeğine İlişkin Normal Dağılım Analiz Sonuçları.....	52
Tablo 3.3: Sosyal Karşılaştırma Ölçeği, Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği, Algılanan Ebeveyn İlişkisi Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Boyutları Ölçeğine İlişkin Betimleyici Analiz Sonuçları.....	54
Tablo 3.4: Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Alt Boyutlarının (Onay Bağımlılık, Başkalarına Güven, Empati, Duygu Farkındalığı) Cinsiyete Göre İncelenmesine İlişkin t- Testi Sonuçları	56
Tablo 3.5: Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Alt Boyutlarının (Onay Bağımlılık, Başkalarına Güven, Empati, Duygu Farkındalığı) Yaşa Göre İncelenmesine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları	56
Tablo 3.6: Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Alt Boyutlarının (Onay Bağımlılık, Başkalarına Güven, Empati, Duygu Farkındalığı) Eğitim Durumuna Göre İncelenmesine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları	57
Tablo 3.7: Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Alt Boyutlarının (Onay Bağımlılık, Başkalarına Güven, Empati, Duygu Farkındalığı) Mesleklere Göre İncelenmesine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları	58
Tablo 3.8: Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Alt Boyutlarının (Onay Bağımlılık, Başkalarına Güven, Empati, Duygu Farkındalığı) Medeni Durumlarına Göre İncelenmesine İlişkin ANOVA testi Sonuçları	58
Tablo 3.9: Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Alt Boyutlarının (Onay Bağımlılık, Başkalarına Güven, Empati, Duygu Farkındalığı) Anne Baba Yaşam Şekline Göre İncelenmesine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları ...	59

Tablo 3.10: Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Alt Boyutlarının (Onay Bağımlılık, Başkalarına Güven, Empati, Duygu Farkındalığı) Aile ile Birlikte Yaşama Şekline Göre İncelenmesine İlişkin t-Testi Sonuçları	60
Tablo 3.11: Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Alt Boyutlarının (Onay Bağımlılık, Başkalarına Güven, Empati, Duygu Farkındalığı) Baba ile İlişki Durumuna Göre İncelenmesine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları.	61
Tablo 3.12: Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Alt Boyutlarının (Onay Bağımlılık, Başkalarına Güven, Empati, Duygu Farkındalığı) Anne ile İlişki Durumuna Göre İncelenmesine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları.	62
Tablo 3.13: Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Alt Boyutlarının (Onay Bağımlılık, Başkalarına Güven, Empati, Duygu Farkındalığı) Diğer Kişilerle İlişki Durumuna Göre İncelenmesine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları	63
Tablo 3.14: Algılanan Ebeveyn İlişkisi Alt Boyutları (Otoriter, İlgisiz, Koruyucu, Demokratik, Bağımlı) ve Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği ile Benlik Algısı ve Kişilerarası İlişki Alt Boyutları (Onay Bağımlılık, Başkalarına Güven, Empati, Duygu Farkındalığı) Arasındaki İlişkinin İncelenmesine Yönelik Pearson Korelasyon Testi Sonuçları	64
Tablo 3.15: Algılanan Ebeveyn İlişkisi Alt Boyutları (Otoriter, İlgisiz, Koruyucu, Demokratik, Bağımlı) ile Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliğin Benlik Algısını Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları	68
Tablo 3.16: Algılanan Ebeveyn İlişkisi Alt Boyutları (Otoriter, İlgisiz, Koruyucu, Demokratik, Bağımlı) ile Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliğin Kişilerarası İlişki Alt Boyutlarını (Onay Bağımlılık, Başkalarına Güven, Empati, Duygu Farkındalığı) Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları	69
Tablo 3.17: Benlik Algısı ve Kişilerarası İlişki Tarzları Alt Boyutları Arasındaki Etkileşime İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları	74

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1: Ebeveynliğin Belirleyicilerinin Bir Süreç Modeli	16
Şekil 2: Ebeveynler Arası İlişki Biçimi ile Benlik Algısı Arasındaki İlişkili Sonuçlar	86

ÖZET

İstanbul Kent Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü - Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: Algılanan Ebeveynler Arası İlişki Biçimi ve Ebeveyne Duygusal Erişilebilirliğin Benlik Algısı ve Kişilerarası İlişki Tarzlarına Etkileri	
Tezin Yazarı: Gülşah BAYSAL	Danışman: Doç. Dr. Ülkü TOSUN
Kabul Tarihi: 21.11.2022	Sayfa Sayısı: vi (ön kısım) + 126 (tez) +3(ek)
Anabilim Dalı: Psikoloji	Bilim Dalı: Klinik Psikoloji
İnsanlar hem doğası gereği hem de sosyal hayatın gerekliliği olarak yaşamın erken döneminden itibaren iletişim kurmaya başlarlar. İletişimle başlayan kişilerarası ilişkilerin farklılığın nedenlerinden biri olarak benlik algısı dikkat çekmektedir. Benlik algısının her yaş ve dönemde değişebilir olması, kişilerarası ilişkilerin işe başlama, eş seçimi ve farklı sosyal roller çerçevesinde çeşitlenmesi nedeniyle; ebeveyn duygusal erişilebilirliği ve algılanan ebeveynler arası ilişki biçimi değişkenlerinin bireylerin benlik algılarını ve yetişkinlik dönemindeki ilişki tarzlarını ne yönde etkilediği bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Bu kapsamda 18-65 yaş arası 394 katılımcıya elektronik ortamda google forms üzerinden ulaşılmıştır. Araştırmada veri toplama araçları olarak; kişisel bilgi formu, benlik algısını ölçmek için sosyal karşılaştırma ölçeği (SKÖ), kişilerarası ilişki tarzlarını ölçmek için kişilerarası ilişki boyutları ölçeği (KİBÖ), algılanan ebeveyn ilişkisi ölçeği (AEİÖ) ve ebeveyne duygusal erişilebilirliği ölçmek için duygusal erişilebilirlik ölçeği (LEAP) kullanılmıştır. Benlik algısı ve kişilerarası ilişki tarzlarına yönelik puanların demografik değişkenler açısından farklılıkları, verilerin dağılımı istatistiksel olarak normal çıktığı için t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile tüm değişkenler arasındaki ilişkiler ise Pearson's korelasyon analizi ile incelenmiştir. Ebeveyn duygusal erişilebilirliği ile ebeveynler arası ilişki biçiminin benlik algısı ve kişilerarası ilişki tarzlarına etkilerini incelemek için çoklu doğrusal regresyon analizleri kullanılmıştır. Araştırma bulguları; demografik değişkenlerin benlik algısı ve kişilerarası ilişki tarzları ölçeğinin alt boyutlarında anlamlı farklıklar gösterdiği bulgulanmıştır. Benlik algısı kişilerarası ilişki tarzları ölçeğinin alt boyutlarından onay bağımlılığını negatif, empati, başkalarına güven, duygu farkındalığı alt boyutlarını pozitif yönde yordamaktadır. Baba duygusal erişilebilirliği benlik algısını pozitif yönde yordamaktadır. Kişilerarası ilişki tarzlarında anne duygusal erişilebilirliğin onay bağımlılığını negatif, duygu farkındalığını pozitif yönde yordadığı bulgulanmıştır. Empati alt boyutunu baba koruyucu tutumun pozitif, başkalarına güven ve duygu farkındalığı alt boyutlarını anne demokratik tutumun pozitif, baba bağımlı/ilgisiz tutumun ise negatif yönde yordadığı bulgulanmıştır. Çalışmanın sonuçları ilgili alanyazın çerçevesinde tartışılmış ve gelecek çalışmalara önerilerde bulunulmuştur.	
Anahtar Sözcükler: Benlik algısı, Kişilerarası ilişki tarzları, Ebeveyn duygusal erişilebilirliği, Algılanan ebeveyn ilişkisi	

ABSTRACT

İstanbul Kent University Graduate Education Institute Abstract of Master's Thesis

Tezin Başlığı: The Effects of Perceived Inter-Parental Relationship Style and Emotional Availability to Parents on Self-Perception and Interpersonal Relationship Styles	
Title of the Thesis: Gülşah BAYSAL Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Ülkü TOSUN	
Date: 21.11.2022	Nu. of pages: vi(pre text) +126(main body)+3(App.)
Department: Psychology	Subfield: Clinical Psychology
People start to communicate from an early period of life, both by their nature and as a requirement of social life. Self perception stands out as one of the reasons for differences in interpersonal relationships that emerge with communication. Since self perception is changeable in every age and period and interpersonal relationships diversify within the framework of starting a job, mate selection and various social roles; this study undertakes to determine how the variables of parental emotional availability and perceived interparental relationship style affect individuals' self-perceptions and relationship styles during adulthood. In this context, 394 participants aged 18-65 were reached electronically via google forms. As data collection tools, the study uses a personal information form, a social comparison scale (SCA) to measure self perception, interpersonal relationship dimensions scale (IRDS) to measure interpersonal relationship styles, perceived parental relationship scale (PAES), and emotional accessibility scale (LEAP) to measure emotional accessibility to parents. Since distribution of the data was statistically normal, differences in the scores for self perception and interpersonal relationship styles in terms of demographic variables were analyzed using the T-test and one-way analysis of variance (ANOVA) while relationships between all variables were analyzed using Pearson's correlation analysis. Multiple linear regression analyses were used to examine the effects of parental emotional accessibility and inter-parental relationship styles on the self perception and interpersonal relationship styles. Findings of the study; demographic variables were found to demonstrate significant differences in the sub-dimensions of the scale of self perception and interpersonal relationship styles. Self perception predicts approval dependence from the sub-dimensions of interpersonal relationship styles scale negatively, and the sub-dimensions of empathy, trust in others, and emotional awareness positively. Father's emotional availability affects self perception prediction positively. In interpersonal relationship styles, it was found that maternal emotional accessibility affected approval dependence prediction negatively and emotional awareness prediction positively. It was found that the empathy sub-dimension prediction was affected positively by father's protective attitude while predictions of trust in others and emotional awareness sub-dimensions, were affected positively by mother's democratic attitude and negatively by father dependent/indifferent attitude. Conclusions of the study were discussed within the framework of the relevant body of literature and suggestions were made for future studies.	
Keywords: Self perception, Interpersonal relationship diversify, Parent emotional availability, Perceived parental relationship scale	

GİRİŞ

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle problemin durumu açıklanmakta daha sonra araştırmanın amacı, önemi, problem cümlesi, hipotezler, sayıltılar, sınırlılıklar ve kavramların tanımlarına ilişkin açıklamalara yer verilmektedir.

Problem Durumu

İnsanlar doğası ve sosyal hayatın gerekliliği olarak yaşamın erken dönemlerinden itibaren iletişim kurmaya başlarlar. Kurulan bu iletişim sosyal bağın, sosyal ilişkinin ve duygusal yakınlığın oluşmasıyla kişilerarası ilişkiye dönüşür (Siyez, 2012). Kişilerarası ilişki kavramı, iki ya da daha fazla insan arasında gelişen, farklı ihtiyaçlardan kaynağını alan, tanışıklıktan samimiyete kadar farklı yoğunlukta yaşanan karşılıklı duygusal etkileşim ve davranımlar olarak tanımlanabilir (Erden İmamoğlu ve Aydın, 2009:40). Plutchik (1997) kişilerarası ilişkiyi kişinin diğerleriyle olan ilişkisinde ki duygu, düşünce ve davranış tarzları olarak açıklamıştır (Gökçe, 2013). En ilkel zamanlardan bu yana insanlar ihtiyaçlarını karşılamak için farklı iletişim yöntemlerini kullanarak birbirleriyle duygusal, bilişsel ve davranışsal boyutlarda ilişki içinde olmuşlardır. Kişilerin ihtiyaçlarını giderme amacıyla diğer insanlarla girdiği etkileşimde ihtiyaçların farklılık göstermesi gibi bu etkileşimde kurulan ilişkilerin de farklılık göstermesi olağandır. İhtiyaçların karşılanması amacıyla başlatılan ve farklı boyutlarda kurulan kişilerarası ilişkilerde bireyin bu amaç doğrultusunda sergilediği davranışlar ve kendilerini ortaya koymaları ise kişilerarası ilişki tarzları olarak yorumlanabilir (Doğan ve Sapmaz, 2012). Buss ve Craik (1983) kişinin belli bir durumda sergilediği davranıştan ziyade farklı durumlarda ve ilişkilerde de kişilerin genel olarak sergiledikleri davranışları ve kişilik örüntülerini kişilerarası tarz olarak belirtmişlerdir.

Kişilerarası ilişkilerle ilgili kuramsal çalışmaları başlatan Sullivan (1953), kişilerarası ilişkilerin kişiliğin bir örüntüsü olduğunu ve kişiliğin ancak diğer insanlarla ilişki durumunda ortaya çıkacağını söylemiştir (Bayramkaya, 2009). Diğer bir ifadeyle kişiyi anlamak davranışlarını anlamaktan geçer. Bireyin davranışlarının kendisine dair algısına göre şekillendiği ve davranışların da kendisini nasıl algıladığını etkilediği öne sürülmektedir (Kuzu, 2021). Malloy ve arkadaşları da (1997), kişilerarası ilişkilerin benliği etkilediğini ve şekillendirdiğini belirtmişlerdir.

Bireyin kendisine dair algısı diğerk bir ifadeyle benlik, kişinin kendisini nasıl tanımladığı ve anlamlandırdığıdır (Bayat, 2015). ‘Ben Kimim?’ sorusuyla başlayan, dñnyayı, diğerklerini ve kendimizi görme şeklimizi ve algılamamızı belirleyen, varoluşumuzun temelinde yer alan, duygu, dñřünce ve davranışlarımız üzerinde etkili olan benlik, kendimizle ilgili farkındalığımızdan ve inançlarımızdan oluşur (Kağıtçıbaşı, 2012; Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2017). Benlik kişiyi diğerklerinden ayıran bir yñndñr. Duygular, tutumlar ve davranışların farklılığı benliğin farklılığı anlamına gelmektedir. Doğumdan itibaren oluşmaya başlayan, aile, arkadaş ve kardeşler aracılığıyla şekillenen benlik, değişen ve yaşa/çevreye göre gelişen dinamik bir yapıdadır (Sarıca, 2013; Yavuzer, 2018).

Benliğin gelişen ve değişen dinamik bir yapıda olduğu dñřñnñldñđñde birey sosyal çevresini çeşitlendirse de aileyle olan iletişim ilerleyen yaş dñnemlerinde de devam edebilmektedir. Kişinin benlik algısında anne ve babayla olan ilişkide alınan mesajların önemli olduğunu belirten Özgñven (2010), çocukların yetişkinlik dñnemlerinde de anne babaların dñřñnce verici ve yñnlendirici bir gñç olarak görñldñđññ aktarmıştır. Benliği kñltñrel ağıdan inceleyen Kağıtçıbaşı (2012), bireyci topluluklarda görñlen ayrışık benlik ile toplulukçu kñltñrlerde görñlen ilişkili benliğe üçñncñ bir benlik eklemiştir. Toplulukçu kñltñrlerde yaşamın kentsel hayata dñnmesiyle ‘özerk-ilişkisel’ benliğin oluşmaya başladığını söylemiştir. Özerk-ilişkisel benlikte de kentsel hayatta evden ayrılan bireyin sosyal bağı ailesiyle devam ederken maddi bağımlılığın azalması ve kendi kararlarını verebilmesi koşullarında kendini değerlendirmesi vurgulanmıştır.

Kişilerarası ilişkilerin ilk başlangıç noktası ve benliğin temellerinin atılmaya başlandığı yer olan aile, genel sistemler teorisinde geçmiş yaşantıları paylaşan, aralarında duygusal bağları ve ortak amaçları olan en az iki veya daha fazla bireyi içeren sistemli bir yapı olarak ağıklanmıştır (Özburun, 2018). Bowen, ‘Aile Sistemleri’ kuramında tüm üyelerin birbirlerini etkilediklerini, davranışların birbiriyle ilişkili olduğunu söyleyerek aileyi, üyeler arasındaki ilişkilere odaklanarak ağıklamayı vurgulamıştır (Haefner, 2014). Aileyi bir sistem olarak ele alan Minuchin (1974) de, ‘Yapısal Aile Sistemleri’ kuramında ailenin üç alt sistemden oluştuğunu belirtir. Bunlar; eşlerin birbirlerine karşı sergiledikleri tutumlar, davranışlar ve duygulardan oluşan eş alt sistemi, eşlerin anne ve baba rollerine bñrñndñđñ ebeveyn alt sistemi ve son olarak çocukların ayrı ayrı değerlendirildiği kardeşler alt sistemidir (Akt. Atıcı,

2019). Bu yaklaşımlara göre her bir birey tamamen bağımsız değildir ve aile sisteminin bir parçası olarak değerlendirilmelidir.

Ebeveyn etkisinin ilerleyen yaşlarda da devam ettiği göz önüne alınarak (Lum ve Phares, 2005) bireyin benlik algısının ve kişilerarası ilişki boyutunun aile ortamı içerisinde değerlendirilmesi kapsamında anne-baba arası ilişki biçimi ve ebeveyn duygusal erişilebilirliği kavramı bu çalışmada araştırılmak istenen olgulardır.

Kişilerarası ilişkilerde sergilenen tutum ve davranışlar ile bireyin kendini algılaması ve değerlendirmesi arasındaki karşılıklı etkileşimden yola çıkılarak, yetişkinlik döneminde anne ve babanın bu iki değişkene etkisinin incelenmesi önemli görülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, yetişkinlerin benlik algılarına ve kişilerarası ilişki tarzlarına ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin ve algılanan ebeveynler arası ilişki biçiminin etkilerinin incelenmesidir. Aynı zamanda demografik değişkenler (cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durum, meslek, anne-baba yaşam şekli, aileyle yaşama(ma), anne ve babayla iletişimin sıklığı, anne ve babayla iletişimin değerlendirilmesi, diğer insanlarla ilişkinin değerlendirilmesi) ile benlik algısı ve kişilerarası ilişki tarzları arasındaki ilişkilerin incelenmesi de alt amaçları oluşturmaktadır.

Araştırmanın Önemi

Çocuğun sosyo-duygusal gelişimine etkisinin önemle vurgulandığı aile, bireyi şekillendirmede önemli bir konumdadır. Kültürel yapımız göz önüne alınarak yetişkinlik döneminde de aile bağlarının bireyin hayatında önemli bir düzeyde devam ettiği (Kağıtçıbaşı, 2012) düşüncesinden yola çıkılarak araştırmanın temeli oluşturulmuştur. Sosyal bir varlık olarak insan, yetişkinlik döneminde de kişilerarası ilişkilerle kendine dair yeni şeyler öğrenme, olumlu benlik algısı geliştirme, yaşamını zenginleştirme ve yalnızlığı azaltma gibi olumlu olguları kazanabilir (Siyez, 2012). Bu nedenle yetişkinlik döneminde sosyal çevrenin iş, evlilik, eğitim gibi alanlarda çeşitlendiği, kurulan ilişkilerin öneminin arttığı ve bireyin kişilerarası ilişkilerinde sergilediği tutum ve davranışların etkilerinin de önem kazandığı yorumu yapılabilir. Bir diğer kavram olan benlik de her yaş döneminde bireyin hayatında kendini

göstermesiyle önemlidir. Çocukluktan başlayan ve hiç bitmeyen bir süreç olan benlik, yaşantılarla sürekli değişim içerisinde olabilir (Kulaksızoğlu, 2006; Taylor, Peplau ve Sears, 2012). Benlik algısının tutum ve davranışlara yansıdığı, sosyal ilişkilerden alınan geri bildirimlerin benlik algısını etkilediği (Malloy ve arkadaşları, 1997) bir karşılıklı ilişki söz konusudur. Yetişkinlikte sosyal ilişkilerinin çeşitlenmesi, benlik algısının tutum ve davranışlara yansması ve sosyal çevreden alınan geri bildirimlerle şekillenmesiyle beraber anne ve baba etkisinin de yordanması amacıyla yapılan bu araştırmanın alana katkı sağlaması amaçlanmıştır. Bireyin ebeveynine duygusal olarak ne derece ulaşabildiği, anne ve baba arasındaki ilişki biçimini nasıl algıladığı ve bunun sonucunda kendisini nasıl değerlendirdiği ile kişilerarası ilişkilerinde sergilediği davranışları yorumlamanın yetişkin psikoterapisine katkısı olacağı öngörülmektedir.

Araştırma bulgularının ilgili alanyazın çerçevesinde tartışılmasının hem teorik bilgiye katkı sağlaması hem de pratik fayda sağlaması açısından gelecek çalışmalara öneri sunmasıyla önemli olduğu düşünülmektedir.

Problem Cümlesi

Ebeveyn duygusal erişilebilirliği ile algılanan ebeveynler arası ilişki biçimleri, 18-65 yaş arasındaki yetişkin bireylerin, benlik algılarını ve kişilerarası ilişki tarzlarını yordamakta mıdır?

Araştırmanın Hipotezleri

H1: 18-65 yaş arasındaki yetişkinlerin benlik algıları ve kişilerarası ilişki tarzları (alt boyutları; onay bağımlılık, başkalarına güven, empati, duygu farkındalığı) ile

- cinsiyet,
- yaş,
- eğitim durumu,
- meslek,
- medeni durum,
- anne-baba yaşam şekli,
- aileyle yaşama durumu,
- anne ve babayla iletişimin değerlendirmesi,
- diğer insanlarla ilişkinin değerlendirmesi

değişkenleri arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır.

H2: Algılanan ebeveyn ilişkisi biçimi alt boyutları (otoriter, ilgisiz, koruyucu, demokratik, bağımlı) ve ebeveyn duygusal erişilebilirliği ile benlik algısı ve kişilerarası ilişki tarzları (alt boyutları; onay bağımlılık, başkalarına güven, empati, duygu farkındalığı) arasında anlamlı ilişki vardır.

H3: Algılanan ebeveyn ilişkisi biçimi alt boyutları (otoriter, ilgisiz, koruyucu, demokratik, bağımlı) ile ebeveyn duygusal erişilebilirliği benlik algısını yordamaktadır.

H4: Algılanan ebeveyn ilişkisi biçimi alt boyutları (otoriter, ilgisiz, koruyucu, demokratik, bağımlı) ile ebeveyn duygusal erişilebilirliği kişilerarası ilişki tarzlarını yordamaktadır.

H5: Benlik algısı ile kişilerarası ilişki tarzları birbirini yordamaktadır.

Araştırmanın Sayıtları

1. Örneklemi oluşturan 18-65 yaş arasında ki 394 katılımcının evreni temsil edebilecek yeterlilikte olduğu varsayılmaktadır.
2. Araştırmaya katılan her bir katılımcının ölçekleri içten, samimi ve gerçeği yansıtacak şekilde cevapladıkları varsayılmaktadır.
3. Araştırmada kullanılan ölçme araçlarının ölçülmek istenen değişkenleri ölçmede uygun, geçerli ve güvenilir oldukları varsayılmaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırma, örneklemi oluşturan 18-65 yaş arasında ki 394 katılımcıyla sınırlıdır.
2. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular ‘Sosyal Karşılaştırma Ölçeği (SKÖ)’, ‘Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği (LEAP)’, Kişilerarası İlişki Boyutları Ölçeği (KİBÖ)’ ve ‘Algılanan Ebeveyn İlişkisi Ölçeği’ ölçeklerinin ölçtüğü nitelikler ile sınırlıdır.
3. Araştırma kapsamında ulaşılan bulgular katılımcıların ölçeklere verdikleri yanıtlar ile sınırlıdır.
4. Araştırma verileri elektronik ortamda toplandığı için katılımcılar internete erişim sağlayan/internet kullanan kişiler ile sınırlıdır.

5. Araştırmada kullanılan ölçeklere ayrılan süre katılımcıların dikkatlerini etkileyebilmektedir. Bu nedenle elde edilen bulgular katılımcının dikkati ve katılım isteğiyle sınırlıdır.

Tanımlar

Benlik algısı: Kişinin yaşamı boyunca tecrübe ettiği yaşantılarla, çevresel faktörlerle ve kişilik yapısıyla oluşturduğu ve kendisine yönelttiği olumlu/olumsuz tüm tanımlamalardır (Demoulin, 1999; Akt. Sarıca, 2013).

Kişilerarası ilişki tarzları: Kişinin belli bir durumda sergilediği davranıştan ziyade farklı durumlarda ve ilişkilerde de kişilerin genel olarak sergiledikleri davranışlar ve kişilik örüntüleridir (Buss ve Craik, 1983)

Ebeveyn duygusal erişilebilirliği: Ebeveyn-çocuk arasında duygusal bir bağlantıyı paylaşma ve karşılıklı olarak tatmin edici ve sağlıklı bir ilişkiden zevk alma kapasitesini ifade eder (Biringen ve Easterbrooks, 2012).

Algılanan ebeveyn ilişki biçimi: Bireylerin, ebeveylelerinin birbirlerine karşı sergilediği tutum ve davranışlarına ilişkin algılarıdır (Çelik ve Öziş, 2016).

BÖLÜM 1: KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Aile

1.1.1. Aile Kavramı

Genel ve klasik tanımlara göre aile; anne, baba ve çocuktan oluşan toplumun en küçük sosyal bir yapısıdır. Ozankaya'ya (1976) göre aile içinde insan türünün üretildiği, topluma hazırlanma sürecinin ilk ve etkili biçimde olduğu, cinsel ilişkilerin düzenlendiği, eşler ve ana-babalarla çocuklar (ailenin biçimine göre başka yakınlar) arasında sıcak, güven verici ilişkilerin kurulduğu, ekonomik etkinliklerin az ya da çok yer aldığı bir toplumsal kurumdur (Akt. Gül, 2014:21).

Köknel (2007) aileyi tanımlarken evlilik ve kan bağına değinerek aileyi, evlilik kurumuyla başlayan eşlerden, çocuklardan, kardeşlerden, akrabalarından ve aynı soydan gelen insanlardan oluşan toplumun en küçük birimi olarak ifade etmiştir. Kültüre değinen bir başka tanım da aile evlilik, kan bağı ya da çocuk edinme bağı ile birbirine bağlı, tek bir evdeki bireylerden oluşan, her biri kendi toplumsal konumu içerisinde birbirini karşılıklı olarak etkileyen, ortak bir kültür oluşturan, bu kültürü paylaşan ve sürdüren bireylerin oluşturduğu grup olarak aktarılmıştır (Bakırcıoğlu, 2006:7). Amerikan Psikoloji Derneği (APA), kan bağı, evlilik ya da evlat edinmeyle bir araya gelmiş yakın bağlar oluşturan bireylerin meydana getirdiği akrabalık kurumunu aile olarak tanımlamıştır (APA, 2021)

Geçmişten günümüze uzanan ve her toplumun bir parçası olan ailenin kabul edilmiş tek bir tanımı yoktur. Aile, içinde bulunduğu toplumun sosyal yapısına göre farklılık gösteren, dönemsel olarak değişime uğrayan ve farklı tipleri olan bir topluluk olsa da ortak olan işlevlere de sahiptir. Özgüven'e (2010) göre bu işlevler 'biyolojik', 'sosyal', 'psikolojik' ve 'ekonomik' olmak üzere sınıflandırılabilir.

Her bireyin doğuştan itibaren karşılanmasını beklediği bir takım ihtiyaçları vardır. Anne ve babanın çocuğun fiziksel, duygusal ihtiyaçlarını karşılayıp güven bağı oluşturmaları da bu işlevlerden biridir. Çocuğun ilk sosyal ilişki kurmaya başladığı yer de ailedir. Anne baba kurduğu ilişki ve iletişim şekliyle çocuğun sosyo-duygusal gelişimine etkide bulunur. Çocuğun kişiliğinin ve benliğinin temelini atar.

Adler'e (1920) göre her birey biriciktir. Bu anlayıştan yola çıkarak aile bir yapı olarak tanımlansa da her bir eşin kendine özgü kişiliği, değerleri, inançları ve davranış

şekilleri vardır. Ailenin yapısını, özelliğini eşlerin aile içindeki durumu, rolü, yeri, birbirleriyle ve çocuklarla bağlantıları, ilgileri, ilişkileri, iletişim biçimleri şekillendirir (Köknel, 2007:352).

Yukarıda aileye dair belirtilen tanımların ortak noktası olarak, bir yapı içerisinde yer alan kişiler ve kişilerin birbirleriyle kurduğu ilişkiden söz edilebilir. Aile içerisinde kurulan ilişkilerin kişileri, kişilerin birbirlerini ve genel olarak yapıyı nasıl etkilediğine bir sistem içerisinde yaklaşan kuramsal çalışmalar mevcuttur. Bu doğrultuda aileyi sistem olarak ele alan yaklaşımlar incelenmiştir.

1.1.2. Bir Sistem Olarak Aile

Sistem bir amaca ulaşmak için bir arada bulunan ve bu amaç için bir şeyler yapan öğeler topluluğudur. Sistem yaklaşımı bu hedefe ulaşmada etkisi olan her şeyi hesaba katar (Nicholas ve Steyn, 2008).

Parsons, toplumsal işlevi yorumlamak için toplumu bir sistem olarak ele alır ve toplumu birbirleriyle etkili olan parçaların bütün hali yani sistem olarak tanımlar (Çelik, 2007). Toplumun en küçük sosyal yapısı olan ailenin de bu sistemin bir parçası olduğu sonucuna ulaşılabilir. Genel sistemler teorisinde aile, daha üst bir sistemin parçası olup kendisi de alt sistemlerden oluşur (Özburun, 2018).

Sistem tanımındaki amaca ulaşmak için bir arada bulunan öğeler ve genel anlamıyla anne-baba ve çocuktan oluşan aile tanımı sonucu aile; anne-baba ve çocuğun bir amaç için bir arada olan ve karşılıklı birbirlerine etkide bulunan bir sistem olarak yorumlanabilir.

Genel sistemler teorisine göre aile, geçmiş yaşamı paylaşan, aralarında duygusal bağları ve ortak amaçları olan iki veya daha fazla kişiyi içeren sistemli bir yapıdır (Özburun, 2018). Wright ve Leahay'e göre de bir sistem olan aile, daha üst bir sistemin parçasıdır ve kendi alt sistemleri vardır. Ailedeki bireylerin değişimi diğer aile bireylerini de etkiler ve davranışları döngüsel olarak yorumlandığında daha faydalıdır (Hallaç ve Öz, 2014).

Ailelere sistemik olarak yaklaşan kuramların ilki Bowen'ın 'Aile Sistemleri' kuramıdır. Aile sistemleri kuramı, tüm üyelerin birbirlerini etkiledikleri üzerinde durur. Aile sistemini aile üyeleri arasındaki ilişkilere odaklanarak açıklar. Aile sistemleri kuramına göre üyelerin davranışları birbirleriyle ilişkili ve birbirlerine

bağlıdır. Bowen aile sistemleri kuramı, bireyi ailenin bir parçası olarak görmek için bir çerçeve çalışması sağlar. Bu çerçeve kapsamında Bowen sekiz kavram ortaya sunmuştur. Sekiz kavramdan biri olan üçgen, iki kişi arasında yaşanan kaygı ve gerilime üçüncü kişinin dahil edilmesidir. Anne-baba-çocuk üçgeninde örneğin otoriter anne ve kaygısız baba varsa, çocuk anne tarafından kendisine müttetik ilan edilebilir (Haefner, 2014). Yaşa'ya (2012) göre de mutsuz anne babalar, kendi ihtiyaçlarını karşılayamadığında çocuklara bu ihtiyacı karşılama rolü yükleyebilirler.

Miller ve arkadaşları (2004) üçgenleşmeye karşı en savunmasız kişinin çocuk olduğunu söyler. Yapılan bir araştırmada, 14 yaşındaki Austin, öfke nöbetleri, ağlama atakları ve endişeli ruh hali ile ilgili 7 yaşından beri yatarak ve ayakta tedavi görmektedir. 7 yaşına kadar babasız büyüyen Austin, 7 yaşında babasını görmek ister. Anne ve baba tekrar evlendiğinde Austin'in babaya karşı hırçın tavırları dikkat çeker. Anne ve baba bu süreçte aralarındaki çatışmayı reddetse de Bowen'e göre anne-babanın çocuklarına odaklanarak kendi evlilikleriyle ilgili yüzleşmekten kaçınmaları üçgenleşmeye örnektir. Kaygılarını Austin'e yöneltmeleri, onun kaygısının artmasına ve belirtileri göstermesine neden olmuştur. Bowen sorunun kaynağının ailenin duygusal sistemi olduğunu savunur (Akt. Haefner, 2014).

Aileyi bir sistem olarak gören yaklaşımlardan biri de Yapısal Aile Sistemleri Kuramı'dır. Yapısal Aile Sistemi'nin temelini atan Minuchin (1974) aile sistemini, ailenin amaçlarına, değerlerine, ihtiyaçlarına ulaşılması için işlevsel bir görev üstlendiği yönünde ifade etmiştir. Bu işlevler ailedeki her bir bireyin oluşturduğu alt sistemlerle yerine getirilir. Yapısal aile sistemine göre aile temelde üç alt sistemden oluşur (Akün, 2013; Fışıloğlu, 1992). Bunlar;

1. Eş Alt Sistemi: Eşlerin oluşturduğu alt sistemdir. Evliliklerinde eşlerin birbirlerine karşı sergiledikleri tutumlar, davranışlar ve duygular bu alt sisteme dahil olmaktadır. Eşlerin birbirlerine karşı uyumu ve tamamlayıcılığı ailenin işlevlerini yerine getirmede önemli unsurlardır. Eşler çocuğa günlük ilişkileri göstererek onlarda rol model olurlar. Çocuğun bu alt sistemde tanık oldukları ilişkilerine, hayatına dair beklentilerine ve değerlerine zemin oluştur ve yetişkinlikte de sosyal ilişkilerini etkiler (Minuchin, 1974; Minuchin ve Fishman, 1996; Akt. Akün, 2013).
2. Ebeveyn Alt Sistemi: Eşlerin, çocuğun aileye dahil olmasıyla oluşturduğu alt sistemdir. Evlilik sona erse bile eşlerin karı-koca rolleri sona erer ama anne-

baba rolleri devam etmektedir. Ebeveyn alt sistemi anne ve babalarla sistemin bir parçası olmaya devam eder (Atıcı, 2019). Minuchin ve Fishman (1996), çocuğun büyümesiyle ve değişimiyle bu alt sistemin de değişmesi gerektiğini, çocuğa karar verme ve kendini kontrol etmeyle ilgili daha fazla fırsat sağlanmasını vurgulamıştır (Akt. Akün, 2013).

3. Kardeşler Alt Sistemi: Çocukların birlikte ve ayrı ayrı değerlendirildiği sistemdir. Diğer alt sistemlerden ayrı fakat diğer alt sistemlerle sürekli ilişki halinde bulunan bir yapıdır. Çocuk alt sistemi diğer alt sistemlerden etkilenmeye en açık olanıdır (Atıcı, 2019).

Psikolojik yaklaşımlar aileyi insan davranışlarını anlamak için birincil faktör olarak görür. Birey de aile sisteminin bir parçası olup tamamen bağımsız değildir ve bu sistem içerisinde değerlendirilerek anlaşılabilir. Coachran ve Brasserd (1979) çocukların karşılıklı alışverişe başlamadan önce ebeveynlerini ve iletişimlerini gözlemlediklerini ve gelişimsel olarak etkilendiklerini belirtmektedirler. Birey içinde bulunduğu aile ortamından küçük yaştan itibaren etkilenmeye başlar ve anne babayı algılayış biçimleri diğer insanları algılama şekillerine zemin hazırlar (Yaşa, 2012).

Bu açıklamalar doğrultusunda aileye bütüncül olarak bakıp anne ve babanın ilişki biçimlerinin bireye etkisini anlamaya çalışmak eş alt sisteminde değerlendirilebilir. Çünkü ebeveynler benzer amaç ve değerlere sahip olsalar da her eşin belli bir tarzı vardır (Minuchin, P., 1985).

1.2. Anne Baba Arası İlişki Niteliği

En genel ve eski tanıma göre aile; anne, baba ve çocuktan oluşan sosyal bir yapıdır. Sistem teorisine göre de aile üyeleri birbirlerini etkileyen iletişim ve etkileşim içindedirler.

Ana ve babaların her biri, farklı kişilik yapılarına, farklı güç ve becerilere, olanaklara, farklı kişisel niteliklere sahiptir. Çocuklar aile üyeleri arasındaki psikolojik etkileşimlerin oluşturduğu dinamik bir sistem içinde ve o sistemin bir parçası olarak büyür ve gelişirler. Bu dinamik etkileşim ağı, ‘aile ortamını’ oluşturur (Özgüven, 2010:193).

Toplumun en küçük sosyal yapısı olarak nitelendirilen ailenin temeli ‘evlilik’ ile atılmaktadır. Aile kavramına göre evlilik daha net bir kavramdır. Aile bir topluluk/örgüt, evlilik ise farklı cinsiyetten iki kişinin beraber yaşayarak, yaşamlarını

paylaşması, çocuk sahibi olarak gelişimini desteklemesi amacıyla yaptıkları sözleşmedir (Gül, 2014). Saxton' a (1982) göre de evlilik, toplumdan topluma farklılaşan, iki bireyin aile kurarak birbirlerine ve çocuklarına karşı sorumlulukları olan ve bu sorumlulukların kabul edildiği sistemlere sahip evrensel bir kurumdur (Akt. Yalçın, 2014).

Tanımlardan yola çıkılarak evliliğin iki kişi tarafından yapılan bir anlaşma olduğu sonucu çıkarılabilir. Güren (2017) evlilik amacıyla bir araya gelen, ortak bir yaşama adım atan iki bireyin farklı değerleri olabileceğini söylemektedir. Ortak bir amaç için bir araya gelen bu iki insanın evlilikteki hedefleri, amaçları, sorumlulukları benzer olsa da kişilik yapıları ve bireysel özellikleri farklılık gösterebilir. İlişkilerin döngüsel olarak yorumlandığı aile sisteminde, üyeler arasındaki etkileşim tüm üyeleri etkiler. Her bir üye bu etkileşimde kişisel özelliklerini ortaya koyar. Çünkü her bireyin kendine özgü değerleri ve tutumları vardır.

Bireyin kişiliğinin gelişimi ailesiyle beraber başlamaktadır. Sosyal çevreyle şekillenmeye devam etse de ilk etken, ilk sosyalleşmeye başladığı kişiler olan anne ve babadır. Alanyazında çocuğun gelişimine etki eden faktörlerle ilgili çalışmalar mevcuttur. Bu faktörlerden biri ebeveynlerdir. Ebeveyn-çocuk üzerine yapılan araştırmalar uzun bir süre ebeveynlerin çocukların gelişimini nasıl etkilediğine odaklanmıştır (Bogensneider, Small ve Tsay, 1997). Çocuğun gelişimi üzerine yapılan çalışmalarda eşler arası ilişki niteliği yeterince dikkate alınmamıştır (Fincham, 1998). Belsky'e (1984) göre de ebeveynlik tutumları ve çocuklukta ki etkilerini inceleme amaçlı birçok çalışma yapılmışken, ebeveynlerin neden bu tutumları sergilediklerine dair daha az araştırma yapılmıştır.

1.2.1. Algılanan Anne-Baba Tutumu

Ebeveynler tarafından çocuğa yöneltilen tutum ve davranışlar anne baba tutumu olarak değerlendirilmektedir. Özgüven'e (2010) göre anne baba tutumları ebeveyn-çocuk ilişkisinin temelini oluşturur. Kişilik gelişimi için anne babayla olan ilişki son derece önemlidir. Anne ve babanın çocuk ile kurduğu ilişkinin niteliği, çocuğun psiko-sosyal gelişimine, davranışlarına ve tutumlarına yansımaktadır.

Kişinin kendini gerçekleştirme amacı yani gelişme çabası hayat boyu devam eden bir süreçtir. Bu süreci araştıran ruh sağlığı uzmanları, anne-baba tutumlarının gelişme çabasının önünde bir engel ya da bu çabayı destekleyen bir faktör olduğunu

söylemişlerdir (Kuzgun, 1972). Baumrind'in çalışmalarıyla temeli atılan genel anne-baba tutumları altı başlık altında toplanmıştır. Anne-baba tutumları genel olarak bu altı başlık altında toplansa da her bir ailenin sadece bir başlığı temsil etmesi olası değildir. Her aile bir araya gelen üyeleriyle beraber farklı özelliklere, kültüre, kişisel yapıları, tutum ve davranışlara sahiptir (Özgüven, 2010).

Yavuzer'in (2018) ve Özgüven'in (2010) inceledikleri anne-baba tutumları aşağıda verilmiştir.

Baskıcı ve Otoriter Tutum

Anne-babanın kendi görüşlerini sert bir tutum içinde çocuğa dayattıkları, çocuğun ihtiyaçlarını ve beklentilerini dikkate almadıkları tutumdur. Sert bir disiplinin sergilendiği baskıcı tutumda anne, baba veya her ikisi çocuğun özgüven gelişimini engelleyerek, kişiliğini yok sayar. Baskıcı ve otoriter tutumla karşılaşan çocukta isyankar ya da boyun eğici davranışlar görülebilir. Bağımsız karar alamayan, çekingen, fazla hassas veya davranış bozuklukları bu çocuklarda beklenen yansımalarıdır. Yine bu çocuklarda dış etken tarafından denetlenme ihtiyacının geliştiği, benlik saygısının düşük olduğu gözlenebilir.

Aşırı Hoşgörölü ve Gevşek Tutum (Çocuk Merkezci Aile)

Çocukların gelişim süreçlerinde hoşgörüyle beraber yönlendirilme yapılmadan kendi isteklerine göre hareket etmelerine izin veren tutumdur. Baskıcı ve otoriter tutumun aksine burada da sınırsız, kuralsız bir tutum söz konusudur. Bu tutumun sergilendiği aile ortamında çocuğun her şeyi yapmaya, her davranışı sergilemeye hakkı vardır. Çocuğun her istediğinin yapıldığı, ailenin çocuk tarafından yönlendirildiği bu aile tutumunda çocuk ilerleyen yıllarda da her şeyi elde etmeyi hak gören, empati yeteneği az ve bencil olma yöneliminde olabilir.

Dengesiz Kararsız ve Tutarsız Tutum

Anne-babanın çocuğa yönelik tutarsız yaklaşım ya da anne-baba arasındaki farklı davranışlar bu tutum altında değerlendirilebilir. Annenin 'hayır' dediğine babanın 'evet' demesi ya da çocuğun aynı davranışına farklı zamanlarda farklı tepkiler vermeleri şeklinde açıklanabilir. Bu tarz tutumlar çocuğun kararsız, tutarsız ve dengesiz bir yapıya bürünmesine sebep olabilir.

Koruyucu Tutum

Bu tutum babaya göre annede daha fazla görülür. Çocuğa normalden fazla şekilde kontrolcü, müdahaleci yaklaşmayı ifade eder. Annenin kendi duygusal yalnızlığını bu şekilde telafi etmeye çalışması çocuğun ilerde bağımlı bir birey haline gelme ihtimalini etkiler. Bu tutumla etkileşim halinde olan çocukta kendine güvende azalma, dışa bağımlılık, aşırı duygusallık gibi özellikler görülebilir.

İlgisiz ve Kayıtsız Tutum

Bu tutumu sergileyen anne-babalarda çocuğun ihtiyaçlarını dikkate almadıkları, ailenin bir üyesi gibi davranmak yerine yokmuş gibi davrandıkları dikkati çeker. Anne-baba çocuğu kendisinden uzak tutar ve bir nevi çocuk kendi kendine büyür. Bu tutuma maruz kalan çocuklarda saldırganlık ihtimali artar ve toplum tarafından onaylanmayan, zararlı alışkanlıklar gibi problemli davranışlara yönelim daha fazladır.

Demokratik Tutum (Güven Verici, Destekleyici ve Hoşgörülü Tutum)

Çocuğun gelişiminin desteklendiği, fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarının dikkate alınarak sevgi ortamında karşılandığı, değerlerinin ve ilgisinin önemsendiği, belirli kurallarla beraber aile içi iletişime dahil edildiği, özerkliğinin teşvik edildiği yaklaşımdır. Demokratik tutumu sergileyen anne-babalar çocuğun görüşlerini ifade etmelerine, bireysel olarak karar vermelerine fırsat tanırırlar. Bu tutumun egemen olduğu aile ortamında sevgi, saygı, anlayış, hoşgörü, güven duygusu egemendir. Çocuklar kendilerine güvenen, sevgi ve saygıyı bilen özellikler geliştirirler.

Sümer, Gündoğdu Aktürk ve Helvacı'nın (2010) anne-baba tutumları ile ilgili yapılan 1345 anne ve 13578 çocuk/ergen toplam 14620 kişinin dahil edildiği 34 araştırmayı inceledikleri çalışmada benlik gelişiminin en fazla incelenen konu olduğu görülmektedir. Benlik gelişimini sırasıyla çocuğun tutum ve davranışları, sosyal duygusal gelişimi ve bilişsel gelişimi izlemektedir. Lise ve sonrası grupta ise romantik ilişkiler ve akademik başarı da en fazla incelenen alanlar arasındadır. Bu çalışmada varılan ortak sonuç, anne ve babasını demokratik algılayanların baskıcı ve otoriter algılayanlara göre daha özerk, uyum düzeyi yüksek ve olumlu benlik algısı belirtilen kişiler olduğu görülmektedir. İlgisiz ve ihmalkar anne-baba tutumuna maruz kalmış çocuklar ise diğer tutumlara göre çoğu alanda daha dezavantajlı olmaktadır.

Annesinin ve babasının tutumunu demokratik algılayan çocuk, ergen ve genç yetişkinlerle yapılan araştırmalarda benlik saygısının daha yüksek, kendini gerçekleştirmenin daha olumlu olduğu görülmektedir. Otoriter ve baskıcı anne-baba tutumunda ise daha düşük benlik saygısı, olumsuz kendini gerçekleştirme, düşük öz-sefkat ve depresyon eğiliminin fazla olması ulaşılan sonuçlar arasındadır. İlgisiz veya reddedici anne baba tutumunda da anlamlı bulunan sonuçlar depresyon eğiliminin yüksek, benlik algısının olumsuz ifade edilmesi, somatizasyon ve öfke/düşmanlık duygularının daha fazla olmasıdır. Aşırı koruyucu anne-baba tutumu da yüksek kaygı belirtisiyle ilişkili bulunmuştur (Cengiz, 2021; Dirik, Yorulmaz ve Karancı, 2015; Kuzgun, 1972; Onar Kaya, 2020).

1.2.2. Ebeveynler Arası İlişki Biçimi

Anne-babaların tutumlarını etkileyen faktörler genel olarak şu şekilde sıralanabilir; anne-babanın psikolojik durumu, eğitimi, beklentisi, gelişim öyküsü, aralarındaki ilişkinin niteliği, ailenin sosyo-ekonomik durumu, tipi, boşanma durumunun olup olmaması, annenin çalışması, kültür ve çocuğun yaşı, cinsiyeti, mizacı, doğum sırası (Yaşa, 2012). Turan (2011) da çocuğun yaşının, cinsiyetinin, ailenin sosyo-ekonomik düzeyinin, anne-babanın gelişim öyküsünün, anne-babanın ilişki niteliğinin ve kültürel farklılıkların anne-baba tutumlarını etkilediğini belirtmiştir. Bu kadar fazla değişkenin şekillendirebileceği anne-baba tutumunda eşler arasındaki ilişki niteliği dikkat çekmektedir. Anne ve babanın bu tutumları birbirlerine karşı sergileyip sergilemediklerine dair yeterli araştırma bulunmamaktadır. Her ailenin dinamiğinin farklı olması kadar her bir eşin bireysel özellikleri de farklılık gösterebilir. Anne ve babaların tutumlarını diğer değişkenlerin etkilemesi kadar kendi karakterlerinin bir özelliği olarak da sergileme ihtimali düşündürücüdür.

Ebeveyn ve eş alt sistemlerinde anne ve babanın çocuğa etkisi görülmektedir. Fakat alanyazındaki araştırmalarda anne ve babanın ilişki biçiminin çocuğun üzerinde bir etkisinin olup olmadığına dair yeterli çalışma bulunamamıştır. Sadece çatışma, uyum veya çocuğa karşı tutum üzerinden değil birbirlerine olan tutum ve davranışları üzerinden de aralarındaki ilişkinin niteliğinin çocuğu ne derece etkilediği bu çalışmada araştırılmak istenmiştir.

Bu bağlamda anne-baba tutumları ile benzerlik gösteren ve bu çalışmada kullanılacak olan ‘Algılanan Ebeveyn İlişkisi Ölçeği’nin alt maddeleri; otoriter, ilgisiz, koruyucu,

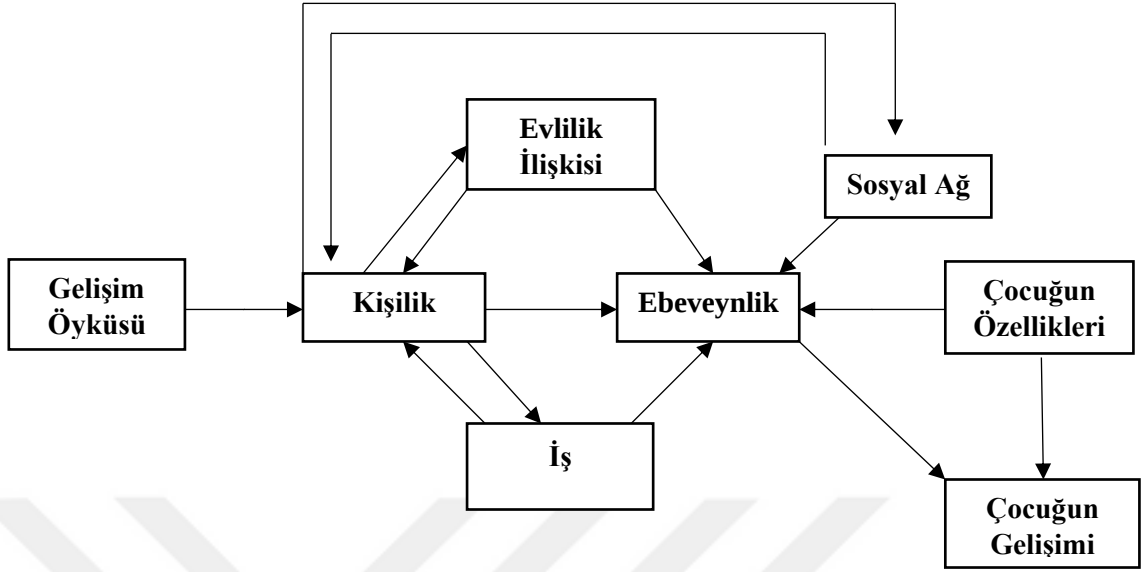
demokratik ve bağımlı tutumdur (Çelik ve Öziş, 2016). Anne ve babanın birbirlerine bu tutumları ne kadar sergilediklerinin değerlendirilmesinin çocuklarının algılamasına göre yapılması amaçlanmıştır.

Ebeveynler arası çatışma ve anne-baba tutumu ile ilgili çalışmalara bakıldığında eşler arasındaki ilişkinin ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin karşılıklı etkileşimleri aileyi anlamak için önemlidir. Ebeveynler arası çatışma ve anne-baba tutumundan farklı olarak anne-baba arasındaki ilişki biçiminin de çocuğu etkileme olasılığını destekleyen yaklaşımlardan söz edilebilir. Bu yaklaşımlardan biri sosyal bilişsel kuramdır.

Bandura (1986) birey, çevre ve kişisel özelliklerin karşılıklı etkileşimleriyle öğrenmenin gerçekleştiğini söyler. Kişi davranışlarını, model aldığı kişilerin tutumlarını, davranışlarını ve duygularını gözlemleyerek öğrenir. Bu süreçte daha fazla gözlenen kişiler daha fazla model olarak alınabilir. Model almak gözlenen kişiyi taklit etmekten ziyade davranışı bilişsel süreçten geçirerek depolamaktır. Gözlenen davranışlar hemen sergilenmese de hafızada muhafaza edilerek istenildiği taktirde uygulamaya geçebilir. Kişi öğrendiği çoğu şeyi doğrudan değil model alarak öğrenir. Bu yaklaşımdan yola çıkarak bireyin anne ve babasını model almasından, davranışlarını gözlemlemesinden, gözlemlenen davranışlarla özdeşleşerek kendi davranışı haline getirmesinden söz edilebilir.

Ebeveynler arası ilişki biçiminin çocuğa etkisinden söz eden yaklaşımlardan bir tanesi de anne ve babanın kişilik özellikleridir. Kişilikle ebeveynlik arasında bulunan bağdan ilk söz edenlerden biri Belsky'dir (1984). Belsky (1984) ebeveynliği şekillendiren faktörleri araştırdığı modelde üç etkenden söz eder. Bunlar; kişisel psikolojik kaynaklar, çocuk özellikleri ve bağlamsal stres/destek kaynaklarıdır. Ebeveynliği etkileyen birden fazla faktör varken her birinin etkisi aynı düzeyde değildir. Bu üç faktörden kişisel psikolojik kaynakların en belirleyici olduğunu ardından bağlamsal stres/ destek kaynakların ve üçüncü sırada da çocukların özelliklerinin etkisinden söz eder. Fakat çocuk istismarı üzerinden yapılan bu sıralama işlevsel ebeveynlik davranışı hakkında yordanmış, bu konuda üçünün de dahil edilerek incelendiği bir çalışma yapılmamıştır. Daha önce yapılan araştırmalar işlevsel ebeveynliğin de belirleyicileri olduğuna dair kanıt olarak kullanılmıştır. Olumsuz ebeveyn tutumlarına dair yapılan araştırmalarda ebeveynin gelişim öyküsünün bu tutumlarda etkisinin olduğu görülmüştür.

Belsky'nin (1984) ebeveynliğin belirlenmesinde etkisi olan değişkenleri bir süreç olarak incelediği model Şekil 1'de gösterilmektedir.

Şekil 1: Ebeveynliğin Belirleyicilerinin Bir Süreç Modeli

Kaynak: Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development*, 55(1), 83–96.

Bu model ebeveynlerin gelişim öykülerinin, evlilik ilişkilerinin, işlerin ve sosyal ağların kişiliklerini ve psikolojik iyi oluşlarını dolayısıyla ebeveynliği ve çocuk gelişimini etkilediğini varsayar (Belsky,1984:84). Yukarıda yer alan modele göre ebeveynliği belirleyen birden fazla etken vardır. Her birinin etkileme düzeyi farklıdır. Kişilik özellikleri ebeveynliği direkt olarak etkileyen bir faktördür. Son olarak Belsky'nin bu modelinin kanıtlanma düzeyinin mevcut araştırmaların değerlendirilmeleriyle sınırlı olduğu da belirtilmiştir.

1.2.3. Ebeveynler Arası Çatışma

Aile ilişkileri ve çocuğun gelişimi üzerine yapılan çalışmalarda ebeveynler arası çatışma sıklıkla araştırılan bir konu olmuştur. Yapılan araştırmalarda ebeveynler arası çatışmanın ve çocukların uyum problemlerinin ilişkili olduğu vurgulanmaktadır (Cummings ve Davies, 2002). 1940'lı yıllardan bu yana ebeveynler arası çatışma ve çocuğa etkisi üzerine yapılan araştırmalardan Batı'da yapılanların çoğunda, çatışma ile çocukların uyum problemleri arasında anlamlı ve orta düzeyde olumlu ilişkiler bulunmuştur (Grych ve Fincham, 1990; Ulu ve Fışıloğlu, 2004).

Ebeveynler arası çatışma çocuk tarafından anne-baba arasındaki iletişimin ya da ilişkinin nasıl algılandığıdır (Güven ve Erden, 2014). Ebeveynler arası çatışma ve çocuğa etkisi üzerine genellikle öfke gibi olumsuz durumları ortaya çıkarma amaçlı çalışmalar yapılmıştır. Oysa, çatışma olumsuz bir kelime olarak algılansa da her ebeveynler arası çatışma olumsuz olarak değerlendirilmemelidir. Evlilik memnuniyetleri yüksek olan eşler de zaman zaman çatışma yaşayabilirler. Ebeveynler arası her bir çatışma; sıklığı, yoğunluğu, içeriği ve çözümü açısından değişiklik sergileyebilir. Bu yüzden her çatışma çocukta olumsuz etki bırakacak anlamına gelmemelidir. Eşlerin çatışmayı çözme şekilleri çocukta problem çözme ve stresle başa çıkma becerisini geliştirebilir (Grych ve Fincham, 1990).

Model alma yoluyla anne ve babasını gözlemleyen bireyler kişilerarası ilişkiler hakkında fikir sahibi olabilirler (Belsky, 1981). Ebeveynler arası çatışmada eşlerin çözüm yöntemlerinin rol model olma etkisi vardır. Bir problem olumlu veya olumsuz şekilde sonuçlanabilir. Önemli olan sonuca giderken kişilerin sergiledikleri tutum ve davranışlardır. Eşlerin çatışmayı çözme yöntemlerine göre de yapıcı ve yıkıcı olmak üzere ikiye ayrılır. Problemi çözme odaklı, destekleyici, fiziksel ve sözel olarak sevgi içeren çözüm yöntemiyle olan çatışmalar yapıcı; fiziksel ve sözel düşmanlık, öfke, tehdit gibi yöntemlerle devam eden çatışmalar yıkıcı olarak belirtilmektedir (Güven ve Erden, 2014).

Ebeveynler arası çatışmanın yaşanmasının son derece olağan olması, eşlerin çatışmayı çözme yöntemleri ve çocukların çatışmayı nasıl algıladıkları bilişsel, duygusal ve davranışsal olarak etkide bulunmaktadır. Yapılan araştırmalarda çocuğun ve ergenin çatışmayı algılamasında cinsiyetler arasında fark görülmemiş, yaşa göre çatışmayı algılamada ise fark görülmüştür. Çocuğun ve ergenin yapıcı çözüm yöntemlerinde kendilerini daha iyi hissettikleri, yıkıcı çözüm yöntemlerinde ise korku, kaygı, suçluluk gibi duyguları hissettikleri vurgulanmıştır. Algılanan çatışma arttıkça benlik saygısı, sosyal yeterlilik ve akademik başarı da düşmekte, içe ve dışa yönelim problemleri artmaktadır (Altınok ve ark., 2017; Çelik, 2016; Güven ve Erden, 2014; Sağkal ve Türnüklü, 2017).

Son olarak Hetherington ve arkadaşlarının (1982) yaptığı bir çalışmada boşanma üzerinden iki yıl geçmiş daha az tartışmalı ailelerin erkek çocuklarında, birlikte yaşayan ve daha fazla tartışmalı ailelerin erkek çocuklarına göre daha az davranış problemi gösterdikleri bildirilmiştir (Akt. Grych ve Fincham, 1990). Eşler ayrılmış

dahi olsa ebeveynlik rolleri devam etmektedir. Ebeveynler arası ilişki biçimi ve çocuğa etkisi evliliğin sonlandırılmasında da devam eder.

Özetle çatışma her ikili ilişkide olduğu gibi evlilikte de yaşanması olağan bir durumdur. Çocuğun çatışma olarak algıladığını ebeveynler çatışma olarak değerlendirmeyebilir veya çocuğun çatışma olarak algılamadığı durum ebeveynler tarafından çatışma olarak yorumlanabilir. Çocuklar her çatışmadan olumsuz etkilenmez. Önemli olan anne ve babaların çatışmayı nasıl çözdükleridir. Çözüm yöntemleri çocukların bilişsel, duygusal ve davranışsal tepkilerinin nasıl şekilleneceğine etki etmektedir.

1.3. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği

Daha önce bir sistem olarak ele alınan ailenin, eş alt sistemi, ebeveyn alt sistemi ve kardeşler alt sisteminden oluşan bir yapı olduğu belirtilmişti. Her bir üyenin karşılıklı birbirlerini etkilediği ve bir üyenin ait olduğu yapıdan bağımsız değerlendirilemeyeceğine bu yaklaşımda vurgu yapılmaktadır. Bu bölümde ebeveyn alt sisteminin içinde yer alan ebeveynler ve çocuk arasındaki duygusal ilişkiye değinilecektir.

Lum ve Phares'e (2005) göre çocukların duygusal, davranışsal tepkilerini incelemede ebeveynlerin çocuklarıyla olan duygusal bağlarını incelemek keşfedilmeye değerdir. Ebeveyn duygusal erişilebilirlik kavramı da ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkiyi duygusal boyutta incelemek için kullanılan bir kavramdır.

1.3.1. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Kavramı

Duygusal erişilebilirlik, bir ikilinin duygusal ilişkiyi sağlıklı bir şekilde paylaşma ve bu paylaşım sonucu doyurucu bir ilişki kurma becerisi anlamına gelmektedir (Biringen ve ark., 2014; Biringen ve Easterbrooks, 2012). Duygusal erişilebilirlik ebeveyn-çocuk ilişkisinde niteliksel açıdan duygusal bağların kurulması ve paylaşılabilmesi olarak ifade edilebilir. Biringen'e (2000) göre en yalın haliyle 'diğerinin varlığını duygusal olarak hissetmek' duygusal olarak erişilebilir olmaktır.

Duygusal erişilebilirlik anne ve babanın fiziksel varlığından da ziyade duygusal olarak çocuğuyla bir arada olmasını ifade eder. Duygusal erişilebilirlik düzeyi kaliteli ebeveyn-çocuk ilişkisinde işlevsel ebeveynliği gösteren önemli bir unsurdur (Lum ve Phares, 2005). Biringen'e (2000) göre de iyi bir ebeveynliğe referans olmaktan ziyade

ikilinin karşılıklı duygusal farkındalığının, duygusal sinyalleri algılamının ve ifade etmenin değerlendirilmesidir. Ebeveynin çocuğun duygusal sinyallerine yanıt verme şekli kadar, kendi duygusal sinyallerini nasıl ilettiği de önemlidir. Duygusal erişilebilirlik sözlü ve sözsüz ifadelerden oluşur. Sözel ifade özellikle ebeveyniden çocuğa çok önemli bir unsur olsa da duygusal erişilebilirliğin %80-90'ını sözsüz iletişim oluşturur. Bu durum alt boyutlara göre ufak değişimler gösterebilir. Sözsüz ifadeler; jest ve mimikler, vücut dili, göz teması ve ses tonudur. Sözel ifadelerin aynı zamanda bu sözel olmayan ifadelerle de desteklenmesi gerekir (Biringen ve Easterbrooks, 2012).

1.3.2. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Tarihsel Gelişimi

Duygusal erişilebilirlik, psikolojide teorik modellerin değiştiği bir dönemde canlandırıcı bir fikir olarak ortaya çıkmıştır (Emde, 2000:242). Ebeveyn-çocuk iletişiminde duygusal gelişimle ilgili yeni bir yaklaşım olan bu kavram 1991 yılında klinik çalışmalarla başlamıştır (Özdoğan ve Cenkseven Önder, 2018).

Duygusal erişilebilirlik kavramı Mahler, Pine ve Bergman'dan (1975) esinlenerek, Emde ve Easterbrooks (1985) tarafından detaylandırılmış ve Biringen ile Robinson (1991) tarafından daha da geliştirilmiştir (Akt. Bretherton, 2000:233). Duygusal erişilebilirlik kavramını ilk olarak Mahler, Pine ve Bergman (1975), annenin mevcudiyetini çocuğun keşif ve özerklik sürecinde destekleyen tutumunu tanımlamak için kullanmışlardır (Akt. Biringen, 2000). Annenin, çocuğun bu süreçlerinde sözsüz desteği ve duygusal olarak var olması çocuğa 'buradayım' mesajını vermektedir. Böylece bu mesajı alan çocuk kendini güvende hisseder. Emde ve Easterbrooks (1985), ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkide duygunun hassas bir gösterge olduğunu söyleyip duygusal erişilebilirlik kavramını teorileştirme çalışmaları yapmışlardır (Biringen, 2000). Önceki açıklamalar kavram üzerine olurken duygusal erişilebilirliğin klinik alanda çalışmalarına 1988 yılında Biringen, Robinson ve Emde ile başlanmıştır (Akt. Gökçe, 2013).

Daha sonra duygusal erişilebilirliğin kavramsallaştırmasını Biringen ve Robinson (1991), bağlanma kuramından ve çocuğun özerklikle beraber keşfetme sürecinde annenin destekleyici varlığından (Mahler, Pine ve Bergman, 1975) yola çıkarak teorik çalışmalarla gerçekleştirmişlerdir. Biringen ve Robinson (1991) duygusal erişilebilirliğin ilk yayınlanan çalışmasında ebeveyn-çocuk ilişkisinin kalitesini

anlamak için ebeveyn duyarlılığının, yapılandırmanın, müdahaleci olmamanın, çocuk katılımının ve çocuk duyarlılığının önemini vurgulamışlardır. Daha sonra yapılan çalışmalarla düşmanca olmama boyutu da eklenmiştir (Akt. Biringen, 2000).

Ebeveyn duygusal erişilebilirliği ebeveyn ve çocuk olmak üzere iki boyuttan oluşur. Ebeveyn alt boyutu; duyarlılık, yapılandırma, müdahaleci olmama ve düşmanca olmamayı kapsar (Biringen, 2000; Biringen ve ark., 2014; Biringen ve Easterbrooks, 2012; Saunders ve ark., 2015).

1. *Ebeveyn Duyarlılığı (Parental Sensitivity)*

Burada sözü edilen ebeveyn duyarlılığı, Ainsworth ve arkadaşlarının (1978) anne duyarlılığından yola çıkan ve daha geniş açıdan bakan bir kavramdır. Anne duyarlılığı, çocuğun gönderdiği sinyallere karşı dikkatin açık olması ve doğru şekilde algılayıp hızlı ve uygun tepki vermeyi içerir. Ebeveyn duyarlılığı da bunlara ek olarak zamanlama, esneklik ve çeşitlilikten söz ederken genel olarak dikkati, algılamayı, tepkiyi, oyun sırasında çeşitliliği, olumsuz durumlarda ilişki niteliğini ve karşılıklı iletişimin kalitesini ifade eder. Ebeveyn duyarlılığı aynı zamanda olumsuz etkileşimlerde ebeveyn-çocuk iletişiminin oluşturduğu atmosfere de dikkat eder. Ebeveyn duyarlılığında ebeveynin çocuğun duygusal sinyalini algılaması kadar kendi duygusal sinyallerini de nasıl ilettiği önemlidir. Algılamada açıklık ve doğruluk, verilen tepkinin hızı, çatışmalı durumlardaki işlevsel tepki ve olumlu duygu alışverişi ebeveyn duyarlılığının varlığını ifade eder. Özetle ebeveyn duyarlılığı, ebeveynin çocukla olumlu bir ilişki kurmak, duygusal bir bağ oluşturmak için sergilediği davranış ve tutumlardır (Ainsworth, 1979).

2. *Ebeveyn Yapılandırması (Parental Structuring)*

Biringen tarafından gerçekleştirilen ilk kavramsallaştırma çalışmasında (1991) yapılandırma ve müdahalecilik birlikteyken daha sonra ki çalışmasında (1998) birbirlerinden ayrılmıştır. Ebeveyn yapılandırması çocuğun özerkliğini teşvik ederek keşfetme ve öğrenme sürecinde sergilediği destekleyici tutum becerisi anlamına gelir. Uygun yapılandırma sergileyen ebeveyn, çocuğa öğrenme ve keşfetme sürecinde sadece rehberlik etmekle kalmaz, özerklik için ona gerekli olan olanağı da tanır. Aynı zamanda ebeveynin çocuğu etkileşime dahil ederken belli sınırlar, kurallar çerçevesinde yapılandırma becerisini de ifade eder. Kısacası ebeveyn yapılandırması, çocuğu destekleme ve keşfetme sürecine yönlendirme becerisidir (Biringen ve ark., 2014).

3. *Müdahaleci Olmayan Ebeveyn (Parental Nonintrusiveness)*

Çocuğun gelişim düzeyini dikkate alarak aşırı yönlendirme, baskı ve kontrol davranışları sergilemeden özerkliğini desteklemesi anlamına gelmektedir. Ebeveynin duygusal olarak orada olduğunun ve ihtiyacı olduğunda çocuk tarafından ulaşılabilir olduğunu aktarması müdahaleden ziyade teşvik edici bir tutumu sergiler. Çocuk büyümeye başladıkça ebeveynin çocuk adına hareket etmek ve karar almak yerine onun bazı kararlara da dahil olmasına müsaade etmek de müdahaleci olmamayı yansıtır. Çocuğun zorlanma durumlarıyla baş etmelerine fırsat tanımak bağımsızlığını kazanması konusunda da ebeveynin müdahaleci olmayan tutumunu gösterir (Biringen ve ark., 2014; Biringen ve Easterbrooks, 2012)

4. *Düşmanca Olmayan Ebeveyn (Parental Nonhostility)*

Ebeveynin çocukla iletişimde sabırlı, olumlu, uyumlu davranış ve tutumunu ifade eder. Ebeveynin çocuğa yansıtmamak adına kendi olumsuz duygularını düzenleyebilme becerisidir. Anne ve babanın düşmanca tutum içerisinde öfkeyle davranması ise ebeveyn düşmanlığı anlamına gelir. Jest ve mimiklerle, ses tonuyla, küçük düşürücü söylemlerle çocuğa karşı davranışlar sergilemesi düşmanlık olarak sayılabilir. Ebeveyn düşmanlığı açık veya gizli şekilde çocuğa yansıtılabilir. Olumsuz duyguları düzenleyememe açık veya örtük düşmanlığın yansıtılmasına neden olur. Örtük düşmanlık, sabırsızlık, öfke, hayal kırıklığı gibi duyguların daha az gösterilmesidir. Açık düşmanlık ise çocuğa karşı olumsuz ifadeler, fiziksel saldırı ve ayrılma tehdidi gibi davranışlardan oluşur.

Duygusal erişilebilirliğin çocuk boyutu; çocuk duyarlılığı ve çocuğun katılımını kapsar.

1. *Çocuk Duyarlılığı (Child Responsiveness)*

Çocuğun yaş dönemine uygun olarak özerk davranışlar ve keşfetme sürecinde ebeveynine verdiği tepkileri, ebeveyniyle iletişim halinde olmasını ve duygusal yanıt vermesini ifade eder. Çocuğun ebeveyniyle kurduğu ilişkinin kalitesi ve dengesi çocuk duyarlılığında önemlidir (Biringen ve ark., 2014).

2. *Çocuk Katılımı (Child Involvement of the Parent)*

Çocuğun ebeveynini iletişime dahil etme konusunda ilgisini gösterir. İlk zamanlar ebeveynin varlığını ara ara kontrol ederek iletişime dahil etme, ilerleyen yıllarda bağımsız karar verirken ebeveynle iletişime geçmeyi ifade eder. Burada vurgulanan

çocuğun ebeveyninin katılımına duygusal olarak açık olmasıdır (Biringen ve Easterbrooks, 2012; Saunders ve ark., 2015).

Yukarıda açıklanan boyutların değerlendirmesini yapan duygusal erişilebilirlik ölçekleri ebeveyn-çocuk ilişkisinin sıcaklığını ve samimiyetini ölçme amaçlı kullanılabilecek bir yöntemdir (Biringen ve ark., 2014). Temelinde bağlanma teorisinden esinlenerek gelişen duygusal erişilebilirlik kuramı farklı olarak yapılandırma, müdahaleci olmama ve çocuğun katılımını da ölçmeyi amaçlamaktadır (Emde, 2000).

Ebeveyn-çocuk ilişkisi ile ilgili en fazla çalışma yapan yaklaşımlardan bir tanesi bağlanma kuramıdır. Bowlby (1969) bağlanma teorisiyle anne-bebek arasında duygusal bağı vurgulamıştır. Bağlanma teorisi, anne- bebek arasında ki bağlanmanın evrimsel bir amaca hizmet ederek bebeğin hayatta kalmasını sağladığını ifade eder. 1978 yılında Ainsworth ve arkadaşları bağlanma stillerini incelemek amacıyla ‘Yabancı Durum’ olarak adlandırdıkları bir çalışma yapmışlardır. Çocuğun ayrılma ve birleşme durumlarında verdiği tepkiye göre güvenli, güvensiz-kaçınan ve güvensiz-endişeli olarak bağlanma stillerini tanımlamışlardır (Ainsworth, 1979). Bebeğin annenin fiziksel varlığına duyduğu ihtiyaç gibi duygusal ihtiyaçlarının da karşılanması ve anneyi güvenli bir alan olarak görmesi bağlanma kuramının yaklaşımıdır. Ancak bağlanma kuramında ebeveyn-çocuk bağı duygusal olarak tanımlansa da ayrılma/birleşme gibi stres durumlarında değerlendirilmiş ve bebeğin verdiği tepkilere odaklanılmıştır (Biringen ve ark., 2014). Bağlanma kuramından yola çıkarak genişletilip kuramsallaştırılan duygusal erişilebilirliğin bazı farklılıkları mevcuttur (Biringen ve Easterbrooks, 2012; Saunders ve ark., 2015);

- a. Duygusal erişilebilirlik ebeveyn-çocuk ilişkisini ikili bir yapı olarak duygusal nitelikler açısından inceler.
- b. Duygusal erişilebilirlikte çocuğun ebeveyne fiziksel olarak ulaşabilmesi kadar duygusal olarak da ulaşabilmesi, iletişim kurması önemlidir. Bunun için de çocuğun gönderdiği duygusal sinyallerden daha çok ebeveynin bu sinyalleri almasına ve yanıtlamasına vurgu yapılır.
- c. Bağlanma kuramı davranışsal tepkileri gözlemleyerek değerlendirmede bulunmuşken duygusal erişilebilirlik duygusal tepkilere daha fazla odaklanmıştır.

- d. Bağlanma kuramı stres/tehlike altında davranışları incelemiştir. Duygusal erişilebilirliğin daha geniş durumlarda da değeriendirilmesi yapılabilir.
- e. Bağlanma teorisinde annenin davranışlarını çocuğun nasıl etkilediği pek dikkate alınmamıştır. Duygusal erişilebilirlikte çocuk ve ebeveyn ayrı boyutlar olarak değeriendirilir.
- f. Anne duyarlılığı kavramının duygusal erişilebilirlik kavramıyla ilişkisi görölse de (Emde, 2000) ebeveyn duyarlılığı esneklik, çeşitlilik, çatışma durumlarındaki ilişki niteliği gibi farklılıklarla daha kapsamlıdır.
- g. Bağlanma kuramında bağlanma stilleri çocuk tarafına yöneltilmişken duygusal erişilebilirlikte anne-çocuk ve baba-çocuk ilişkileri değeriendirilmektedir.
- h. Duygusal erişilebilirlik hem olumlu hem de olumsuz duyguları kapsayarak olumlu duygulara daha fazla odaklanır.

Genel olarak duygusal erişilebilirliğin sadece stres/tehlike durumlarında değil, olumlu duyguları, eğlenceli zamanları da dikkate alan, duyarlılık, yapılandırma, müdahaleci olmama, düşmanca olmama gibi alt boyutlarla ebeveyne ve çocuğun etkisine değinen daha kapsayıcı bir yapı olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Bağlanma kuramı-anne duyarlılığı-(Ainsworth ve ark., 1978), ilk kez kullanılan duygusal erişilebilirlik kavramı (Mahler, Pine ve Bergman,1975), Emde ve Easterbrooks'un (1985) duyguların ilişkide hassas bir gösterge olduğu görüşü duygusal erişilebilirliğin yola çıktığı yaklaşımlardandır. Bu yaklaşımlara ek olarak sistem teorisi de duygusal erişilebilirliğin oluşumuna dokunan bir başka kuramdır. Guttman'ın (1991), her bireyin katkıda bulunup karşılıklı etkileşim içinde olduğu ve ilişkilere bir bütün olarak bakmanın önemini vurgulayan sistem teorisidir. Aile sisteminin parçalarından biri olan anne-çocuk ve baba-çocuk ilişkileri, her üyenin birbirinden etkilendiği ve diğerlerini etkilediği bakış açısıyla ikili yapı olarak incelenir (Akt. Biringen ve ark., 2014). İlişkilerde karşılıklı etkileşime odaklanan duygusal erişilebilirliğin aile sistem teorisinden farkı duygusal ifadelerde tüm aileden ziyade ikili yapılara odaklanır ve her bir ikiliye birden fazla bakış açısı getirir (Biringen ve Easterbrooks, 2012).

Emde (2000) duygusal erişilebilirlikte davranış kalıplarına dair yorumların deneysel çalışmalardan daha çok teorik çalışmalar üzerinden yapıldığını söylemiştir. Teoriye dayalı bu yorumların özellikle bebeklikten sonraki yaş gruplarında test edilmediğini vurgulamıştır. Biringen de (2012) ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin ebeveyn

tarafının her yaşta çocuğu olan anne ve babalarda görülebileceğini belirtmiştir. Lum ve Phares (2005), duygusal erişilebilirlikte hem babayı dahil etmek hem de daha ileri yaş gruplarında değerlendirmek amacıyla ‘Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeğini (LEAP)’ geliştirmiştir.

1.3.3. İlgili Araştırmalar

Ebeveyn duygusal erişilebilirliği ölçeğinin değerlendirilmesi yapılırken klinik grupta olan çocukların klinik grupta olmayan çocuklara göre duygusal erişilebilirliği daha düşük bildirdikleri görülmüştür. Annelerin depresif görünerek kayıtsız kalmalarının istendiği bir laboratuvar çalışmasında bebeklerin annelerin fiziksel varlığına rağmen rahatsızlık belirtisi gösterdikleri bildirilmiştir (Lum ve Phares, 2015).

Gök ve Cenkseven Önder’in (2018) 1198 lise öğrencisi ile yaptığı araştırmada mağduriyet bildirimleri ile temel psikolojik ihtiyaçları (özerklik, yeterlik, ilişki ihtiyaçları) ve ebeveyn duygusal erişilebilirliği arasında negatif yönde anlamlı ilişki sunmuştur.

Özdoğan ve Cenkseven Önder’in (2018) 14-19 yaş grubunda yer alan toplam 776 lise öğrencisiyle duygu düzenleme güçlüğü, ebeveyn duygusal erişilebilirliği ve reaktif/proaktif saldırganlık üzerine bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmada reaktif/proaktif saldırganlık ile ebeveyn duygusal erişilebilirlikte duygu düzenleme güçlüğü’nün aracı rolünü araştırmayı amaçlamışlardır. Araştırma sonucunda reaktif ve proaktif saldırganlığın duygu düzenleme güçlüğü ile pozitif, ebeveyn duygusal erişilebilirlik ile negatif yönde anlamlı bir ilişkisinin olduğunu raporlamışlardır. Hem anne hem baba duygusal erişilebilirliği düzeyinde artış duygu düzenleme becerisini pozitif yönde yordarken, reaktif ve proaktif saldırganlığı negatif yönde yordamıştır. Böylece duygu düzenleme güçlüğü’nün ebeveyn duygusal erişilebilirlik ile reaktif ve proaktif saldırganlık arasında kısmi aracı etkiye sahiptir. Bu çalışma, duygusal paylaşımın az olduğu, soğuk, mesafeli ve katı kuralların hakim olduğu aile ortamına maruz kalan kişinin duygularını düzenlemede güçlük yaşadığını ve bunu sosyal ilişkilerine yansıtılabileceğini göstermektedir. Özetle ailenin duygusal ikliminin duygu düzenleme becerisini etkilediği görülmektedir.

Baba-çocuk arasındaki ilişkiye dair araştırmaların arttığını fakat baba ve yetişkin çocuk arasında duygusal erişilebilirliğe dair çalışmaların yüzeysel kaldığını söyleyen Özbiler (2020) yaş ortalaması 22 olan 257 üniversite öğrencisiyle baba duygusal

erişilebilirliği, öznel iyi oluş ve psikolojik dayanıklılık üzerine araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda beliren yetişkinin geçmişe dair babasında algıladığı duygusal erişilebilirlik ile şimdiki öznel iyi oluşu arasında psikolojik dayanıklılığın tam aracı etkisinden söz etmiştir.

Psikolojik sağlamlık ve ebeveyn duygusal erişilebilirliğine dair yapılan bir başka çalışma da yaş ortalaması 22 olan 251 üniversite öğrencisi ile yapılmıştır. Bu çalışmada çocukluk dönemi ihmal ve istismarı araştırılan başka bir değişkendir. Psikolojik sağlamlık ile ebeveyne duygusal erişilebilirlik arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki görülmüştür. Ayrıca çocukluk dönemi ihmal ve istismarın ebeveyne duygusal erişilebilirlik ile negatif yönde anlamlı ilişkisi ve ihmal/istismar ile psikolojik sağlamlık arasında ebeveyn duygusal erişilebilirliğin tam aracı etkisi vurgulanmıştır (Özsoy ve Çelikkaleli, 2021). Ebeveyn duygusal erişilebilirliğin düşük düzeyde olmasının çocukluk döneminde ihmal ve istismara maruz kalmada bir risk faktörü olduğu söylenebilir. Sıcak, samimi ve destekleyici ebeveyn-çocuk ilişkisi bireyin olumsuz olaylar karşısında direncinin yüksek olmasını, psikolojik sağlamlığını destekleyici bir etkidir.

Ebeveyn duygusal erişilebilirliğin benlik saygısına ve kişilerarası yetkinliğe etkisini araştırmak amacıyla 446 üniversite öğrencisiyle çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda ebeveyn duygusal erişilebilirliğin benlik saygısını ve kişilerarası yeterliliği yordadığı raporlanmıştır. Ebeveynlerin çocuklarına karşı kabul edici ve onların varlıklarından duydukları hoşnutluğu ifade etmeleri, kişinin benlik saygısını arttırmaktadır (Yücel ve Tuzcuoğlu, 2020).

Ebeveynlerin boşanması, çatışması, uyumu, tutumu ile anne ve babanın kişisel psikopatolojisinin çocuğun duygusal ve davranışsal gelişimlerine etkisiyle ilgili alanyazında birçok çalışma mevcuttur. Fakat duygusal erişilebilirliğin diğerlerine göre daha yeni bir kuram olması nedeniyle kaynaklar daha azdır. Lee ve Gotlib (1991) ebeveynlerin ayrılması, ebeveynler arası çatışma ve ebeveyn psikopatolojisi sırasında ortak olarak görülen ve çocuğun uyum davranışını etkileyen değişkenin duygusal erişilemezlik olduğunu söylemişlerdir (Akt. Lum ve Phares, 2005). Duygusal erişilebilirlik ilişkinin duygusal atmosferine de dikkat ettiği için ilişkiler hakkında daha fazla bilgi edinilmesine olanak sağlar (Saunders ve ark., 2015).

Ebeveyn-çocuk ilişkisinin işlevsel ve sağlıklı olması çocukluk dönemi gelişimi kadar yetişkinlik dönemi gelişimi için de önemlidir (Özbiler, 2020). Walczak ve Burns'e (2004) göre çocuk yaş aldıkça ebeveynle ilişkide azalmanın değil farklılaşmanın olduğunu söyler. Anne ve babalar her gelişim döneminde çocuğun ihtiyaçlarını karşılamalıdır (Akt. Gök ve Cenkseven Önder, 2018). Herhangi bir yetersizliği bulunmayan çocuklar yetişkinlikte fiziksel ihtiyaçlarını karşılamada ebeveynin varlığına ihtiyaç duymasa da duygusal ihtiyaç her yaş döneminde kişinin karşılanmasını beklediği temel ihtiyaçlardan biridir. Duygusal erişilebilirlik yaşam boyu devam eder ve ilerleyen yaşlarda da gözlenebilir (Biringen ve Easterbrooks, 2012). Ebeveyn etkisinin ilerleyen yaşlarda da etkisinin devam ettiği göz önüne alınarak (Lum ve Phares, 2005) araştırmada yetişkinlerle çalışmak amaçlanmıştır.

1.4. Benlik Algısı

Çalışmanın bu bölümünde önemini her zaman koruyan benliğin tanımı, çeşitleri, oluşumu, öğeleri açıklanmaktadır. Benliğin açıklanmasının ardından benlik algısı ile anne-baba ilişkisi ele alınmaktadır.

Self-concept terimi Türkçede benlik, benlik kavramı, kendilik, öz gibi kavramlarla aynı anlamda kullanılmaktadır. Bu çalışmada 'benlik kavramı' nın kullanılması tercih edilmiştir.

1.4.1. Benlik Kavramı

İnsan sosyal bir varlıktır ve kendisini, çevresini tanıma ihtiyacı içindedir. Bu ihtiyaçla beraber kim olduğuna, kendisini nasıl biri olarak tanımladığına dair kendisine yönelttiği soruları vardır. Kişinin bu sorulara cevap arayışı içerisinde olması ve verdiği yanıtları benlik olarak tanımlanır. Diğer bir ifadeyle kişinin kendisini algılama şekli, kendisine dair tanımları benlik kavramını açıklamaktadır. Neredeyse her kuramın yapısında yer alan benlik kavramıyla ilgili tek bir tanımlama bulunmamaktadır. İnsanın karmaşık ve genel geçer bir tanımının olmaması kadar yine insanı anlama ve yorumlama hedefli kullanılan benliğin de tek bir açıklaması bulunmamaktadır (Özen ve Gülaçtı, 2010).

Kim olduğumuza dair inançlarımıza ve bu inançlar doğrultusunda yaptığımız tanımlamalara benlik kavramı denir (Taylor, Peplau ve Sears, 2012). Dünyayı, diğerlerini ve kendimizi görme şeklimizi ve algılamamızı belirleyen, varoluşumuzun

temelinde yer alan, duygu, düşünce ve davranışlarımız üzerinde etkili olan benlik, ‘Ben kimim?’ sorusuna verilen yanıtlardan, kendimizle ilgili farkındalığımızdan ve inançlarımızdan oluşur (Kağıtçıbaşı, 2012; Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2017). Rogers (1961, 1977) kişinin kendisiyle ilgili düşüncelerinin, algılamalarının ve değerlendirmelerinin benliği oluşturduğunu ifade eder. (Akt. Cüceloğlu, 2010). Köknel’e (2007) göre de benlik kavramı, insanın ruhsal yapısı içinde kendini algılayan, anlayan, tanıyan, yorumlayan, değerlendiren, yargılayan, yöneten öğeleri içeren bir güçtür (s. 377). Bir diğer tanımda da benlik, kişinin ne olmak istediği, şu an ne olduğu ve dışarıdan nasıl görüldüğüne dair düşünceleri olarak ifade edilmiştir (Özgüven, 2010).

Daha fazla tanımın sunulabileceği benlik kavramı özetle kişinin kendisini kim ve nasıl olarak gördüğüdür. Kendisini tanımlama amaçlı dikkat kesilen kişinin algılaması, değerlendirmesi, yorumlamasıyla benlik kavramı oluşmaktadır.

Pek çok bilim dalında araştırma konusu olan benlik kavramıyla ilgili kapsamlı yazı yazan ilk psikologlardan biri William James’tir. James’e göre benlik, kişinin kendisine dair söyleyebileceği her şeyin bütünüdür. James benliği iki kavramla ele almıştır. Bunlar; ‘bilen ben (I)’ ve ‘bilinen ben (Me)’dir. İkisini de benliği oluşturan kavramlar olarak ele almış, farklılıklarını açıklamış fakat birbirlerinden ayrı düşünilemeyeceğini belirtmiştir (Akt. Özen ve Gülaçtı, 2010). James bilen benin yürütme işlevi gördüğünü söyleyerek kişinin davranışlarını açıklama anlamında deneysel çalışmaların yapılamayacağı için yeterli olmadığını vurgulamış, bilinen benin ise kişinin kendisine dönüp baktığında gördüğü her şeyden oluştuğunu söylemiştir (Epstein, 1973). Maddesel, sosyal ve ruhsal olmak üzere belirttiği üç benlik türünü bilinen benin altında incelemiştir. Maddesel benlik, kişinin bedeni, fiziksel varlığı, ünvanı, malı, mülkü gibi ‘benim’ olarak tanımladığı şeyleri ifade eder. Sosyal benlik, diğerleri tarafından nasıl algılandığıyla ilgilidir. Kişi için sosyal çevresi tarafından algılanma şekli önemlidir ve bu yüzden farklı sosyal çevrelerde farklı rollere bürünmenin ve davranmanın altında yatan sebebin sosyal benlik olduğunu belirtmiştir. Ruhsal benlik ise, kişinin bireysel özellikleri, tutumları, davranışları, düşünceleridir (Aslan Yılmaz, 2016).

James’in ardından benliği kişinin davranışlarını anlama ve yorumlamada araç olarak görmekten ziyade davranışları anlama ve yorumlamada tek bir perspektif sağladığını düşündükleri için psikolojinin en merkezine koyan bazı davranış bilimcilerinin açıklamaları şu şekildedir (Epstein, 1973:404-407);

Cooley (1972), benliği birinci tekil kişi –ben, beni, bana, benim, kendim- zamirleriyle ifade edilen her şey olarak belirtmiştir. Kişinin sosyal çevresi, diğerleriyle olan etkileşimi benliğinin şekillenmesinde önemlidir. Cooley’in belirttiği ayna benlik, bireyin kendisini diğerlerinin algıladığı şekilde algılamasını ifade eder (Erbil, Divan ve Önder, 2006).

Mead (1934) ayna benliği genişleterek benlik kavramının sosyal etkileşimde bireyin nasıl algılandığına dair endişesi sonucu ortaya çıktığını söylemiştir. Kişi bu endişeyi kontrol edebilmek amacıyla sosyal çevresinde davranışları tahmin etmeye ve ona göre davranmaya çalışır. Böylece benliğin sosyal çevrede ki üstlenen rollere göre değişebildiğini ve birden fazla benliğin olduğunu belirtmiştir (Gündüz, 2017).

Sullivan (1953), sosyal ilişkilerden de ziyade anne başta olmak üzere bireyin diğer önemli kişilerle etkileşimi sonucu benliğin oluştuğunu söylemiştir. Birey, kendisi üzerinde önemli etkisi olan kişilerden gelen yorumlara göre ‘iyi’ ve ‘kötü’ ben etrafında şekillenir. Mead’ın söz ettiği endişe gibi Sullivan da hoş olmayan duygulardan kaçınmanın benliğin temel bir işlevi olduğunu söyler (Gündüz, 2017).

Benlik kavramının tanımlamasının farklılığı kadar benlik, benliğin çeşitleri ve öğeleri konusunda da farklı yaklaşımların olduğu görülmektedir.

Hamachek (1985), üç farklı benlik kavramından söz etmiştir. Bunlar algılanan benlik, gerçek benlik ve ideal benliktir. Algılanan benlik kişinin kendisini nasıl değerlendirdiği, gerçek benlik ölçekler aracılığıyla da yorumlanan, var olan benlik ve ideal benlik ise kişinin olmak istediği benliktir (Kuzu, 2021).

Köknel (2007), algılanan benlik, ideal benlik, özdeğer ve toplumsal kimlik olmak üzere benliğin dört öğeden oluştuğunu belirtmiştir. A) Kişinin kişisel özelliklerine, yetkinliklerine ve sahip olduğu değerlere göre kendini algılaması, tanımlaması algılanan benliği oluşturur. B) Kişinin sahip olmak istediği özellikler, yetkinlikler ve değerler ideal benliğini ifade eder. Aile ya da çevreyle etkileşimle kişi bunlara sahip olması gerektiğini öğrenir ve onaylanma ihtiyacı içinde olur. C) Kişiler kendilerini ait hissettikleri, önem verdikleri topluluklar içinde kurdukları etkileşimle kimlik oluştururlar. Her bir toplulukta farklı rolleri üstlenen kişi, o topluluğa uygun davranışlar sergiler. D) Kişinin algıladığı benliği ile ideal benliği arasında ki fark ise özdeğerdir. Aradaki fark özdeğer hakkında bilgi verir. Kişinin aldığı geri bildirimler

ve yapılan iş aradaki farkı zaman zaman değiştireceği için özdeğerin de değişken bir yapıda olduğu söylenebilir (Köknel, 2007).

Benliği kültürel açıdan inceleyen Kağıtçıbaşı (2012), benliğin Batı kültüründe doğup geliştiğini belirterek bireyci toplum özelliklerine göre tanımlandığını söylemiştir. Kültürlere göre belirtilen iki benlik türünü ayrışık benlik ve ilişkili benlik olarak aktarmıştır. Ayrışık benlik, bireyci topluluklarda yaygın olarak görülmektedir. Bu benlik türünde kişi benliğini sosyal çevresinden ayırarak tanımlamaktadır. İlişkili benlik birçok toplulukçu kültürde yaygındır. Bu tarz kültürlerde kişinin gruba uyumu önemlidir. Kişiden beklenen davranış örüntüleri bellidir. Kişi benliğini diğerleriyle örtüşerek tanımlamaktadır. Başka bir ifadeyle ilişkili benlikte, benliğin bir kısmını başka benlikler oluşturur. Kağıtçıbaşı (2012), bu iki benliğe ek yeni bir benlikten söz etmiştir. Özerk-ilişkisel olarak adlandırılan benliğin toplulukçu kültürlerde yaşamın kentsel hayata dönmesiyle oluşmaya başladığını söyler. Kentsel hayatta bireyin evden ayrılıp kendi yaşamını şekillendirdiği dönemde aileyle duygusal bağ devam etse de ekonomik durumlar gibi bağlılıklar azalmaktadır. Özerk-ilişkisel benlik sosyal bağ devam ederken bireyin kendi başına karar verebilmesi kendisini bu koşullarda değerlendirmesidir.

Benliğin çocukluktan başlayıp hiç bitmeyen bir süreç olduğunu söyleyen Taylor, Peplau ve Sears (2012) bu oluşum sürecindeki bilgi kaynaklarını dokuz başlık altında aktarmışlardır. Bunlar;

1. *Toplumsallaşma*: Çocukluk çağında aile, öğretmen ve arkadaşlarla etkileşim sonucunda öğrenilenlerin içselleştirilmesi.
2. *Yansıtılmış Benlik Algısı*: Cooley (1902) tarafından öne sürülen kişinin diğerleri tarafından algılanma şekline ve verdikleri tepkilere göre kendisini algılaması.
3. *Başkalarından Alınan Geri Bildirim*: Kişinin kendi özelliklerini, niteliklerini algılamasında başkalarının yönelttiği fikirlerin etkisinin olması.
4. *Kendini Algılama*: Kişinin dikkatini kendisi hakkında bilgi toplama sürecine vermesi ve kendini algılaması. Bu süreç olumlu yönlerden daha çok olumsuz yönler için geçerlidir.
5. *Uyarılmışlık Durumlarını Adlandırma*: Fiziksel uyarılmışlık durumlarına bakarak o durum üzerinden kişinin kendisine dair bilgi edinmesi.

6. *Çevreden Farklılık*: Kişinin kendisini diğerlerinden ayıran özelliklerine bakarak tanımlaması.
7. *Kendimizi Başkalarıyla Karşılaştırarak Değerlendirme*: Kişinin özelliklerini, niteliklerini, yeterliliklerini başkalarının özelliklerine, niteliklerine, yeterliliklerine bakarak değerlendirmesi.
8. *Toplumsal Kimlik*: Kişinin üyesi olduğu grubun, topluluğun yapısına göre davranışlarda bulunmak için uyumlu benlik oluşturması.
9. *Kültür*: Toplulukçu ve bireyci kültürlerde yapılan araştırmalara göre benliğin bağımlı ya da bağımsız olması.

Yukarıdaki açıklamalardan yola çıkarak benliğin sadece kişinin kendisini nasıl algıladığı değil algılamasına etkisi olan sosyal çevreden de sıklıkla söz edilmektedir. Köknel (2007) benliğin kişinin kendisine dair algılarından ve başkalarının görüşlerinden yansıyanlardan oluştuğunu belirtir. Malloy ve arkadaşları (1997), sosyal ilişkilere göre benliğin de farklılık gösterebileceğini dolayısıyla kişilerarası ilişkilerin benliği şekillendirdiğini söylemiştir. Kağıtçıbaşı (1999) da kişinin kendisini değerlendirmesinde kişilerarası ilişkilerin etkisinden söz etmiş, duygu, düşünce ve davranışlarını kişisel özelliklerden önce sosyal ilişkilerinin ve içinde bulunduğu kültürün etkilediğini vurgulamıştır (Akt. Şahin, 2018). Benlik sosyal çevreden alınan geri bildirimlerle beraber toplumsal ilişkilerle gelişim göstermektedir. Her bilgide ve ilişkide oluşum gösteren benlik yaşantılarla da sürekli değişim içerisinde olabilir (Kulaksızoğlu, 2006).

Yukarıda belirtilen tanımlardan da görüleceği üzere benlik kavramı, çeşitleri ve öğelerine dair çeşitli açıklamalar mevcuttur. Genel olarak kişinin kendisini algılama ve değerlendirmeleriyle oluştuğu belirtilen benlik kavramının kapsamı içerisine giren benlik algısını Demoulin (1999), kişinin yaşamı boyunca tecrübe ettiği yaşantılarla, çevresel faktörlerle ve kişilik yapısıyla oluşturduğu ve kendisine yönelttiği olumlu/olumsuz tüm tanımlamalar olarak ifade etmektedir (Akt. Sarıca, 2013). Çocukluktan itibaren oluşmaya başlayan benlik kavramı (Taylor, Peplau ve Sears, 2012), kişilerarası ilişkilerle (Malloy ve ark., 1997), aileyle (Yavuzer, 2018) ve her deneyimle sürekli değişim içerisinde. Bu doğrultuda sosyal bir varlık olarak kişilerarası ilişkilere ilk olarak ailede başlayan bireyin benlik algısı ile ebeveyn ilişkisi araştırılmıştır.

1.4.2. Benlik Algısı ve Anne-Baba Etkisi

Benlik algısı üzerinde etkisi olan sosyal çevrenin başında kuşkusuz anne ve babayla olan ilişki gelmektedir. Yavuzer (2018), benliği doğumdan itibaren oluşmaya başlayan aile, arkadaş ve kardeşler aracılığıyla şekillenen kişinin kendisini görme şekli olarak ifade etmiştir. Toplumsallaşma önemli bir süreçtir. Kişinin ailesiyle başlayan toplumsallaşma süreci okul hayatı, iş hayatı ve arkadaşlarla devam eder. Bu toplumsallaşma sürecinde çevreden alınan değerlendirmeler birey için önemlidir. Bu süreçte anne ve babanın çocuğa karşı tutum ve davranışları kişinin kendisine dair algılarında etkili olmaktadır. Anne ve babanın gerek kendisine karşı geri bildirimleri gerek beklentileri kişinin algılanan benliğini ve ideal benliğini biçimlendirici etkidendir (Köknel, 2007). Toplumsallaşma sürecine değinen bir diğer kişi Mead'e göre de kişinin önce anne ve babasının daha sonra da etkileşime girdikçe diğer insanların kendisine karşı tutum ve davranışlarını değerlendirerek benlik kavramına katması söz konusudur (Kaya, 1997). Özgüven (2010), kişinin benlik algısında, anne ve babayla ilişkisinde aldığı mesajların önemli olduğunu belirtmiştir. Benlik kişiliği şekillendiren kalıtsal ve çevresel faktörlerin ürünüdür. Anne-baba da hem kalıtsal olarak hem de çevre olarak kişiliğin gelişimine dolayısıyla benliğe katkıda bulunur.

Rogers olumlu benlik algısının koşulsuz sevgi ortamında gerçekleşebileceğini söyler. Herkes zaman zaman yanlış bir davranış sergileyebilir. Önemli olan kişiye her zaman sevildiğini ve kabullenildiğini gösterecek koşulsuz sevgi ortamını yaratmaktır. Böyle bir ortamda büyüyen kişilerin benlik algıları da güçlü ve olumlu yönde olur (Akt. Cüceloğlu, 2010). Anne ve babaların çocuklarını her yönüyle kabul etmeleri, onları desteklemeleri, ilgilerini ve sevgilerini göstermeleri benliği olumlu yönde etkiler. Kişinin kendine karşı olumlu değerlendirmeleri benlik saygısını ifade eder. Benliği beğenmek, sevmek, kabul etmek yüksek benlik saygısını işaret eder. Tam tersi durumlarda ise düşük benlik saygısından söz edilebilir. Yüksek düzey benlik saygısı için aile ortamının özgüvenli, iletişimi güçlü, güven verici, hoşgörülü ve katı olmayan kişilere sahip olması gerekir. Aksine baskıcı, otoriter ve çocuğun gelişimini engelleyici kişilerin hakim olduğu ailede benlik saygısında azalma görülür. Kişiye değer verilen bir ortamda benlik saygısı filizlenir ve gelişir. Ailenin kabul edici ve destekleyici tutumu benliğe verilen değer temelinin atar (Yavuzer, 2018).

Çocukluktan itibaren anne ve babayla olan ilişkinin benlik üzerinde etkisinden söz edilmektedir. Benlik 2 yaş civarında yani çocuğun kendini diğerlerinden ilk kez

ayırmaya başladığı dönemde oluşmaya başlar. 20’li yaşların sonuna doğru iyice belirginleşen benlik, yaşam boyunca netlik kazanarak gelişmeye devam eder (Kaya, 1997). Erikson (1963) da benliğin özellikle ergenlik ve genç yetişkinlikte önemli bir evreden geçtiğini söyler (Akt. Taylor, Peplau ve Sears, 2012). Benliğin gelişen ve değişen dinamik bir yapı olduğu düşünüldüğünde birey sosyal çevresini çeşitlendirse de aileyle olan iletişim ileri yaş dönemlerinde de devam edebilmektedir. Dolayısıyla anne ve babalar, çocukların yetişkinlik döneminde de onlara düşünce verici ve yönlendirici bir güç olarak görülmektedir (Özgüven, 2010:196).

1.4.3. İlgili Araştırmalar

Kişinin benliğini oluşturmada gerek tutum ve davranışlarıyla gerek rol model olarak ailenin önemi belirtilmiştir. İlerleyen yaş dönemlerinde de anne ve babanın benliği algılamaya etkisine dair araştırmalar mevcuttur.

Anne-baba tutumuna dair ortaokulu öğrencileriyle yapılan bir araştırmada helikopter ebeveyn tutumu ve benlik algısı incelenmiştir. Genellikle memnuniyetçi, kontrolcü, aşırı koruyucu ve takıntılı davranışlar helikopter ebeveyn tutumunu ifade etmektedir. Araştırma sonucunda helikopter ebeveyn tutumu ile benlik algısının pozitif yönlü anlamlı ilişkisi bulgulanmıştır. Algılanan helikopter ebeveyn tutumu arttıkça benlik algısı durumlarında da artış görülmektedir (Lapsekili Uysal, 2020).

Aydın’ın (2019) 10-12 yaş arası 707 çocukla yaptığı araştırmada güvenli bağlanma ve benlik algısı arasında ilişki açıklanmıştır. Güvenli bağlanma ile benlik kavramının tüm alt boyutları (akademik, fiziksel atletik, sosyal onay, görünümünden memnun olma, bütünsel öz değer) arasında yüksek düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu raporlanmıştır. Kişinin ilgi ve sevgiyi ihtiyaç duyduğunda görebilmesi, devamlı ve tutarlı şekilde görmeye devam etmesi güvenli bağlanmayı yansıtır. Böylece kişi kendini daha değerli görüp, sevilmeye değer biri olarak algılar. Zalım Başbekleyen’in (2018) çalışmasında bağlanma kaygısının artmasıyla benlik algısının alt boyutlarının (eğitsel yeterlilik, sosyal kabul, atletik yeterlilik, fiziksel görünüm, davranışsal yönetim) tümünde azalma olduğu görülmüştür. İhtiyaçları zamanında karşılamayan, kontrolcü, müdahaleci, sorumluluk vermeyen anne baba tutumlarının olumsuz benlik algısı yarattığından söz edilebilir.

Demir (2017) yetişkinlerle yaptığı çalışmada güvenli bağlanma ile benlik algısı arasındaki ilişkiden söz etmiştir. Güvenli bağlanma belirten kişilerin kendilik algısı

düzeyleri, korkulu bağlanma belirten kişilerin kendilik algısı düzeylerinden yüksektir. Benzer şekilde kayıtsız bağlanan bireylerde kendilik algısının da korkulu bağlanan bireylerden yüksek olduğu bu araştırmada görülmüştür. 844 yetişkinle yaptığı çalışmada Ener (2021), algılanan anne-baba kabul veya reddin bağlanma stilini anlamlı düzeyde yordadığı sonucuna ulaşmıştır. Kişinin algıladığı anne reddinin artmasıyla güvenli bağlanmanın azaldığı ve baba reddinin arttıkça da kayıtsız bağlanmanın arttığı görülmüştür. Cinsiyete göre anlamlı bir farklılaşmanın görülmeyeceği bu çalışmada, algılanan anne-baba reddinin arttıkça kişideki olumlu benlik algısında azalma olduğu söylenebilir. Araştırma sonuçlarına göre cinsiyet arası farklılaşmanın olmadığını raporlayan Cournoyer, Sethi ve Cordero (2005), anne ve babanın kabul edici olarak algılanmasının arttıkça kişinin de olumlu benlik kavramına sahip olma olasılığının yüksek olacağını söylemişlerdir.

Gündüz Algünerhan (2017) 12-14 yaş grubuyla çalıştığı araştırma sonucunda sadece anne ve babada algılanan demokratik tutumun benlik algısını yordadığını, otoriter ve koruyucu tutumların benlik algısını yordamadığını belirtmiştir. Algılanan demokratik tutum arttıkça benlik algısını olumlu değerlendirmenin arttığı araştırma sonucunda ortaya çıkan bir bulgudur. Sarı (2007) üniversite öğrencilerinde anne-baba tutumlarının benlik saygısı üzerinde yordayıcı bir etkiye sahip olduğunu söylemiştir. Algılanan anne-baba koruyucu tutumda ve benlik saygılarında cinsiyete dair anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmektedir. Anne-babada algılanan demokratik ve koruyucu tutumla olumlu benlik algısında düşük ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki ortaya çıkarken, otoriter tutum ile olumlu benlik algısı arasında düşük düzeyde ve negatif yönde bir ilişkiye ulaşılmıştır. Benlik saygısını en çok yordayan tutumun demokratik tutum olması ise araştırmanın bir diğer çıkarımıdır. Bu sonuçla benzer sonuca ulaşan bir başka çalışmada da demokratik ebeveyn tutumu ile benlik saygısının pozitif, koruyucu/otoriter tutum ile negatif yönde ilişkisi belirtilmiştir (Onar Kaya, 2020). Birçok araştırmada demokratik anne baba tutumunun yüksek benlik saygısına ve otoriter/ilgisiz tutumun düşük benlik saygısına neden olduğu görülmektedir. Olumlu ebeveyn tutumları kişinin kendisi hakkında olumlu duygulara yol açar (Haktanır ve Baran, 1998).

Anne-babanın yeterli zaman ayırdığı, problemlerin birlikte konuşulduğu, çocuğun karar verme sürecine dahil edildiği, sınırların korunarak özel hayata saygı duyulduğu, duygu ve düşüncelerin ifade edilmesi için gerekli ortamın sağlanıp saygı duyulduğu,

her konunun açıklıkla konuşulabildiği, evlat kayırmanın olmadığı aile ortamına sahip kişilerin yukarıdaki araştırmalardan da yola çıkılarak olumlu bir benlik algısına sahip oldukları görülmüştür (Erbil, Divan ve Önder, 2006). Kişinin her koşulda kabul edilip sevildiğini hissetmesi, anne ve babanın duygusal olarak çocuğa bu mesajı iletmesi kendisiyle ilgili değerlendirmelerinin de olumlu olacağını ve olumlu olan algısının daha da pekişeceğini göstermektedir.

1.5. Kişilerarası İlişkiler

Yukarıda açıklamaları yapılan anne-baba tutumu, anne ve baba arasındaki ilişki, ebeveyn-çocuk ilişkisi, çocuğun ebeveyniyle duygusal ilişkisi ve benlik algısındaki temel noktanın iletişimle beraber oluşan ilişki olduğu yorumunu yapmak mümkündür.

Kişiler arasında kurulan ilişkilerin niteliğine göre yorumlanan bu kavramlarla beraber bireyin kendi ilişkilerinin biçimi araştırılmak istenen bir diğer konudur.

1.5.1. Kişilerarası İlişkiler Kavramı

İnsan sosyal bir varlık olarak diğer insanlarla iletişim kurmak zorundadır. İletişim her ne kadar ‘olmazsa olmaz’ bir olgu olarak ifade edilse de insanın yaşamında temel olan ihtiyaç, ilişkidir. İletişim ve etkileşim kavramlarını içine alan ‘ilişki’ insan yaşamında esas olandır (Kaya, 2012). İçöz (2020) de insan olarak ilişkilere mahkum olduğumuzu söyler. Çünkü yüzeysel veya derin bir ilişki kurmasak da her anda bir diğeri bulunur.

En ilkel zamanlardan bu yana insanlar ihtiyaçlarını karşılamak için farklı iletişim yöntemleriyle birbirleriyle ilişki içinde olmuşlardır. Bu yüzden kişilerarası ilişkilerde önemli bir nokta ‘ihtiyaç’tır (İmamoğlu, 2008). Bu ihtiyaçlara açlık, susuzluk ve cinsellik gibi fizyolojik ihtiyaçlar kadar sevmek ve paylaşmak gibi sosyal ihtiyaçlar da dahildir (Uz Baş, 2012). Bu ihtiyaçların giderilmesi için iki ya da daha fazla insan arasında başlayan iletişim ve etkileşimle kişilerarası ilişkiler oluşmaya başlar. Siyez (2012), iki ya da daha fazla insan arasında başlayan bu iletişimin kişilerarası ilişkiye dönüşmesinde sosyal bağın, sosyal ilişkinin ve duygusal yakınlığın oluşmasını vurgular.

Kişilerarası ilişki kavramı, iki ya da daha fazla insan arasında gelişen, farklı ihtiyaçlardan kaynağını alan, tanışıklıktan samimiyete kadar farklı yoğunlukta yaşanan karşılıklı duygusal etkileşim ve davranımlar olarak tanımlanabilir (Erden İmamoğlu ve Aydın, 2009:40).

Kişilerarası ilişkilerde karşılıklı bir etkileşimden söz edilir. Ve kişiler ihtiyaçlarını karşılama amacıyla bu etkileşimde duygusal, bilişsel ve davranışsal boyutta iletişim halinde olurlar. Plutchik (1997), kişilerarası ilişkiyi kişinin diğerleriyle olan ilişkisinde duygu, düşünce ve davranış tarzları olarak açıklamıştır (Gökçe, 2013). Sosyal bir varlık olan insan hayatında vazgeçilmez bir konumda olan kişilerarası ilişkilerin, avantajları ve dezavantajları da vardır. Kişinin kendisi hakkında yeni şeyler öğrenmesi, olumlu benlik algısı geliştirmesi, çevresinden aldıklarıyla yaşamının zenginleşmesi yalnızlığını azaltması avantajları arasında sayılabilir. İlişkide bulunan kişilerden olumlu davranışlar kadar olumsuz davranışların da alınması, kişinin kendisine ayırdığı zamanın azalması ve ilişki içindeyken veya sonlanmasında duygusal olarak sarsılması da dezavantajları olarak belirtilebilir (Siyez, 2012).

Belirtilen tanımlardan yola çıkılarak kişilerin ihtiyaçlarını giderme amacıyla diğer insanlarla girdiği etkileşimde ihtiyaçların farklılık göstermesi gibi bu etkileşimde kurulan ilişkilerin de farklılık göstermesi olağandır. Her ilişkinin yakınlık boyutunun ve her bireyin ilişkide sergilediği davranışların farklı olduğu yorumu yapılabilir. Her ilişkinin aynı şekilde yaşanmadığını belirten LaFollette (1997), ilişkileri kişisel ve kişisel olmayan olmak üzere iki boyutta değerlendirmiştir. Kişisel ilişkiler yakın ve özel; kişisel olmayan ilişkiler ise tanışma boyutunda kalıp özel olmayan olarak belirtilmiştir (Akt. İmamoğlu, 2008). Her ilişkinin aynı boyutta yaşanmadığı gibi her ilişkide aynı tarzlar da sergilenmemektedir. Sarter (1999), kişinin diğerleriyle rekabetçi veya işbirlikçi olarak ilişki kurduğunu söyler. Rekabetçi ilişkilerde ezen veya ezilen olma durumu varken işbirlikçi ilişkilerde bireyler bağımsız olarak bulunup ortak bir hedef doğrultusunda paylaşımda bulunurlar (İçöz, 2020). Sarter gibi Kiesler'de (1983) ilişkilerde iki boyuttan söz eder. Bunlar kontrol ve yakınlık boyutlarıdır. Kontrol boyutu egemenlik ve boyun eğmeyi, yakınlık boyutu dostluk ve düşmanlığı içerir. İhtiyaçların karşılanması amacıyla başlatılan ve farklı boyutlarda kurulan kişilerarası ilişkilerde bireyin bu amaç doğrultusunda sergilediği davranışlar ve kendilerini ortaya koymaları ise kişilerarası ilişki tarzları olarak yorumlanabilir (Doğan ve Sapmaz, 2012). Diğer bir ifadeyle kişiliğin yansıdığı, ilişkide sergilenen ve diğer kişilere yöneltilen davranışlar, kişilerarası ilişkilerde bireye özgüdür ve böylece kişilerarası ilişki biçimleri farklılaşmaktadır. Karşılıklı etkileşim içinde bulunan kişilerarası ilişkilerde bireyler kendi duygu, düşünce ve davranışlarını sergilerler. Buss ve Craik (1983) kişinin belli bir durumda sergilediği davranıştan ziyade farklı

durumlarda ve ilişkilerde de kişilerin genel olarak sergiledikleri davranışları ve kişilik örüntülerini kişilerarası tarz olarak belirtirler. Bireyin kişilerarası ilişkilerindeki davranış boyutları, bu boyutların olası nedenleri, etkileri birçok araştırmaya konu olmuştur.

1.5.2. Kişilerarası İlişkilerin Tarihsel Gelişimi

Kişiliğin gelişimine ve insan davranışlarının altında yatan nedenlere dair ilk tarihsel çalışmalar Freud ve diğer psikanalitik kuramcılar tarafından başlatılmıştır. Freud kişiliğin id, ego ve süperego olmak üzere üç sistemden oluştuğunu vurgular. İd, içsel dürtüleri ifade eder ve diğer iki yapının çalışması için gerekli enerjiyi sağlar. Ego, gerçek dünyayla iletişime geçmeyi, id'in ihtiyaçlarını uygun çevre ve uygun ilişkilerle karşılamayı sağlar. Süperego ise anne-baba tarafından aktarılan ödül ve ceza sistemidir. Üçü birbirinden farklı olsada bir bütün olarak işlev görürler. Bu durumda içgüdüsel dürtüler birincil iken çevreyle ilişki ikincildir. Aynı zamanda Freud kişiliğin gelişimini incelerken dönemlere ayırmış ve bu dönemleri sağlıklı atlatamamanın kişilik gelişimini etkileyerek davranışlara dolayısıyla kişilerarası ilişkilere yansıdığını belirtmiştir (Geçtan, 2017; Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2013).

Psikanalitik yaklaşımda insan ilişkileri yani kişilerarası ilişkiler nesne şeklinde tanımlanmış, kişilik ve ruh sağlığı üzerindeki öneminden söz edilmiştir (Bayramkaya, 2009). Freud'dan sonra gelen ve onun kişilik kuramına yeni boyutlar kazandıran ego psikolojisi araştırmacıları davranışın tek nedeninin içgüdüsel dürtüler olmadığını ve bazı öğrenme süreçlerinin de etkili olduğunu söylemişlerdir. Hem öğrenilen davranışlara hem çevreyle ilişkiye daha fazla vurgu yapan ego psikolojisi içgüdüsel dürtülere daha az önem atfetmiştir (Geçtan, 2017).

Kişilerarası ilişkilerin kuramsallaştırılması Sullivan ile başlamıştır. Sullivan (1953) kişilerarası ilişkilerin kişiliğin bir örüntüsü olduğunu ve kişiliğin ancak diğer insanlarla ilişki durumunda ortaya çıkacağını söylemiştir (Bayramkaya, 2009). Diğer bir ifadeyle kişiyi anlamak davranışlarını anlamaktan geçer. Davranışları da diğer insanlarla olan ilişkilerde değerlendirmek gerekir. Bu yaklaşımda kişilerarası kaygı, insan gelişiminin temelinde yer alır ve bu kaygıyı azaltmak için diğerinin onayını alacak davranışlarda bulunulur. Benlik saygısı da kişilerarası ilişkilerde öne çıkar. Diğerlerinin değerlendirmelerine ve tutumlarına göre benlik algıları gelişir. Dolayısıyla benlik

saygısı ile kaygı ters orantılıdır. Kişinin kendisine saygı duyduğu ve ihtiyacını karşıladığı ilişkiler başarılıdır (Saymaz, 2003).

Kişilerarası ilişkilerde erken dönem yaşantıları, Bağlanma Kuramında değinilen bir faktördür. Bowlby'nin teorisinde çocuklar, zaman içinde bakım verenlerle olan deneyimleri, erken bağlanma ilişkilerini, aile dışında kurulacak sonraki ilişkiler için model oluşturacak şekilde içselleştirirler (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Diğer bir ifadeyle bu kurama göre çocuk ile bakım vereni arasında gerçekleşen ve güvenlik duygusunu sağlayan duygusal bağ, kişinin yetişkinlik dönemi ilişkilerinde etkin bir rol oynar. Bakım verenin tepkileriyle ilişkilendirilen çocuğun kendisine ve diğerlerine ait bilgileri Bowlby (1973) tarafından 'içsel çalışan modeller' olarak tanımlamıştır. İçsel çalışma modeli, kişinin kendisini ve dünyayı algılamasına yön veren, davranışlara yansıyan ve zamanla oluşan bir sistemdir. Erken dönem deneyimleriyle oluşan ve ergenliğe kadar sürekli pekiştirilen bu modeller ergenlik sonrası daha katı ve değişime dirençli hale gelirler. Özellikle ergenlik ve yetişkinlik döneminde kişinin kendisi için önem ifade eden ilişkilerinde bu modeller ortaya çıkarak kurulacak ilişkide, beklentilerde ve algılama şeklinde etkili olurlar. İçsel çalışma modelinde bireyin kendisine ve diğerlerine yönelik iki ayrı algı şeması bulunmaktadır. Kendine yönelik model, kişinin kendisine verdiği değeri ve sevebilir olma algısını içerir. Diğerlerine yönelik model ise yakın sosyal çevreye bağlanmayı ve güveni içerir (Berber Çelik, 2008; Göçener, 2010). Main (1990) çocuğun bebeklikten itibaren önce bağlanmayla kurulan ilişkilerin ardından diğerleriyle kurulan ilişkilerin içselleştirdiğini açıklamaktadır. Bağlanma veya diğerleriyle kurulan ilişkilerle kendisine ve çevresine dair bilgiler edinmeye başlayan çocuk zamanla bu bilgilerle zihinsel şemalar oluşturmaya başlar. Annenin güven verici, kabul edici, değer verici, ihtiyaçları karşıladığı ve tutarlı olan tepkileriyle çocuk kendisini başta değerli görmek üzere olumlu bir benlik algısı oluşturur. Diğerlerine karşı da bu tepkiler sonucu güvenilir, ulaşılır, tutarlı ve kabul edici gibi bilgilerin ortaya çıkmasıyla olumlu diğerleri şeması gelişir. Ters durumlarında ise kendisinin değerli olamadığına, diğerlerinin tutarsız, ihmal edici, güvensiz olduğuna dair bilgileri olumsuz benlik ve olumsuz diğerleri şemalarının gelişmesine yol açar (Akt. İmamoğlu, 2008).

Bartholomew ve Horowitz (1991) yetişkinlerde bağlanmayı açıklama amacıyla kişinin içsel benlik modeli (olumlu veya olumsuz) ve içsel diğerleri modelini (olumlu veya olumsuz) temel alarak Dörtlü Bağlanma Modelini oluşturmuştur. Bu modelde kişinin

kendisine ve diğerlerine karşı bilişsel algısının kişilerarası ilişkilerine yansımaya değinilmiştir. *Güvenli bağlanmaya* sahip kişilerde kendisine ve diğerlerine karşı olumlu algının olduğu görülmektedir. Kendisini önemli ve sevilmeye değer gören kişi kendisine dair ‘olumlu benlik’, başkalarını ise kabul edici, güvenilir ve iyi niyetli olarak algılayarak ‘olumlu diğerleri’ modelini yaratır. Güvenli bağlanmada kişi çevresiyle daha etkili ve olumlu ilişkiler kurarak kendi özerkliğine de önem veren bir tutum içerisinde olur. *Saplantılı bağlanmada* kişi, kendisini sevilmeye değer biri olarak görmediği ‘olumsuz benlik’ modeline sahiptir. Diğerlerine karşı olumlu algıları olduğu için onlar tarafından kabul edilecek, onaylanacak davranışlar sergileme eğilimindedirler. Bu bağlanma stiline sahip kişilerde en göze çarpan özellik özgüvenin düşüklüğüdür. Girdikleri yüksek beklenti nedeniyle de ilişkilerinde takıntılı ve bağımlı davranışları ortaya çıkabilir. Saplantılı bağlanmanın tersi *kayıtsız bağlanma* stiline ise kişi kendisini değerli, olumlu görürken diğerlerini değersiz, olumsuz görür. Diğer kişilere karşı olumsuz algısı olan kişi yakınlık kurmaktan kaçınırken kendi özerkliğini korumaya çalışır. Bağımsızlığa düşkündür. Son olarak *korkulu bağlanan* kişi ise kendisine de diğerlerine de olumsuz bir algı içerisinde. Yakınlık kurmaktan, duygularını ifade etmekten korkan ve uzak duran bir tutum içerisinde (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

1.5.3. Kişilerarası İlişkilerde Etkili Olan Faktörler

Daha önce karşılıklı etkileşimden ve kişinin psikopatolojisindeki etkisi üzerinden açıklamaları bulunan kişilerarası ilişkiler yorumlandığında sadece bireyin özelliklerinden söz etmek kısıtlı bir açıklama olacaktır.

Kişinin kendisini ve diğerlerini algılamasıyla yönlenen, ilişkinin başlamasına ve sonraki süreçlerine yön veren kişilik özellikleri, ilişkide seçimleri ve davranışları etkileyen, bireyin kendisine ait tanımlamalarından oluşan benlik, kişinin kendisini diğerlerinden ayrı olarak görebildiği ve kendisi olabildiği otonomi, ilişkilerde bağlılığa karşı bağımsızlık, uyum sağlayıcı etkisi olan kendini kontrol, ilişkilerdeki iletileri genellikle olumsuz yorumlama kapasitesini ifade eden kişilerarası duyarlılık, amaçların belirlenip o yönde hareket edilmesini sağlayan duygusal tutarlılık, haklarını bilip korumaya yönelik güvenli davranış, iletişim becerilerinin sergilenmesini ifade eden sosyal beceri ve sosyal yeterlilik, bireysel özellikler arasında sayılabilir. İlişki başlatılacak kişide algılanan çekicilik, kişinin kendisinden veya diğerlerinden beslenen

güven ve anne-baba tutumları ise çevresel faktörler içerisinde yer alır (İmamoğlu, 2008).

Çam (1998), kişilerarası ilişkilerde sözlü/sözsüz iletişimden, kendini ifade edebilmekten, girişkenlikten ve ilişkiyi başlatma, sürdürme, sonlandırma süreçlerini de içine alan sosyal becerilerden söz etmiştir. İlişkilerin başlamasında ve sürdürülmesinde motivasyon, etkili bir unsurdur. Kişinin içinde bulunduğu çevre, çevredeki ve ilişkideki bireylerin kişilik özellikleri, geleceğe yönelik hedefler ile ilişkilerden beklentiler motivasyonun belirleyicileridir.

Erözkan (2009), problem çözme becerilerinin, iletişim biçimlerinin ve bağlanma stillerinin kişilerarası ilişki stillerini etkileyen faktörler olduğunu araştırma sonucu raporlamıştır.

1.5.4. Kişilerarası İlişkiler ve Anne-Baba Etkisi

Kişilerarası ilişkileri etkileyen birçok alt başlıktan söz edilirken çevrenin ortak unsurlardan biri olduğu görülmektedir. Kişinin ilk sahip olduğu çevre yani anne ve babanın yetişkinlikte kişilerarası ilişkilere etkisi Bağlanma Kuramında açıklanmıştır. Yetişkinlikte anne ve babanın etkisi ise gerek benlik kavramı üzerinden gerekse bir sistem içinde ele alınan aile kavramında öne sürülmüştür. Çocukluk ve ergenlik döneminden sonra yetişkinliğe adım atan bireylerle anne ve babanın ilişki şeklinde de değişiklikler meydana gelmektedir. Bu dönemde ebeveynin çocuğuna karşı bir yetişkin olarak tutum sergilemesi, bağımsızlığına saygı duyması gerekmektedir. Evden ayrılan veya ayrılmamış yetişkin anne ve babasıyla bağımlı bir ilişkiye devam ederse diğer insanlarla olan kişilerarası ilişkilerinde de onay arayan yahut uzak duran bir yaklaşım sergilemeleri mümkündür (İşmen Gazioğlu ve Yavuzer, 2014).

İmamoğlu (2008), anne-baba tutumlarının ve aile içi ilişkilerin bireyin kişilerarası ilişkilerinde etkisinin olduğunu söylemektedir. Örneğin; aşırı koruyucu ve otoriter bir tutum sergilemek çocukta kendi kararlarını alabilme, bağımsızlaşma, yeterlilik hissinin engellenmesi sebebiyle diğer kişilere karşı bağımlı ilişkiler içinde olmayı arttırabilir. Her istegin yerine getirildiği, sınırların olmadığı tutumda kişilerarası ilişkilerde empati becerisinden uzak diğer kişilere karşı saygısız davranışların, anne veya babanın birbirine ya da çocuğa karşı tutarsız tutumunda ise güvensiz davranışların sergilenmesi söz konusudur. Kişinin anne babasına fiziksel ve duygusal olarak erişememesi, ilgisiz bir tutumla karşılaşması da sosyal becerilerde yetersizliğe

neden olabilmektedir. Anne ve babanın çocukla iletişimine önem verdiği, kabul eden ve duygu, düşüncelerini ifade etmesine olanak sağlayan tutumu ise kişinin ilişkilerinde güvenli, saygılı ve bağımsız biri olarak davranışlar sergilemesine olanak sağlar (Avşaroğlu, 2012).

Benzer şekilde anne ve babanın birbirlerine karşı tutumları ve evlilik ilişkileri de çocuğun kişilerarası ilişki biçiminde etkilidir. Seitel'in (1992) yaptığı çalışmada evlilik ilişkilerinin genç yetişkinlikte kişilerarası ilişkiler üzerinde etkili olduğu sonucu aktarılmıştır (İmamoğlu, 2008). Yavuzer (2014) anne ve babaların karşılıklı kişilerarası ilişkilerine önem vermelerinin çocuğa önem vermekle aynı derecede öneme sahip olduğunu söylemektedir. Eşler arasındaki ilişkiyle temeli atılan ailede anne-baba ve çocuk arasında sağlıklı bir ilişkinin kurulması anne ve babanın kendilerine ve çocuklarına karşı geliştirdikleri iletişimle mümkündür. Ebeveynler arasında kurulan uyumlu ilişki çocuklara yönelik sevecen, tutarlı ve kabul edici bir yaklaşımı meydana getirmektedir. Annesinin ve babasının tutumlarından etkilenen çocuklar aynı zamanda anne-babaları arasındaki ilişkiden de etkilenirler. Aile içindeki bu etkileşim çocukların kendi yetişkinlik dönemlerindeki ilişkilerine de yansımaktadır.

1.5.5. Kişilerarası İlişki Tarzları

Batıgün ve Şahin (2009), kişilerarası ilişki tarzını bireyin içinde bulunduğu sosyal etkileşimde kişiden kişiye değişen, kendilerini ve diğerlerini nasıl algıladıklarından etkilenen ve kiminle nasıl iletişim kurulduğu olarak aktarmışlardır. Her bireyin ilişkilerinde sergilediği ve etkileşim içerisinde olduğu sürece şekillenen kişilerarası ilişki tarzı Buss ve Craik'e (1983) göre kişinin farklı ilişkilerde ve durumlarda gösterdiği genel davranışlarını ve kişilik yapısını oluşturmaktadır.

Alanyazına bakıldığında kişilerarası ilişkileri ölçme ve değerlendirmeye dair yabancı kültürlerde de bizim kültürümüzde de birçok ölçeğin geliştirildiği görülmektedir. Kişilerarası ilişkileri sınıflandıran ve bizim kültürümüzde geliştirilen ölçeklerden 'Kişilerarası İlişki Ölçeği' besleyici tarz ve ketleyici tarz olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır (Şahin, Durak ve Yasak, 1994; Akt. Hasta ve Güler, 2013). Şahin ve arkadaşları (2007) tarafından geliştirilen 'Kişilerarası Tarz Ölçeği' kişilerarası ilişki tarzlarını baskın tarz, kaçınan tarz, öfkeli tarz, duygulardan kaçınan/duyarsız tarz, manipülatif tarz ve alaycı/küçümseyici tarz olarak sınıflandırmışlardır (Akt. Batıgün ve Şahin, 2009).

Erden İmamoğlu ve Aydın (2009) ise kişilerarası ilişkileri ölçme amacıyla kişinin kendi algılarına dayalı bir ölçek geliştirmeyi amaçlamışlardır. Kişilerarası ilişkileri hem bir döngü hem de sosyal yapı içerisinde açıklayan kuramlardan yola çıkarak ‘Kişilerarası İlişki Boyutları Ölçeği’ni geliştirmişlerdir. Onay bağımlılık, başkalarına güven, empati ve duygu farkındalığı bu ölçeğin kişilerarası ilişki tarzlarını topladıkları alt boyutlardır.

Onay Bağımlılık: Devamlı olarak diğer insanların onayını arama ihtiyacı onay bağımlılığını ifade etmektedir. Bu ihtiyaçla kişi ilişkilerinde devamlı kendilerinden ziyade başkalarının tutumlarını, değerlerini ön planda tutar. Kendisini güvende hissetmeyen ya da kendisine dair algılarında olumsuzluğa düşen kişiler, başkalarının varlığına ihtiyaç duyarak bu durumları ortadan kaldırmayı amaçlarlar. Bu alt boyutta kişinin kendisini göz ardı edip diğerine odaklandığı sağlıklı bir ilişki söz konusudur (Bebek, 2012; Erden İmamoğlu ve Aydın, 2009).

Başkalarına Güven: Kelimenin anlamından da yola çıkıldığı üzere kişinin ilişkilerinde korkmadan, çekinmeden, kuşku duymadan diğerlerine inanmayı ve ilişkiye bağlanmayı ifade eder. Kişinin kendini paylaşmasını da içeren ilişki kurma güvenmeyi içerir. Güvenin olmadığı ilişkide korku, kaygı ve güç kurma duyguları hakimdir. İlişkilerin başlamasından sonlanmasına kadar karşılıklı güven önemli bir meseledir (Yavuzer, N., 2014).

Empati: Kişinin başkasının duygusunu anlaması, kendi duygusunu fark etmesi ve sağlıklı şekilde karşı tarafa aktarabilmesini ifade eder. Kişinin sadece karşı tarafın duygusunu anlaması değil anlayarak tepkide bulunması nedeniyle empati hem bilişsel hem de duygusal bir süreçtir (Erden İmamoğlu ve Aydın, 2009).

Duygu Farkındalığı: Duyguların tamamen hissedilmesi ve tanımlanması duygu farkındalığıdır. Kişinin ilişkide kendi duygularını temel alması bu alt boyutu ifade eder. Başlama, sürdürme ve sonlandırma süreçlerinde ilişkinin niteliğini belirleyen kişinin kendi duygularının farkında olması ve o duyguları tanımasıdır (Erden İmamoğlu ve Aydın, 2009).

Sınıflandırmaları farklı olsa da yukarıda belirtilen kişilerarası ilişki tarzlarının yaşantılarla şekillendiği söylenebilir. Kişiye göre farklılık gösteren bu tarzların anne ve baba ile olan ilişkinin, sonucu ne derece yordadığına dair bazı çalışmalar mevcuttur.

1.5.6. İlgili Araştırmalar

Yılmaz (2007), 500 üniversite öğrencisiyle yaptığı araştırmasında sevgi ve anlayışın hakim olduğu, duygu ve düşüncelerin rahatlıkla ifade edildiği aile ortamını belirten kişilerin kişilerarası ilişkilerinde daha aktif olduklarını ve etkili iletişim becerileri sergilediklerini, anne ve babasına karşı duygusal olarak uzak olduklarını, ebeveynlerinin ilgisiz bir tutum gösterdiklerini belirten kişilerin ise bağımlı davranışlar sergilediklerini söylemiştir.

Çolakoğlu'nun (2012) yaş aralığı 20-45 olan 325 kişiyle yaptığı çalışma sonucunda genel olarak olumsuz ebeveyn tutumlarının olumsuz ilişki tarzlarını arttırdığı görülmüştür. Her iki ebeveynini de kuralcı, kontrolcü algılayan kişilerin başarılı olmak adına ilişkilerinde baskın davranışlar gösterdiği ya da sürekli kontrol edildiği, mükemmel olması gerektiği inancına göre çekingen davrandığı, empati kurmakta zorlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Aşırı hoşgörülü anne-baba tutumunda ilişkide sınırları bilmeme ya da üstünlük kurma amacıyla baskın tarzın, yine kontrolcü anne-babanın engellenmişlik hissi yaratmasıyla karşı tarafa saldırgan, kaba davranışların yöneltildiği öfkeli tarz görülmüştür. Daha çok başarı odaklı tutum sergileyen ebeveynlerde bireyin ilişkilerinde başarıya odaklanmasıyla duygularını ifade etmemesi, yakın ilişkilerden kaçındığı gibi başarısızlığı gizleme ya da istediğini elde etme amaçlı alaycı bir tutum sergilemesi açıklanan bir başka sonuçtur. Son olarak annesine duygusal olarak erişemeyen kişilerin ilişkilerinde diğerlerini manipüle edici davranışlar sergilediği görülmüştür.

Besleyici ve ketleyici tarzı ölçme amaçlı yapılan çalışmada anneye güvenli bağlanmanın besleyici ilişkiyle pozitif yönde anlamlı olduğu raporlanmıştır. Anneyle kurulan duygusal ilişkinin niteliğinin kişinin ilişkilerinde diğerlerine karşı saygılı davrandığı, kendini düzenleyebilme becerisine sahip olduğu ve paylaşımlarını net ve dürüst şekilde yaptığı yorumu yapılabilir (Göçener, 2010). Gökçe (2013) anne ve babayla olan duygusal ilişki kalitesinin kişinin ilişkilerinde besleyici tarzı yordadığını belirtmiştir.

Erkan'ın (2019) yetişkinlerle yaptığı çalışmada fazla müdahaleci ve eleştirel algılanan ama aynı zamanda duygusal olarak yakınlık kurulamadığı olarak algılanan ebeveyn tutumlarının kişinin ilişkilerinde bağımlılığı arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğerlerinden ayrılma korkusu yaşayan, başkasının varlığına her zaman ihtiyaç duyan,

kendi başına sorumluluk alamayan kişiler ebeveynlerini aşırı müdahaleci, kontrolcü, onlar adına karar alanlar olarak tanımlayarak ilişkilerinde onaylanmaya aşırı ihtiyaç duymaktadırlar. Yine bu kişilerin ebeveyniyle duygusal ilişkinin niteliğini olumsuz değerlendirmesiyle başkalarına güvenmede ve duygu farkındalığında sorun yaşamaktadırlar. Bir başka çalışmada da ebeveyni tarafından aşağılanan, reddedilen, duygusal ihtiyaçlardan yoksun bırakılan kısacası duygusal şiddete uğrayan kişilerin onaylanma ihtiyacının bağımlılık düzeyinde olduğu görülmüştür (Çatalkaya, 2018).

BÖLÜM 2: YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde önceki bölümlerde yer alan bilgiler doğrultusunda kullanılan veri toplama araçları, araştırmanın modeli, evren ve örnekleme ilişkin bilgiler ve araştırma yöntemi ele alınmaktadır.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, nicel araştırma türünde ve ilişkisel tarama modeli olarak desenlenmiş ve korelasyonel yöntem kullanılarak analiz edilmiştir. İlişkileri en iyi inceleyen bu türdeki araştırmalarla, olgunun daha iyi anlaşılması için olası ilişkiler araştırılır, belirlenir ve yorumlanır (Büyüköztürk ve ark., 2011:22-23). Korelasyonel araştırma yönteminde iki ya da daha çok değişken arasındaki ilişki, değişkenlere müdahale edilmeden incelenir (Büyüköztürk ve ark., 2011:226).

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmada örnekleme 18-65 yaş arası, internete erişimine sahip bireyler oluşturmaktadır. Katılımcılara google forms üzerinden oluşturulan anket formu sosyal medya, whatsapp gibi iletişim araçları kullanılarak ulaştırılmıştır. Örneklem grubun hedeflenen sayıya ulaşması amacıyla paylaşılan her bir kişiden, formu bir başkasıyla paylaşması istenmiştir. Ölçek 394 kişiye ulaştırılarak, örneklem grubu oluşturulmuştur. Mevcut örnekleme oluşturma şekli olasılığa dayalı olmayan örnekleme çeşitlerinden kartopu örnekleme yöntemini ifade etmektedir. Kartopu örnekleme yöntemi, ulaşılmak istenen katılımcıların sınırları ve birimleri kesin olarak belirlenemediğinde kullanılır. Öncelikle ana birimlerden birisine ulaşılır ve ilk ulaşılan birim aracılığıyla diğer birimlere ulaşılır (Karagöz, 2019). Bu çalışmada da katılım koşullarını sağlayan bazı kişilerle bağlantı kurulduktan sonra, bağlantı kurulan kişinin yardımıyla diğer katılımcılara ulaşılmıştır.

Örnekleme oluşturan 394 katılımcının 242'si kadın (%61,4) ve 152'si erkektir (%38,6). Katılımcıların yaş dağılımları %47'si 18-29 yaş, %32,2'si 30-39 yaş, %14'ü 40-49 yaş ve %6,9'u ise 50 yaş ve üzeri şeklindedir. Örneklem grubuna ait detaylı bilgiler Bulgular bölümünde ele alınmıştır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmada katılımcıların onayını alma amacıyla ‘Bilgilendirmiş Onam Formu’, sosyo-demografik bilgilerinin ölçülmesi amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan ‘Kişisel Bilgi Formu’, araştırılmak istenen değişkenlere yönelik ‘Sosyal Karşılaştırma Ölçeği (SKÖ)’, ‘Kişilerarası İlişki Boyutları Ölçeği (KİBÖ)’, ‘Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği (LEAP)’ ve ‘Algılanan Ebeveyn İlişkisi Ölçeği’ kullanılmıştır.

2.3.1. Bilgilendirilmiş Onam Formu

Katılımcılara çalışmaya katılmadan önce katılım ile ilgili bilgiler verilmiştir. Gönüllülük esasına dayandığı ve kimlik bilgilerinin alınmadığı belirtilerek, verilerin çalışmada kullanılmasıyla ilgili izin alınmıştır. Bilgilendirilmiş onam formu Ek 1’ de belirtilmiştir.

2.3.2. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu katılımcılardan yaş, cinsiyet, eğitim durumu, meslek, medeni durum, anne-baba yaşam şekli, aileyle yaşama(ma), anne ve babayla iletişimin sıklığı, anne ve babayla iletişimin değerlendirilmesi, diğer insanlarla ilişkinin değerlendirilmesi konularında bilgiler almak amacıyla hazırlanmıştır. Kapalı uçlu, açık uçlu ve likert tipi yanıtlamaların bulunduğu 10 soruluk anket hazırlanmıştır. Kişisel bilgi formu Ek 2’de belirtilmiştir.

2.3.3. Sosyal Karşılaştırma Ölçeği (SKÖ)

Sosyal Karşılaştırma Ölçeği, kişilerin başkaları ile kıyaslandığında kendilerini nasıl algıladıklarını değerlendirmektedir. SKÖ’nün orijinal formu 5 madde halinde Gilbert ve Trent tarafından geliştirilmiştir. Türkçe’ye uyarlanması, bazı maddelerin de eklenmesiyle Şahin ve Şahin (1992) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin son formunda çift kutuplu 18 madde, 6 noktalı bir boyut üzerinde değerlendirilmektedir. Yüksek puanlar olumlu benlik şemasına, düşük puanlar ise olumsuz benlik şemasına işaret etmektedir.

Ölçeğin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .79 olarak bulunmuştur. Ölçeğin Beck Depresyon Ölçeği ile korelasyonunun -.19 ($p<.001$) olduğu ve depresyonu düşük ve yüksek grupları başarılı bir biçimde ayırt edebildiği bildirilmiştir (Şahin ve Durak, 1994). Şahin, Batıgün ve Uğurtaş (2002) da çalışmalarında SKÖ ile Kısa Semptom

Envanterinin alt ölçekleri arasındaki korelasyonların $r=-.21$ (somatizasyon) ile $r=-.40$ (olumsuz benlik) arasında değiştiğini bulgulamışlardır.

Sosyal Karşılaştırma Ölçeği'nin başka bir çalışmada elde edilen verilere göre cronbach alfa iç tutarlık katsayısı depresyon örnekleme için .88; psikosomatik örneklem için .92; cinsel işlev bozukluğu örnekleme için ise .91 olarak bulunmuştur (Batıgün ve Şahin, 2009).

Bu çalışmada sosyal karşılaştırma ölçeği için cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .91 olarak hesaplanmıştır (Bkz. Tablo 2.1).

Tablo 2.1: Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ve Cronbach's Alpha Değeri

Ölçek	Cronbach's Alpha	N
Sosyal Karşılaştırma Ölçeği (SKÖ)	0,911	18

2.3.4. Kişilerarası İlişki Boyutları Ölçeği (KİBÖ)

Kişilerarası İlişki Boyutları Ölçeği, Erden İmamoğlu ve Aydın (2009) tarafından kişilerarası ilişkileri yordama, ilişki boyutlarını belirleme amacıyla geliştirilmiştir. Ölçüt geçerliliğini sınamak amacıyla Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği, Sosyal Kaygı Ölçeği ve İletişim Becerileri Envanterinden yararlanılmıştır.

53 maddeden oluşan ölçeğin 23'ü (3, 5, 9, 10, 12, 14, 16, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 28, 29, 31, 38, 43, 46, 47, 49, 52, 53) ters maddedir. Kişilerarası İlişki Boyutları Ölçeği içerik analiz tekniği ile geliştirilmiş, temel bileşenler yöntemiyle sınanmış ve dört faktörlü bir yapı gösterdiği belirtilmiştir. Ölçeğin dört alt boyutları; 15 maddeyle onay bağımlılık (2, 4, 7, 11, 17, 21*, 26, 28*, 30, 32, 33, 36, 40, 41, 45), 9 maddeyle empati (18, 27, 34, 37, 39, 42, 44, 48, 51), 15 maddeyle başkalarına güven (1, 5*, 14*, 20*, 22, 23*, 24*, 29*, 31*, 35, 38*, 43*, 47*, 50, 53*) ve 14 maddeyle duygu farkındalığıdır (3*, 6, 8, 9*, 10*, 12*, 13, 15, 16*, 19*, 25*, 46*, 49*, 52*). Toplam puanın hesaplanamadığı ölçekte, her bir alt boyuttan alınan yüksek puan bireyin ilgili alt boyuta ait özelliği daha fazla yansıttığını göstermektedir. Puanlama 5'li likert (Tamamen Tanımlıyor-1, Oldukça Tanımlıyor-2, Kısmen Tanımlıyor-3, Çok Az Tanımlıyor-4, Hiç Tanımlamıyor-5) yanıtlama sistemine göre yapılmaktadır.

KİBÖ'nün alt boyutlarına dair güvenirlik analizinde cronbach alfa iç tutarlılık katsayılarının .75 ile .85 arasında; test-tekrar test değerlerinin de .62 ile .69 arasında değiştiği görülmüştür (Erden İmamoğlu ve Aydın, 2009).

Bu çalışmada cronbach alfa iç tutarlılık katsayılarının alt boyutlarda .79 ile .90 arasında değişiklik gösterdiği görülmektedir (Bkz. Tablo 2.2).

Tablo 2.2: Kişilerarası İlişki Boyutları Ölçeği ve Cronbach's Alpha Değerleri

Ölçek ve alt boyutları	Cronbach's Alpha	N
Kişilerarası İlişki Boyutları Ölçeği (KİBÖ)		
▪ Onay bağımlılık	0,903	15
▪ Empati	0,841	9
▪ Başkalarına güven	0,786	15
▪ Duygu farkındalığı	0,816	14

2.3.5. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği (LEAP)

Ebeveyn duygusal erişilebilirliği ölçeğinin özgün formu 2005 yılında Lum ve Phares tarafından hem anne hem de babanın duygusal erişilebilirliğini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek 6'lı likert (Hiçbir zaman-1, Nadiren-2, Bazen-3, Sık sık-4, Çok sık-5, Her zaman-6) yapıda anne ve baba için ayrı ayrı uygulanan 15 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin özgün formunun geliştirilme çalışmalarında cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı klinik olmayan örnekleme anne formu için .96, baba formu için .97; klinik örnekleme anne formu için .92, baba formu için .93 olarak bulgulanmıştır. Ölçeğin test-tekrar test güvenirliği ise anne formunda .92, baba formunda .85 olarak bulunmuştur (Gökçe, 2013).

Ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışmasını yapan Gökçe (2013); uyarlama çalışmasında anne formunu .95, baba formunu .97 olarak belirtmiştir. Madde test korelasyon değerlendirmesinde anne formu değerlerinin .65 ile .83 arasında; baba formu değerlerinin .76 ile .86 arasında değiştiğini aktarmıştır. Türkçe uyarlamasında da tek faktörlü belirlenen ölçekte alınan puanlar anne ve babaya duygusal erişilebilirliğin derecesini ifade etmektedir.

Bu çalışmada yapılan cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı anne formu için .97, baba formu için .98 olarak bulunmuştur (Bkz. Tablo 2.3).

Tablo 2.3: Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği ve Cronbach's Alpha Değerleri

Ölçek ve alt boyutları	Cronbach's Alpha	N
Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği		
▪ Annenin Duygusal Erişilebilirliği (ADE)	0,974	15
▪ Babanın Duygusal Erişilebilirliği (BDE)	0,980	15

2.3.6. Algılanan Ebeveyn İlişkisi Ölçeği

Ölçek bireylerin anne ve babalarının birbirlerine karşı sergiledikleri tutumları algıma biçimlerini ölçme amacıyla Çelik ve Öziş (2016) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 37 madde ve 4'lü likert tipi (Kesinlikle katılmıyorum-0, Katılıyorum-1, Biraz Katılıyorum-2, Tamamen Katılıyorum-3) yapıdan oluşmaktadır. Yapılan faktör analizi sonucu hem anne hem de baba formu için 37 madde 5 faktörde toplanmıştır. Ölçek otoriter (1-3 maddeler), ilgisiz (4-12 maddeler) , koruyucu (13-18 maddeler), demokratik (19-30 maddeler) ve bağımlı(31-37 maddeler) olmak üzere 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Her bir alt boyuta ait maddelerin toplamı o alt boyutun derecesini belirlemektedir (Çelik ve Öziş, 2016).

Ölçeğin hem anne hem de baba formuna ait faktör yükleri incelendiğinde maddelerin faktör yüklerinin anne formunda .56 ile .89 arasında sıralandığı ve baba formunda .53 ile .82 arasında sıralandığı görülmektedir. Ölçeğin anne formuna ait faktörlerinin (otoriter= .80, ilgisiz= .88, koruyucu= .83, demokratik= .95 ve bağımlı= .88) ve baba) ve baba formuna ait faktörlerinin (otoriter= .73, ilgisiz= .89, koruyucu= .81, demokratik= .95 ve bağımlı= .86) iç tutarlılık katsayıları ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğuna işaret etmektedir. Baba formuna yönelik madde analizi için hesaplanan düzeltilmiş madde toplam korelasyonlarının da baba formunda .47 ile .82 arasında sıralandığı ve anne formunda da .47 ile .86 arasında sıralandığı bulunmuştur (Çelik ve Öziş, 2016:50).

Bu çalışmada anne formuna ait cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .87 ile .98 arasında, baba formunda ise .87 ile .97 arasında bulunmuştur (Bkz. Tablo 2.4).

Tablo 2.4. Algılanan Ebeveyn İlişkisi Ölçeği ve Cronbach's Alpha Değerleri

Ölçek ve alt boyutları	Cronbach's Alpha	N
Algılanan Ebeveyn İlişkisi Ölçeği (AEİÖ)		
Algılanan anne ilişki biçimi		
▪ Otoriter	0,907	3
▪ İlgisiz	0,935	9
▪ Koruyucu	0,868	6
▪ Demokratik	0,977	12
▪ Bağımlı	0,917	7
Algılanan baba ilişki biçimi		
▪ Otoriter	0,924	3
▪ İlgisiz	0,951	9
▪ Koruyucu	0,869	6
▪ Demokratik	0,975	12
▪ Bağımlı	0,927	7

BÖLÜM 3: BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde 18-65 yaş arası bireylerin algılanan ebeveyn ilişkisi biçiminin, ebeveyn duygusal erişilebilirliğin benlik algısına ve kişilerarası ilişki tarzlarına etkisine yönelik ilgili analizler yer almaktadır.

3.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri:

Araştırmaya katılan katılımcılara ait tanımlayıcı istatistiki bulgular Tablo 3.1’de verilmiştir.

Tablo 3.1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişken	Kategori	n	%
Cinsiyet	Kadın	242	61,4
	Erkek	152	38,6
Yaş	18-29 yaş	185	47,0
	30-39 yaş	127	32,2
	40-49 yaş	55	14,0
	50 yaş ve üzeri	27	6,9
Eğitim durumu	Okur Yazar/İlkokul	13	3,3
	Ortaokul	18	4,6
	Lise	52	13,2
	Üniversite	249	63,2
	Lisansüstü	62	15,7
Meslek	Serbest Çalışan	49	12,4
	Devlet Memuru	122	31,0
	Sigortalı Çalışan	107	27,2
	Öğrenci	41	10,4
	Emekli	11	2,8
	İşsiz	64	16,2
Medeni durum	Evli	189	48,0
	Bekar	190	48,2
	Boşanmış	15	3,8
Anne-baba yaşam şekli	Birlikte	319	81,0
	Ayrı	33	8,4
	Anne veya baba vefat	42	10,7
Aile ile yaşama durumu	Evet	164	41,6
	Hayır	230	58,4
Toplam		394	100

Tablo 3.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri (Tablo 3.1'in devamı)

Değişken	Kategori	n	%
Baba ile ilişki	Çok Kötü	11	2,8
	Kötü	11	2,8
	Orta	96	24,4
	İyi	148	37,6
	Çok İyi	128	32,5
Anne ile ilişki	Çok Kötü/Kötü	11	2,8
	Orta	31	7,9
	İyi	145	36,8
	Çok İyi	207	52,5
Diğer kişiler ile ilişki durumu	Çok Kötü/Kötü	1	0,3
	Orta	65	16,5
	İyi	235	59,6
	Çok İyi	93	23,6
Toplam		394	100

Çalışmada katılımcıların cinsiyetleri incelendiğinde; %61,4'ü kadın ve %38,6'sı ise erkektir.

Yaş dağılımları incelendiğinde; %47'si 18-29 yaş, %32,2'si 30-39 yaş, %14'ü 40-49 yaş ve %6,9'u ise 50 yaş ve üzeridir.

Eğitim durumları incelendiğinde; %3,3'ü ilkokul ve altı, %4,6'sı ortaokul, %13,2'si lise, %63,2'si üniversite ve %15,7'si ise lisansüstüdür.

Meslek dağılımları incelendiğinde; %12,4'ü serbest çalışan, %31'i devlet memuru, %27,2'si sigortalı çalışan, %10,4'ü öğrenci, %2,8'i emekli ve %16,2'si ise işsizdir.

Medeni durumlarının dağılımları incelendiğinde; %48'i evli, %48,2'si bekar ve %3,8'i ise boşanmış ve duludur.

Anne-baba yaşama şekilleri incelendiğinde; %81'i birlikte, %8,4'ü ayrı ve %10,7'si ise anne veya babasından birini kaybetmiş durumdadır.

Katılımcıların aile yaşama durumu incelendiğinde; %41,6'sı evet ve %58,4'ü ise hayır cevabı vermiştir.

Katılımcıların baba ile ilişki durumları incelendiğinde; %2,8'i çok kötü, %2,8'i kötü, %24,4'ü orta, %37,6'sı iyi ve %32,5'i çok iyi olduğunu ifade etmiştir.

Katılımcıların anne ile ilişki durumları incelendiğinde; %2,8'i çok kötü/kötü, %7,9'u orta, %36,8'i iyi ve %52,5'i ise çok iyi olduğunu ifade etmiştir.

Katılımcıların diğer kişiler ile ilişki durumları incelendiğinde; %0,3'ü çok kötü/kötü, %16,5'i orta, %59,6'sı iyi ve %23,6'sı ise çok iyi olduğunu ifade etmiştir.

3.2. Betimleyici Analizler

Araştırmada kullanılan Sosyal Karşılaştırma Ölçeği, Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği, Algılanan Ebeveyn İlişkisi Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Boyutları Ölçeğine dair basıklık-çarpıklık, standart sapma, ortalama ve en büyük-en küçük değerleri Tablo 3.2’de ve Tablo 3.3’te verilmiştir.

Verilerin analizi SPSS İstatistik 26 versiyonu ile gerçekleştirilmiştir. Kategorik değişkenler sayı ve yüzde olarak hesaplanmıştır. Sayısal değişkenlerde normal dağılım çarpıklık ve basıklık değerleri hesaplanarak bulunmuş olup Tablo 3.2’de gösterilmiştir. Normal dağılımın kurallarına göre çarpıklık değerlerinin ± 3 arasında olması gerekmektedir (Karagöz, 2019). Bu kapsamda Tablo 3.2’de tüm ölçeklerin normal dağılım sergilediği görülmüştür.

Tablo 3.2: Sosyal Karşılaştırma Ölçeği, Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği Algılanan Ebeveyn İlişkisi Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Boyutları Ölçeğine İlişkin Normal Dağılım Analiz Sonuçları

Ölçek ve alt boyutları	Skewness (Çarpıklık)	Std. hata	Kurtosis (Basıklık)	Std. hata
Sosyal Karşılaştırma Ölçeği	-,585	,123	,401	,245
Kişilerarası İlişki Boyutları Ölçeği				
▪ Onay bağımlılık	,316	,123	-,647	,245
▪ Empati	-1,014	,123	1,739	,245
▪ Başkalarına güven	,383	,123	-,470	,245
▪ Duygu farkındalığı	,342	,123	-,643	,245
Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği				
▪ Annenin Duygusal Erişilebilirliği	-1,181	,123	,826	,245
▪ Babanın Duygusal Erişilebilirliği	-,670	,123	-,444	,245
Algılanan Ebeveyn İlişkisi Ölçeği				
Algılanan anne ilişki biçimi				
▪ Otoriter	,200	,123	-1,255	,245
▪ İlgisiz	1,773	,123	2,538	,245
▪ Koruyucu	-,078	,123	-,897	,245
▪ Demokratik	-,346	,123	-1,147	,245
▪ Bağımlı	,944	,123	-,140	,245
Algılanan baba ilişki biçimi				
▪ Otoriter	,219	,123	-1,318	,245
▪ İlgisiz	1,075	,123	,205	,245
▪ Koruyucu	,068	,123	-,782	,245
▪ Demokratik	-,169	,123	-1,058	,245
▪ Bağımlı	1,058	,123	,193	,245

Araştırmada normal dağılım sergileyen cinsiyet, aile ile birlikte yaşama durumu gibi ikili grupların karşılaştırılmasında Independent Sample T testi kullanılmıştır. Yaş, eğitim durumu, meslek grupları, medeni durum, anne-baba ile iletişim, anne-baba ve diğer kişiler ile ilişki gruplarının karşılaştırılmasında ise One Way Anova testi kullanılmıştır. Gruplar arasındaki farklılığın karşılaştırılmasında Post Hoc testlerinden verilerin homojen dağılıp dağılmamasına göre LSD veya Tamhane T2 testi kullanılmıştır.

Tüm ölçekler arasındaki ilişki düzeyleri incelemek için Pearson korelasyon testi kullanılmıştır. Korelasyon katsayısı; 0.00-0.30 arası düşük, 0.30-0.70 arası orta ve 0.70-1.00 arası ise yüksek düzeyde bir ilişki olarak değerlendirilmiştir (Büyüköztürk, 2020). Algılanan ebeveyn ilişkisi biçimi, ebeveyn duygusal erişilebilirliği puanlarının benlik algısı üzerine, algılanan ebeveyn ilişkisi biçimi, ebeveyn duygusal erişilebilirliği puanlarının kişilerarası ilişki boyutları üzerine, benlik algısı ile kişilerarası ilişki boyutlarının birbirleri üzerine etkilerinin analizinde çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Kurulan modelde bağımlı değişkenler ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin doğrusal olduğu görülmüştür (Test of Linearity testi, $p>0,05$). Bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantı sorunu yani yüksek düzeyde ilişkinin olmadığı görülmüştür (VIF değerleri <10 , Korelasyon katsayıları $<0,8$). Bağımsız hatalar veya oto korelasyon olarak ifade edilen herhangi iki veri arasında birbirini etkileyen veri olmadığı görülmüştür (Durbin-Watson Testi, $p<0,05$, Otokorelasyon yoktur=1,5-2,5). Tüm çalışmada anlamlılık düzeyleri 0,05 ve 0,01 değerleri dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir.

Tablo 3.3: Sosyal Karşılaştırma Ölçeği, Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği, Algılanan Ebeveyn İlişkisi Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Boyutları Ölçeğine İlişkin Betimleyici Analiz Sonuçları

Ölçekler ve alt boyutları	N	Min.	Max.	Ort.	S.S
Sosyal Karşılaştırma Ölçeği	394	36,00	108,00	85,93	13,60
Kişilerarası İlişki Boyutları Ölçeği					
▪ Onay Bağımlılık	394	19,00	71,00	45,33	11,76
▪ Empati	394	9,00	45,00	36,66	5,82
▪ Başkalarına güven	394	36,00	71,00	50,57	7,85
▪ Duygu farkındalığı	394	35,00	70,00	49,92	7,97
Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği					
▪ Annenin Duygusal Erişilebilirliği	394	15,00	75,00	62,49	13,54
▪ Babanın Duygusal Erişilebilirliği	394	15,00	75,00	56,09	16,73
Algılanan Ebeveyn İlişkisi Ölçeği					
Algılanan anne ilişki biçimi					
▪ Otoriter	394	,00	9,00	3,95	3,15
▪ İlgisiz	394	,00	27,00	4,61	6,56
▪ Koruyucu	394	,00	18,00	9,17	4,97
▪ Demokratik	394	,00	36,00	22,70	11,39
▪ Bağımlı	394	,00	21,00	6,24	6,13
Algılanan baba ilişki biçimi					
▪ Otoriter	394	,00	9,00	4,09	3,24
▪ İlgisiz	394	,00	27,00	6,75	7,52
▪ Koruyucu	394	,00	18,00	8,68	4,98
▪ Demokratik	394	,00	36,00	20,83	11,31
▪ Bağımlı	394	,00	21,00	5,66	6,01

Min.: Minimum, Max.: Maximum, Ort.: Ortalama, S.S: Standart sapma

Çalışmaya katılan katılımcıların Sosyal Karşılaştırma Ölçeği (SKÖ) ortalama puanı 85,93, standart sapma değeri 13,60, hesaplanan en küçük puan 36 ve en büyük puan ise 108'dir.

Katılımcıların Kişilerarası İlişki Boyutları Ölçeği (KİBÖ) 'Onay bağımlılık' puanı 45,33, standart sapma değeri 11,76, hesaplanan en küçük puan 19 ve en büyük puan ise 71'dir. 'Empati' puanı 36,66, standart sapma değeri 5,82, hesaplanan en küçük puan 9 ve en büyük puan ise 45'dir. 'Baskalarına güven' puanı 50,57, standart sapma değeri 7,85, hesaplanan en küçük puan 36 ve en büyük puan ise 71'dir. 'Duygu farkındalığı' puanı 49,92, standart sapma değeri 7,97, hesaplanan en küçük puan 35 ve en büyük puan ise 70'dir.

Katılımcıların Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği (LEAP) incelendiğinde; 'Annenin Duygusal Erişilebilirliği' puanı 62,49, standart sapma değeri 13,54,

hesaplanan en küçük puan 15 ve en büyük puan ise 75'dir. 'Babanın Duygusal Erişilebilirliği' puanı 56,09, standart sapma değeri 16,73, hesaplanan en küçük puan 15 ve en büyük puan ise 75'dir.

Katılımcıların Algılanan Ebeveyn İlişkisi Ölçeği puanları incelendiğinde; 'Anne otoriter' puanı 3,95, standart sapma değeri 3,15, hesaplanan en küçük puan 0 ve en büyük puan ise 9'dur. 'Anne ilgisiz' puanı 4,61, standart sapma değeri 6,56, hesaplanan en küçük puan 0 ve en büyük puan ise 27'dir. 'Anne koruyucu' puanı 9,17, standart sapma değeri 4,97, hesaplanan en küçük puan 0 ve en büyük puan ise 18'dir. 'Anne demokratik' puanı 22,70, standart sapma değeri 11,39, hesaplanan en küçük puan 0 ve en büyük puan ise 36'dır. 'Anne bağımlı' puanı 6,24, standart sapma değeri 6,13, hesaplanan en küçük puan 0 ve en büyük puan ise 21'dir.

Katılımcıların Algılanan Ebeveyn İlişkisi Ölçeği puanları incelendiğinde; 'Baba otoriter' puanı 4,09, standart sapma değeri 3,24, hesaplanan en küçük puan 0 ve en büyük puan ise 9'dur. 'Baba ilgisiz' puanı 6,75, standart sapma değeri 7,52, hesaplanan en küçük puan 0 ve en büyük puan ise 27'dir. 'Baba koruyucu' puanı 8,68, standart sapma değeri 4,98, hesaplanan en küçük puan 0 ve en büyük puan ise 18'dir. 'Baba demokratik' puanı 20,83, standart sapma değeri 11,31, hesaplanan en küçük puan 0 ve en büyük puan ise 36'dır. 'Baba bağımlı' puanı 5,66, standart sapma değeri 6,01, hesaplanan en küçük puan 0 ve en büyük puan ise 21'dir.

3.3. Demografik Değişkenlere Göre Katılımcıların Benlik Algıları ve Kişilerarası İlişki Tarzlarının İncelenmesi

Araştırmanın birinci hipotezi; *'18-65 yaş arasındaki yetişkinlerin benlik algıları ve kişilerarası ilişki alt boyutları (onay bağımlılık, başkalarına güven, empati, duygu farkındalığı) ile yaş, cinsiyet, eğitim durumu, meslek, medeni durum, anne-baba yaşam şekli, aileyle yaşama(ma), anne ve babayla iletişimin değerlendirilmesi, diğer insanlarla ilişkinin değerlendirilmesi) değişkenleri arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır.'* şeklindedir.

Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Alt Boyutlarının (Onay Bağımlılık, Başkalarına Güven, Empati, Duygu Farkındalığı) cinsiyete göre incelenmesine ilişkin t-testi sonuçları Tablo 3.4'te gösterilmiştir.

Tablo 3.4: Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Alt Boyutlarının (Onay Bağımlılık, Başkalarına Güven, Empati, Duygu Farkındalığı) Cinsiyete Göre İncelenmesine İlişkin t- Testi Sonuçları

Ölçek ve alt boyutları	Cinsiyet		t	p değeri
	Kadın n:242 ($\bar{X} \pm SS$)	Erkek n:152 ($\bar{X} \pm SS$)		
Benlik Algısı	83,83±13,37	89,27±13,34	-3,931	0,000**
Onay Bağımlılık	45,48±11,44	45,07±12,29	0,337	0,736
Empati	36,93±5,22	36,25±6,66	1,122	0,262
Başkalarına Güven	50,70±7,79	50,35±7,98	0,435	0,664
Duygu Farkındalığı	50,21±7,88	49,44±8,12	0,938	0,349

$p < 0,05^*$, $p < 0,01^{**}$, t: Independent Sample T testi

Tablo 3.4'e göre katılımcıların cinsiyetlerine göre onay bağımlılık, empati, başkalarına güven ve duygu farkındalığı puanlarının farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p > 0,05$). Ancak katılımcıların cinsiyetlerine göre benlik algısı puanlarının farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Erkeklerin benlik algısı puanlarının kadınların benlik algısı puanlarından yüksek olduğu gözlenmiştir.

Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Alt Boyutlarının (Onay Bağımlılık, Başkalarına Güven, Empati, Duygu Farkındalığı) yaşa göre incelenmesine ilişkin ANOVA testi sonuçları Tablo 3.5'te gösterilmiştir.

Tablo 3.5: Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Alt Boyutlarının (Onay Bağımlılık, Başkalarına Güven, Empati, Duygu Farkındalığı) Yaşa Göre İncelenmesine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Ölçek ve alt boyutları	Yaş				F	p	Fark
	18-29 yaş ^(A) n:185 ($\bar{X} \pm SS$)	30-39 yaş ^(B) n:127 ($\bar{X} \pm SS$)	40-49 yaş ^(C) n:55 ($\bar{X} \pm SS$)	50 yaş ve üzeri ^(D) n:27 ($\bar{X} \pm SS$)			
Benlik Algısı	83,21±13,83	89,12±11,25	86,27±15,67	88,89±14,45	5,402	0,001**	A<B,D
Onay Bağımlılık	44,68±11,30	44,68±10,66	46,60±14,17	50,22±13,67	2,11	0,099	-
Empati	36,39±5,63	36,39±5,94	37,22±6,61	38,74±4,49	1,554	0,2	-
Başkalarına Güven	50,09±7,70	50,89±8,03	51,00±8,30	51,44±7,36	0,469	0,704	-
Duygu Farkındalığı	49,41±7,58	49,74±8,16	51,29±8,90	51,41±7,70	1,129	0,337	-

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, F: One Way Anova Testi

Tablo 3.5'te katılımcıların yaşlarına göre onay bağımlılık, empati, başkalarına güven ve duygu farkındalığı puanlarının farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p > 0,05$).

Ancak katılımcıların yaşlarına göre benlik algısı puanlarının farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p<0,05$). 18-29 yaş arası katılımcıların benlik algısı puanlarının, 30-39 yaş ile 50 yaş ve üzeri katılımcıların benlik algısı puanlarından düşük olduğu gözlenmiştir.

Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Alt Boyutlarının (Onay Bağımlılık, Başkalarına Güven, Empati, Duygu Farkındalığı) eğitim durumuna göre incelenmesine ilişkin ANOVA testi sonuçları Tablo 3.6’da gösterilmiştir.

Tablo 3.6: Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Alt Boyutlarının (Onay Bağımlılık, Başkalarına Güven, Empati, Duygu Farkındalığı) Eğitim Durumuna Göre İncelenmesine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Ölçek ve alt boyutları	Eğitim Durumu					F	p	Fark
	Okur Yazar/İlkokul (A) n:13 ($\bar{X} \pm SS$)	Ortaokul (B) n:18 ($\bar{X} \pm SS$)	Lise (C) n:52 ($\bar{X} \pm SS$)	Üniversite (D) n:49 ($\bar{X} \pm SS$)	Lisans üstü (E) n:62 ($\bar{X} \pm SS$)			
Benlik Algısı	94,46±8,19	85,06±12,10	93,56±11,92	84,49±13,42	83,79±14,46	6,85	0,000**	D,E<C
Onay Bağımlılık	49,54±15,80	51,06±12,28	49,94±15,37	44,25±10,55	43,21±10,43	4,675	0,001**	D,E<B,C
Empati	39,15±6,09	37,00±6,83	37,63±6,11	36,32±5,56	36,61±6,17	1,192	0,314	-
Başkalarına Güven	54,00±6,81	45,78±5,33	50,38±8,04	50,45±7,74	51,85±8,45	2,782	0,027*	B<A,C,D,E
Duygu Farkındalığı	54,00±7,85	48,28±7,38	49,23±8,64	49,94±7,69	50,00±8,63	1,143	0,336	-

* $p<0,05$, ** $p<0,01$, F: One Way Anova Testi

Tablo 3.6’da katılımcıların eğitim durumlarına göre empati ve duygu farkındalığı puanlarının farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Ancak katılımcıların eğitim durumlarına göre benlik algısı, onay bağımlılık ve başkalarına güven puanlarının farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p<0,05$). Lise mezunu olan katılımcıların benlik algısı puanlarının, üniversite ve lisansüstü katılımcıların benlik algısı puanlarından yüksek olduğu gözlenmiştir. Ortaokul ve lise mezunu olan katılımcıların onay bağımlılık puanlarının, üniversite ve lisansüstü katılımcıların onay bağımlılık puanlarından yüksek olduğu gözlenmiştir. Ortaokul mezunu olan katılımcıların başkalarına güven puanlarının, diğer mezuniyeti olan katılımcıların başkalarına güven puanlarından düşük olduğu gözlenmiştir.

Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Alt Boyutlarının (Onay Bağımlılık, Başkalarına Güven, Empati, Duygu Farkındalığı) mesleklere göre incelenmesine ilişkin ANOVA testi sonuçları Tablo 3.7’de gösterilmiştir.

Tablo 3.7: Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Alt Boyutlarının (Onay Bağımlılık, Başkalarına Güven, Empati, Duygu Farkındalığı) Mesleklere Göre İncelenmesine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Ölçek ve alt boyutları	Meslek						F	p	Fark
	Serbest Çalışan ^(A) n:49 ($\bar{X} \pm SS$)	Devlet Memuru ^(B) n:122 ($\bar{X} \pm SS$)	Sigortalı Çalışan ^(C) n:107 ($\bar{X} \pm SS$)	Öğrenci ^(D) n:41 ($\bar{X} \pm SS$)	Emekli ^(E) n:11 ($\bar{X} \pm SS$)	İşsiz ^(F) n:64 ($\bar{X} \pm SS$)			
Benlik Algısı	88,88±13,01	86,97±14,1	85,36±12,62	78,44±13,7	89,00±13,4	86,92±13,31	3,407	0,005**	D<A,B,C,E,F
Onay Bağımlılık	44,37±13,21	43,86±11,5	45,43±10,15	45,71±9,91	54,55±14,8	46,84±13,45	2,046	0,072	-
Empati	37,12±6,01	36,07±6,76	37,13±4,60	35,59±6,41	39,18±4,02	36,94±5,33	1,182	0,317	-
Başkalarına Güven	51,43±9,26	51,08±8,20	50,49±7,37	49,02±6,14	48,00±6,91	50,48±7,97	0,776	0,568	-
Duygu Farkındalığı	50,76±8,69	49,88±8,51	48,46±6,92	49,27±6,97	49,82±8,46	52,22±8,20	1,971	0,082	-

$p<0,05^*$, $p<0,01^{**}$, F: One Way Anova

Tablo 3.7’de katılımcıların mesleklerine göre onay bağımlılık, empati, başkalarına güven ve duygu farkındalığı puanlarının farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Ancak katılımcıların mesleklerine göre benlik algısı puanlarının farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p<0,05$). Öğrenci olan katılımcıların benlik algısı puanlarının, diğer meslek grubunda yer alan tüm katılımcıların benlik algısı puanlarından düşük olduğu gözlenmiştir.

Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Alt Boyutlarının (Onay Bağımlılık, Başkalarına Güven, Empati, Duygu Farkındalığı) medeni durumlarına göre incelenmesine ilişkin ANOVA testi sonuçları Tablo 3.8’de gösterilmiştir.

Tablo 3.8: Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Alt Boyutlarının (Onay Bağımlılık, Başkalarına Güven, Empati, Duygu Farkındalığı) Medeni Durumlarına Göre İncelenmesine İlişkin ANOVA testi Sonuçları

Ölçek ve alt boyutları	Medeni durum			F	p değeri	Fark
	Evli ^(A) n:189 ($\bar{X} \pm SS$)	Bekar ^(B) n:190 ($\bar{X} \pm SS$)	Boşanmış/Dul ^(C) n:15 ($\bar{X} \pm SS$)			
Benlik Algısı	88,56±13,03	83,36±13,68	85,33±14,32	7,148	0,001**	A>B
Onay Bağımlılık	45,35±12,64	45,09±10,76	48,00±12,87	0,425	0,654	-
Empati	36,90±6,10	36,34±5,59	37,80±5,13	0,731	0,482	-
Başkalarına Güven	51,45±7,96	49,79±7,76	49,27±6,80	2,347	0,097	-
Duygu Farkındalığı	51,46±8,23	48,44±7,23	49,27±10,37	7,05	0,001**	A>B

$p<0,05^*$, $p<0,01^{**}$, F: One Way Anova

Tablo 3.8’de katılımcıların medeni durumlarına göre onay bağımlılık, empati ve başkalarına güven puanlarının farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Ancak katılımcıların medeni durumlarına göre benlik algısı ve duygu farkındalığı puanlarının farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p<0,05$). Evli katılımcıların benlik algısı ve duygu farkındalığı puanlarının, bekar olan katılımcıların benlik algısı ve duygu farkındalığı puanlarından yüksek olduğu gözlenmiştir.

Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Alt Boyutlarının (Onay Bağımlılık, Başkalarına Güven, Empati, Duygu Farkındalığı) anne-baba yaşam şekline göre incelenmesine ilişkin ANOVA testi sonuçları Tablo 3.9’da gösterilmiştir.

Tablo 3.9: Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Alt Boyutlarının (Onay Bağımlılık, Başkalarına Güven, Empati, Duygu Farkındalığı) Anne Baba Yaşam Şekline Göre İncelenmesine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Ölçek ve alt boyutları	Anne-baba yaşam şekli			F	p değeri
	Birlikte ^(A)	Ayrı ^(B)	Anne veya baba vefat ^(C)		
	n:319 ($\bar{X} \pm SS$)	n:33 ($\bar{X} \pm SS$)	n:42 ($\bar{X} \pm SS$)		
Benlik Algısı	86,16±13,02	83,79±16,89	85,86±15,24	0,455	0,635
Onay Bağımlılık	44,98±11,40	47,24±13,60	46,40±12,97	0,748	0,474
Empati	36,60±5,83	36,42±6,18	37,33±5,51	0,323	0,724
Başkalarına Güven	50,66±7,90	48,67±6,08	51,33±8,66	1,19	0,305
Duygu Farkındalığı	49,83±7,99	49,21±6,66	51,12±8,80	0,624	0,537

$p<0,05^*$, $p<0,01^{**}$, F: One Way Anova

Tablo 3.9’da Katılımcıların anne-baba yaşama şekline göre benlik algısı, onay bağımlılık, empati, başkalarına güven ve duygu farkındalığı puanlarının farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Alt Boyutlarının (Onay Bağımlılık, Başkalarına Güven, Empati, Duygu Farkındalığı) aile ile birlikte yaşama şekline göre incelenmesine ilişkin ANOVA testi sonuçları Tablo 3.10’da gösterilmiştir.

Tablo 3.10: Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Alt Boyutlarının (Onay Bağımlılık, Başkalarına Güven, Empati, Duygu Farkındalığı) Aile ile Birlikte Yaşama Şekline Göre İncelenmesine İlişkin t-Testi Sonuçları

Ölçek ve alt boyutları	Aile ile birlikte yaşama durumu		t	p değeri
	Evet	Hayır		
	n:164 ($\bar{X} \pm SS$)	n:230 ($\bar{X} \pm SS$)		
Benlik Algısı	86,16±14,42	85,77±13,02	0,287	0,774
Onay Bağımlılık	47,33±12,20	43,90±11,25	2,883	0,004**
Empati	36,55±6,35	36,74±5,42	-0,317	0,752
Başkalarına Güven	49,83±7,87	51,09±7,82	-1,575	0,116
Duygu Farkındalığı	49,07±7,70	50,52±8,13	-1,79	0,074

$p < 0,05^*$, $p < 0,01^{**}$, t: Independent Sample T testi

Tablo 3.10’da katılımcıların aile ile birlikte yaşama durumuna göre benlik algısı, empati, başkalarına güven ve duygu farkındalığı puanlarının farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p > 0,05$). Ancak katılımcıların aile ile birlikte yaşama durumuna göre onay bağımlılık puanlarında farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Ailesi ile birlikte yaşayan katılımcıların onay bağımlılık puanlarının, ailesi ile birlikte yaşamayan katılımcıların onay bağımlılık puanlarından yüksek olduğu gözlenmiştir.

Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Alt Boyutlarının (Onay Bağımlılık, Başkalarına Güven, Empati, Duygu Farkındalığı) baba ile ilişki durumuna göre incelenmesine ilişkin ANOVA testi sonuçları Tablo 3.11’de gösterilmiştir.

Tablo 3.11: Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Alt Boyutlarının (Onay Bağımlılık, Başkalarına Güven, Empati, Duygu Farkındalığı) Baba ile İlişki Durumuna Göre İncelenmesine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Ölçek ve alt boyutları	Baba ile ilişki				F	p değeri	Fark
	Çok Kötü/Kötü (A)	Orta (B)	İyi (C)	Çok İyi (D)			
	n:11 ($\bar{X} \pm SS$)	n:31 ($\bar{X} \pm SS$)	n:145 ($\bar{X} \pm SS$)	n:207 ($\bar{X} \pm SS$)			
Benlik Algısı	77,41±17,89	81,60±13,39	86,49±11,98	89,99±13,25	10,746	0,000**	A<C,D
Onay Bağımlılık	45,45±14,73	46,10±10,65	43,85±11,36	46,42±12,41	1,289	0,278	-
Empati	34,91±7,46	36,66±4,70	36,37±5,29	37,31±6,75	1,325	0,266	-
Başkalarına Güven	47,59±5,55	48,90±7,46	51,63±7,79	51,10±8,28	3,674	0,012**	A,B<C
Duygu Farkındalığı	49,36±7,61	49,49±7,42	49,65±8,13	50,64±8,29	0,533	0,66	-

$p<0,05^*$, $p<0,01^{**}$, F: One Way Anova

Tablo 3.11’de katılımcıların baba ile ilişki durumuna göre onay bağımlılık, empati ve duygu farkındalığı puanlarının farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$). Ancak katılımcıların baba ile ilişki durumuna göre benlik algısı ve başkalarına güven puanlarında farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p<0,05$). Babası ile ilişkisi iyi ve çok iyi olan katılımcıların benlik algısı puanlarının, babası ile ilişkileri çok kötü ve kötü olan katılımcıların benlik algısı puanlarından yüksek olduğu gözlenmiştir. Babası ile ilişkisi iyi olan katılımcıların başkalarına güven puanlarının, babası ile ilişkileri çok kötü/kötü ve orta olan katılımcıların başkalarına güven puanlarından yüksek olduğu gözlenmiştir.

Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Alt Boyutlarının (Onay Bağımlılık, Başkalarına Güven, Empati, Duygu Farkındalığı) Anne ile ilişki durumuna göre incelenmesine ilişkin ANOVA testi sonuçları Tablo 3.12’de gösterilmiştir.

Tablo 3.12: Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Alt Boyutlarının (Onay Bağımlılık, Başkalarına Güven, Empati, Duygu Farkındalığı) Anne ile İlişki Durumuna Göre İncelenmesine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Ölçek ve alt boyutları	Anne ile ilişki				F	p değeri	Fark
	Çok Kötü/Kötü ^(A) n:11 ($\bar{X} \pm SS$)	Orta ^(B) n:31 ($\bar{X} \pm SS$)	İyi ^(C) n:145 ($\bar{X} \pm SS$)	Çok İyi ^(D) n:207 ($\bar{X} \pm SS$)			
Benlik Algısı	80,55±12,09	79,48±16,49	82,75±12,56	89,41±13,00	10,80	0,000**	A,B,C<D
Onay Bağımlılık	44,45±10,62	46,03±11,54	45,58±10,87	45,09±12,50	0,108	0,956	-
Empati	36,27±7,81	35,97±6,39	36,05±4,98	37,22±6,14	1,345	0,259	-
Başkalarına Güven	52,55±6,89	47,74±8,39	50,20±7,67	51,14±7,88	2,059	0,105	-
Duygu Farkındalığı	49,55±5,22	49,03±8,04	48,46±7,37	51,09±8,35	3,286	0,021*	C<D

$p < 0,05^*$, $p < 0,01^{**}$, F: One Way Anova, Fark: Post Hoc Testleri

Katılımcıların anne ile ilişki durumuna göre onay bağımlılık, empati ve başkalarına güven puanlarının farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p > 0,05$). Ancak katılımcıların anne ile ilişki durumuna göre benlik algısı ve duygu farkındalığı puanlarında farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Anne ile ilişkisi çok iyi olan katılımcıların benlik algısı puanlarının, annesi ile ilişkisi çok kötü/kötü, orta ve iyi olan katılımcıların benlik algısı puanlarından yüksek olduğu gözlenmiştir. Annesi ile ilişkisi çok iyi olan katılımcıların duygu farkındalığı puanlarının, annesi ile ilişkileri iyi olan katılımcıların duygu farkındalığı puanlarından yüksek olduğu gözlenmiştir.

Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Alt Boyutlarının (Onay Bağımlılık, Başkalarına Güven, Empati, Duygu Farkındalığı) diğer kişilerle ilişki durumuna göre incelenmesine ilişkin ANOVA testi sonuçları Tablo 3.13'te gösterilmiştir.

Tablo 3.13: Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ve Kişilerarası İlişki Alt Boyutlarının (Onay Bağımlılık, Başkalarına Güven, Empati, Duygu Farkındalığı) Diğer Kişilerle İlişki Durumuna Göre İncelenmesine İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Ölçek ve alt boyutları	Diğer Kişiler ile ilişki durumu			F	p değeri	Fark
	Çok Kötü/Kötü/Orta ^(A) n:66 ($\bar{X} \pm SS$)	İyi ^(C) n:235 ($\bar{X} \pm SS$)	Çok İyi ^(D) n:93 ($\bar{X} \pm SS$)			
Benlik Algısı	75,89±14,65	84,95±12,25	95,53±9,46	52,679	0,000**	A<B<C
Onay Bağımlılık	46,38±11,37	45,26±11,00	44,75±13,82	0,378	0,686	-
Empati	34,42±5,31	36,66±5,39	38,28±6,66	8,814	0,000**	A<B<C
Başkalarına Güven	46,76±6,57	50,94±7,86	52,31±7,89	10,849	0,000**	A<B,C
Duygu Farkındalığı	46,94±6,94	50,03±7,84	51,73±8,45	7,258	0,001**	A<B,C

$p < 0,05^*$, $p < 0,01^{**}$, F: One Way Anova

Tablo 3.13'te katılımcıların diğer kişiler ile ilişki durumuna göre onay bağımlılık puanlarının farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p > 0,05$). Ancak katılımcıların diğer kişiler ile ilişki durumuna göre benlik algısı, empati, başkalarına güven ve duygu farkındalığı puanlarında farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Katılımcıların diğer kişiler ile ilişki düzeyi arttıkça, benlik algısı ve empati puanlarının da arttığı görülmüştür. Ayrıca diğer kişiler ile ilişkisi çok iyi ve iyi olan katılımcıların başkalarına güven ve duygu farkındalığı puanlarının, diğer kişiler ile ilişkileri çok kötü/kötü ve orta olan katılımcıların başkalarına güven ve duygu farkındalığı puanlarından yüksek olduğu gözlenmiştir.

3.4. Algılanan Ebeveyn İlişki Biçimleri, Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği, Benlik Algısı ve Kişilerarası İlişki Tarzları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

Bu çalışmada ikinci olarak '*Algılanan ebeveyn ilişkisi biçimi alt boyutları (otoriter, ilgisiz, koruyucu, demokratik, bağımlı) ve ebeveyne duygusal erişilebilirliği ile benlik algısı ve kişilerarası ilişki tarzları (alt boyutları; onay bağımlılık, başkalarına güven, empati, duygu farkındalığı) arasında anlamlı ilişki vardır.*' hipotezi Pearson Korelasyon analizi ile incelenmiştir. İlgili bulgular Tablo 3.14'te gösterilmiştir.

Tablo 3.14: Algılanan Ebeveyn İlişkisi Alt Boyutları (Otoriter, İlgisiz, Koruyucu, Demokratik, Bağımlı) ve Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği ile Benlik Algısı ve Kişilerarası İlişki Alt Boyutları (Onay Bağımlılık, Başkalarına Güven, Empati, Duygu Farkındalığı) Arasındaki İlişkinin İncelenmesine Yönelik Pearson Korelasyon Testi Sonuçları

	SK	OB	E	BG	DF	AD	BD	AO	AI	AK	AD	AB	BO	Bİ	BK	BD	B
	Ö					E	E										B
SKÖ	1																
	-																
Onay Bağımlılık	r ,17	1															
Empati	r ,21	,28	1														
	r 0**	7**															
Başkalarına Güven	r ,26	,42	,17	1													
	r 4**	4**	6**														
Duygu Farkındalığı	r ,26	,52	,14	,60	1												
	r 4**	3**	6**	5**													
Annenin Duygusal Erişilebilirliği	r ,18	,16	0,0	,18	,19	1											
	r 2**	2**	49	8**	8**												
Babanın Duygusal Erişilebilirliği	r ,25	0,0	0,0	,17	,10	,45	1										
	r 3**	9	31	0**	2*	2**											
Anne Otoriter	r 0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	,11	,14	1									
	r 73	09	88	26	14	2*	8**										
Anne İlgisiz	r 0,0	0,0	,11	,16	,15	,26	0,0	,42	1								
	r 13	92	0*	6**	5**	1**	9	0**									
Anne Koruyucu	r 0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	,15	,18	,20	,18	1							
	r 78	79	65	2	81	3**	3**	8**	1**								
Anne Demokratik	r 0,0	0,0	0,0	,11	,13	,29	,29	,10	0,0	,74	1						
	r 3	99	71	4*	4**	8**	2**	5*	9	7**							
Anne Bağımlı	r ,10	,13	0,0	,20	,12	0,0	0,0	,12	,40	,44	,36	1					
	r 5*	4**	77	8**	7*	54	49	2*	7**	4**	8**						
Baba Otoriter	r 0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	,17	,24	,17	,23	,16	,17	1				
	r 5	48	14	09	03	19	3**	5**	0**	2**	9**	0**					
Baba İlgisiz	r ,11	0,0	,12	,22	,18	,19	,36	,17	,48	0,0	0,0	,30	,52	1			
	r 3*	39	1*	9**	5**	0**	6**	2**	1**	89	62	2**	2**				
Baba Koruyucu	r ,11	0,0	,12	0,0	0,0	,11	,34	,21	,12	,57	,58	,34	,20	0,0			
	r 0*	58	1*	09	96	1*	2**	0**	9*	4**	1**	2**	7**	36	1		
Baba Demokratik	r 0,0	0,0	,16	0,0	0,0	,18	,43	,20	0,0	,54	,69	,25	0,0	,22	,75	1	
	r 83	75	8**	98	86	4**	2**	7**	16	2**	2**	3**	42	2**	9**		
Baba Bağımlı	r ,12	,13	0,0	,23	,16	0,0	,13	,16	,35	,38	,30	,68	,10	,20	,50	,45	1
	r 2*	1**	11	4**	1**	47	1**	2**	8**	2**	7**	8**	8*	5**	3**	8**	

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Katılımcıların benlik algıları ile empati, başkalarına güven, duygu farkındalığı, annenin ve babanın duygusal erişilebilirliği, anne ve baba bağımlılığı, baba koruyuculuğu arasında düşük düzeyde pozitif ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$). Ancak katılımcıların benlik algıları ile onay bağımlılık ve baba ilgisizliği arasında ise düşük düzeyde negatif ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Katılımcıların onay bağımlılığı ile empati, anne ve baba bağımlılığı arasında düşük düzeyde pozitif ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$). Ancak katılımcıların onay bağımlılığı ile başkalarına güven, duygu farkındalığı arasında orta düzeyde, benlik algısı ve annenin duygusal erişilebilirliği ile arasında ise düşük düzeyde negatif ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Katılımcıların empatileri ile benlik algısı, başkalarına güven, duygu farkındalığı, onay bağımlılık, baba koruyuculuğu ve baba demokratikliği arasında düşük düzeyde pozitif ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$). Ancak katılımcıların empatileri ile anne ve baba ilgisizliği arasında ise düşük düzeyde negatif ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Katılımcıların başkanlarına güvenleri ile benlik algısı, empati, annenin duygusal erişilebilirliği, babanın duygusal erişilebilirliği ve anne demokratikliği arasında düşük düzeyde, duygu farkındalığı ile arasında ise orta düzeyde pozitif ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$). Ancak katılımcıların başkalarına güvenleri ile anne ve baba bağımlılığı, anne ve baba ilgisizliği arasında ise düşük düzeyde, onay bağımlılık arasında ise orta düzeyde negatif ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Katılımcıların duygu farkındalığı ile benlik algısı, empati, annenin duygusal erişilebilirliği, babanın duygusal erişilebilirliği ve annenin demokratik tutumu arasında düşük düzeyde, başkalarına güven ile arasında orta düzeyde pozitif ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$). Ancak katılımcıların duygu farkındalığı ile anne ve baba bağımlılığı, anne ve baba ilgisizliği arasında düşük düzeyde, onay bağımlılık arasında ise orta düzeyde negatif ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Annenin duygusal erişilebilirliği ile benlik algısı, başkalarına güven, duygu farkındalığı, anne ve baba koruyucu, anne ve baba demokratik tutumu arasında düşük düzeyde, babanın duygusal erişilebilirliği ile orta düzeyde pozitif ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$). Ancak annenin duygusal erişilebilirliği ile onay bağımlılık, anne ve baba ilgisizliği ve anne otoriterliği arasında ise düşük düzeyde negatif ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Babanın duygusal erişilebilirliği ile benlik algısı, başkalarına güven, duygu farkındalığı, anne otoriter, anne koruyucu, anne demokratik ve baba bağımlılığı arasında düşük düzeyde, annenin duygusal erişilebilirliği, babanın koruyuculuğu ve babanın demokratikliği arasında ise orta düzeyde pozitif ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$). Ancak babanın duygusal erişilebilirliği ile baba otoriterliği arasında düşük

düzeyde, baba ilgisizliği arasında ise orta düzeyde negatif ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Anne otoriterliği ile babanın duygusal erişilebilirliği, anne koruyucu, anne demokratik, anne bağımlı, baba otoriter, baba ilgisiz, baba koruyucu, baba demokratik ve baba bağımlı arasında düşük düzeyde, anne ilgisizliği arasında ise orta düzeyde pozitif ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$). Ancak anne otoriterliği ile annenin duygusal erişilebilirliği arasında düşük düzeyde negatif ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Anne ilgisizliği ile anne koruyucu, baba otoriter ve baba koruyucu arasında düşük düzeyde, anne otoriterliği, anne bağımlılığı, baba ilgisizliği ve baba bağımlılığı arasında orta düzeyde pozitif ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$). Ancak anne ilgisizliği ile empati, başkalarına güven, duygu farkındalığı ve annenin duygusal erişilebilirliği arasında düşük düzeyde negatif ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Anne koruyuculuğu ile annenin duygusal erişilebilirliği, babanın duygusal erişilebilirliği, anne otoriterlik, anne ilgisiz ve baba otoriterliği arasında düşük düzeyde, anne bağımlı, baba koruyucu, baba demokratik ve baba bağımlılığı arasında orta düzeyde, anne demokratikliği arasında yüksek düzeyde pozitif ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Anne demokratikliği ile başkalarına güven, duygu farkındalığı, annenin duygusal erişilebilirliği, babanın duygusal erişilebilirliği, anne otoriter ve baba otoriter arasında düşük düzeyde, anne bağımlı, baba koruyucu, baba demokratik ve baba bağımlı arasında orta düzeyde, anne koruyucu arasında ise yüksek düzeyde pozitif ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Anne bağımlılığı ile benlik algısı, onay bağımlılık, baba demokratik, anne ve baba otoriterlik arasında düşük düzeyde, anne ve baba ilgisiz, anne ve baba koruyucu, baba bağımlı ve anne demokratik arasında orta düzeyde pozitif ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$). Ancak anne bağımlılığı ile başkalarına güven ve duygu farkındalığı arasında düşük düzeyde negatif ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Baba otoriterliği ile anne otoriter, anne ilgisiz, anne koruyucu, anne demokratik, anne bağımlı, baba koruyucu ve baba bağımlı arasında düşük düzeyde, baba ilgisiz arasında orta düzeyde pozitif ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$). Ancak baba otoriterliği ile babanın duygusal erişilebilirliği arasında düşük düzeyde negatif ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Baba ilgisizliği ile anne otoriter, baba bağımlı arasında düşük düzeyde, anne ilgisiz, anne bağımlı ve baba otoriter arasında orta düzeyde pozitif ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$). Ancak baba ilgisizliği ile benlik algısı, empati, başkalarına güven, duygu farkındalığı, annenin duygusal erişilebilirliği ve baba demokratik arasında düşük düzeyde, babanın duygusal erişilebilirliği arasında ise orta düzeyde negatif ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Baba koruyuculuğu ile benlik algısı, empati, anne otoriter, anne ilgisiz, baba otoriter ve annenin duygusal erişilebilirliği arasında düşük düzeyde, babanın duygusal erişilebilirliği, anne koruyucu, anne demokratik, baba bağımlı ve anne bağımlı arasında orta düzeyde, baba demokratik arasında ise yüksek düzeyde pozitif ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Baba demokratikliği ile empati, annenin duygusal erişilebilirliği, anne otoriter, anne bağımlı arasında düşük düzeyde, babanın duygusal erişilebilirliği, anne koruyucu, anne demokratik ve baba bağımlı arasında orta düzeyde, baba koruyucu arasında ise yüksek düzeyde pozitif ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$). Ancak baba demokratikliği ile baba ilgisizliği arasında ise düşük düzeyde negatif bir ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Baba bağımlılığı ile benlik algısı, onay bağımlılık, babanın duygusal erişilebilirliği, anne otoriter, baba otoriter ve baba ilgisiz arasında düşük düzeyde, anne ilgisiz, anne koruyucu, anne ve baba demokratik, baba koruyucu ve anne bağımlı arasında orta düzeyde pozitif ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$). Ancak baba bağımlılığı ile başkalarına güven ve duygu farkındalığı arasında düşük düzeyde negatif bir ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$).

3.5. Algılanan Ebeveyn İlişki Biçimleri ve Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliğinin Katılımcıların Benlik Algılarına Etkilerinin İncelenmesi

Bu çalışmada araştırmanın üçüncü hipotezi; *‘Algılanan ebeveyn ilişkisi biçimi alt boyutları (otoriter, ilgisiz, koruyucu, demokratik, bağımlı) ile ebeveyn duygusal erişilebilirliği benlik algısını yordamaktadır.’* incelenmiştir.

Modelde algılanan ebeveyn ilişkisi biçimi alt boyutları ile ebeveyn duygusal erişilebilirliği bağımsız değişkenler olarak belirlenmiştir. Bu bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken olan benlik algısı üzerine etkisi çoklu regresyon analizi Tablo 3.15’te gösterilmiştir.

Tablo 3.15: Algılanan Ebeveyn İlişkisi Alt Boyutları (Otoriter, İlgisiz, Koruyucu, Demokratik, Bağımlı) ile Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliğin Benlik Algısını Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	Std. hata _B	β (Beta)	T	p	Tolerance	VIF
Sabit	70,951	3,637		19,509	0,000		
Annenin Duygusal Erişilebilirliği	0,1	0,055	0,099	1,808	0,071	0,785	1,275
Babanın Duygusal Erişilebilirliği	0,144	0,05	0,178	2,858	0,004	0,613	1,632
Anne Bağımlı	0,172	0,153	0,077	1,125	0,261	0,499	2,005
Baba İlgisiz	-0,122	0,101	-0,067	-1,205	0,229	0,758	1,319
Baba Koruyucu	-0,066	0,162	-0,024	-0,408	0,684	0,667	1,5
Baba Bağımlı	0,172	0,166	0,076	1,041	0,299	0,442	2,262
R=0,292	R ² =0,071		F(6,387)=6,01, <i>p</i> <0,01				

Bağımlı değişkenler ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişki tespit edilmeyen anne otoriter, anne ilgisiz, anne koruyucu, anne demokratik, baba demokratik ve baba otoriter puanları çalışmaya dahil edilmemiştir. Modele dahil edilen diğer bağımsız değişkenler ile bağımlı değişken arasında doğrusal olduğu görülmüştür. Bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantı sorunu yani yüksek düzeyde ilişkinin olmadığı görülmüştür (VIF değerleri<10). Bu modeldeki çoklu regresyon analizinde modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür ($F(6,387)=6,01$, $p<0,01$). Bağımsız değişkenler benlik algısındaki değişimlerin %7'sini açıklamaktadır.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, bağımsız değişkenlerden sadece benlik algısı üzerine babanın duygusal erişilebilirliğinin anlamlı etkisi olduğu görülmüştür. Bu modelde, babanın duygusal erişilebilirliği arttıkça benlik algısının da artacağını göstermektedir. Başka bir ifadeyle modeldeki tüm değerler sabit tutulduğunda babanın duygusal erişilebilirliği bir puan arttığında benlik algısının 0,178 kat artış yaşanılacağı görülmüştür. Regresyon analizleri sonuçlarına göre benlik algısına etki eden faktörlere ilişkin regresyon eşitliği (matematiksel model) aşağıda verilmiştir.

$$\text{Benlik algısı} = 70,951 + 0,144 \text{Babanın duygusal erişilebilirliği}$$

3.6. Algılanan Ebeveyn İlişki Biçimleri ve Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliğin Katılımcıların Kişilerarası İlişki Tarzlarına Etkilerinin İncelenmesi

Araştırmanın dördüncü hipotezi ‘*Algılanan ebeveyn ilişkisi biçimi alt boyutları (otoriter, ilgisiz, koruyucu, demokratik, bağımlı) ile ebeveyn duygusal erişilebilirliği kişilerarası ilişki tarzlarını yordamaktadır.*’ incelenmiştir.

Bu çalışmada dört model oluşturulmuştur. Model 1’de bağımlı değişken onay bağımlılık, Model 2’de empati, Model 3’te başkalarına güven ve Model 4’te duygu farkındalığı olarak ele alınmıştır.

Oluşturulan dört modele yönelik çoklu regresyon analizi gerçekleştirilmiş olup, Tablo 3.16’da analiz sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 3.16: Algılanan Ebeveyn İlişkisi Alt Boyutları (Otoriter, İlgisiz, Koruyucu, Demokratik, Bağımlı) ile Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliğin Kişilerarası İlişki Alt Boyutlarını (Onay Bağımlılık, Başkalarına Güven, Empati, Duygu Farkındalığı) Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı değişken	Değişken	B	Std. hata _B	β (Beta)	T	p	Toleran.	VIF
Onay bağımlılık	Sabit	52,03	2,856		18,214	0		
	Annenin Duygusal Erişilebilirliği	-0,135	0,043	-0,155	-3,124	0,002	0,997	1,003
	Anne Bağımlı	0,149	0,131	0,077	1,135	0,257	0,526	1,9
	Baba Bağımlı	0,138	0,134	0,071	1,034	0,302	0,527	1,899
	R=0,212	R ² =0,037		F(3,390)=6,10, <i>p</i> <0,01				
Empati	Sabit	36,08	0,629		57,337	0		
	Anne İlgisiz	-0,077	0,051	-0,087	-1,53	0,127	0,756	1,322
	Baba İlgisiz	-0,065	0,044	-0,084	-1,472	0,142	0,768	1,302
	Baba Koruyucu	0,158	0,058	0,135	2,7	0,007	0,983	1,018
	R=0,190	R ² =0,029		F(3,390)=4,87, <i>p</i> <0,01				
Baskalarına güven	Sabit	46,06	2,06		22,355	0		
	Annenin Duygusal Erişilebilirliği	0,045	0,033	0,078	1,381	0,168	0,707	1,414
	Babanın Duygusal Erişilebilirliği	0,036	0,028	0,077	1,304	0,193	0,641	1,559
	Anne İlgisiz	0,07	0,072	0,059	0,971	0,332	0,612	1,635
	Anne Demokratik	0,119	0,039	0,172	3,055	0,002	0,702	1,425
	Anne Bağımlı	-0,142	0,091	-0,111	-1,56	0,12	0,441	2,269
	Baba İlgisiz	-0,132	0,062	-0,126	-2,133	0,034	0,635	1,576
	Baba Bağımlı	-0,278	0,087	-0,212	-3,186	0,002	0,502	1,993
	R=0,373	R ² =0,124		F(7,387)=8,93, <i>p</i> <0,01				

Duygu farkındalığı	Sabit	45,41	2,145		21,173	0		
	Annenin Duygusal Erişilebilirliği	0,08	0,034	0,136	2,36	0,019	0,707	1,414
	Babanın Duygusal Erişilebilirliği	-0,014	0,029	-0,029	-0,473	0,637	0,641	1,559
	Anne İlgisiz	0,032	0,075	0,026	0,427	0,67	0,612	1,635
	Anne Demokratik	0,112	0,04	0,16	2,768	0,006	0,702	1,425
	Anne Bağımlı	-0,057	0,095	-0,044	-0,601	0,548	0,441	2,269
	Baba İlgisiz	-0,136	0,064	-0,128	-2,111	0,035	0,635	1,576
	Baba Bağımlı	-0,203	0,091	-0,153	-2,242	0,026	0,502	1,993
R=0,309		R ² =0,079			F(7,386)=5,81, $p<0,01$			

Model 1’de algılanan ebeveynler arası ilişki biçimi alt boyutları ve ebeveyn duygusal erişilebilirliği bağımsız değişkenler olarak belirlenmiştir. Bu bağımsız değişkenlerin onay bağımlılık bağımlı değişkeni üzerine etkisi çoklu regresyon analizi ile incelenmiştir. Bağımlı değişkenler ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişki tespit edilen anne duygusal erişilebilirliği, anne ve baba bağımlılığı sadece bu modelde çalışmaya dahil edilmiştir. Modele dahil edilen bağımsız değişkenler ile bağımlı değişkenin doğrusal olduğu görülmüştür. Bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantı sorunu yani yüksek düzeyde ilişkinin olmadığı görülmüştür (VIF değerleri<10). Bu modeldeki çoklu regresyon analizinde modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür ($F(3,390)=6,10$, $p<0,01$). Bağımsız değişkenler onay bağımlılığındaki değişimlerin %4’ünü açıklamaktadır.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, bağımsız değişkenlerden sadece onay bağımlılığı üzerine annenin duygusal erişilebilirliğinin anlamlı etkisi olduğu görülmüştür. Model 1’de, annenin duygusal erişilebilirliği arttıkça onay bağımlılığının azalacağını göstermektedir. Başka bir ifadeyle modeldeki tüm değerler sabit tutulduğunda annenin duygusal erişilebilirliği bir puan arttığında onay bağımlılığın -0,155 kat azalış yaşanılacağı görülmüştür. Regresyon analizleri sonuçlarına göre onay bağımlılığına etki eden faktörlere ilişkin regresyon eşitliği (matematiksel model) aşağıda verilmiştir.

Onay bağımlılık=52,026-0,135Annenin duygusal erişilebilirliği

Model 2’de algılanan ebeveynler arası ilişki biçimi alt boyutları ve ebeveyn duygusal erişilebilirliği bağımsız değişkenler olarak belirlenmiştir. Bu bağımsız değişkenlerin empati bağımlı değişkeni üzerine etkisi çoklu regresyon analizi ile incelenmiştir.

Bağımlı değişkenler ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişki tespit edilen anne ve baba ilgisizliği, baba koruyuculuğu ve baba demokratikliği sadece bu modelde çalışmaya dahil edilmiştir. Modele dahil edilen bağımsız değişkenler ile bağımlı değişkenin doğrusal olduğu görülmüştür. Baba koruyuculuğu ile baba demokratikliği arasındaki ilişkinin yüksek olmasından dolayı baba demokratikliği modelden çıkartılmıştır. Bu modeldeki çoklu regresyon analizinde modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür ($F(3,390)=4,87, p<0,01$). Bağımsız değişkenler empatideki değişimlerin %3'ünü açıklamaktadır.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, bağımsız değişkenlerden sadece empati üzerine babanın koruyuculuğunun anlamlı etkisi olduğu görülmüştür. Model 2'de, babanın koruyuculuğu arttıkça empatinin artacağını göstermektedir. Başka bir ifadeyle modeldeki tüm değerler sabit tutulduğunda babanın koruyuculuğu bir puan arttığında empatinin 0,135 kat artış yaşanılacağı görülmüştür. Regresyon analizleri sonuçlarına göre onay bağımlılığına etki eden faktörlere ilişkin regresyon eşitliği (matematiksel model) aşağıda verilmiştir.

$$\text{Empati}=36,088+0,158 \text{ Baba koruyucu}$$

Model 3'te algılanan ebeveynler arası ilişki biçimi alt boyutları ve ebeveyn duygusal erişilebilirliği bağımsız değişkenler olarak belirlenmiştir. Bu bağımsız değişkenlerin başkalarına güven bağımlı değişkeni üzerine etkisi çoklu regresyon analizi ile incelenmiştir. Bağımlı değişkenler ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişki tespit edilen anne ve baba ilgisizliği, anne ve baba bağımlılığı, anne demokratikliği, ebeveyn duygusal erişilebilirliği sadece bu modelde çalışmaya dahil edilmiştir. Modele dahil edilen bağımsız değişkenler ile bağımlı değişkenin doğrusal olduğu görülmüştür. Bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantı sorunu yani yüksek düzeyde ilişkinin olmadığı görülmüştür (VIF değerleri <10). Bu modeldeki çoklu regresyon analizinde modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür ($F(7,386)=8,93, p<0,01$). Bağımsız değişkenler başkalarına güvendedeki değişimlerin %12,4'ünü açıklamaktadır.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, bağımsız değişkenlerden sadece başkalarına güven üzerine baba bağımlılığı, anne demokratikliği ve baba ilgisizliğinin anlamlı etkisi olduğu görülmüştür. Model 3'te, annenin demokratikliği arttıkça başkalarına güvenin artacağı, baba bağımlılığı ve baba ilgisizliği arttıkça da başkalarına güvenin azalacağı görülmüştür. Başka bir ifadeyle modeldeki tüm değerler

sabit tutulduğunda annenin demokratikliği bir puan arttığında başkalarına güvende 0,172 kat artış yaşanılacağı, baba bağımlılığı ve baba ilgisizliği arttıkça, sırasıyla -0,212 ve -0,126 kat başkalarına güvende azalış yaşanılacağı görülmüştür. Regresyon analizleri sonuçlarına göre başkalarına güveni etki eden faktörlere ilişkin regresyon eşitliği (matematiksel model) aşağıda verilmiştir.

Başkalarına güven=46,06+0,119Anne demokratik-0,132Baba ilgisiz-0,278Baba bağımlı

Model 4'te algılanan ebeveynler arası ilişki biçimi alt boyutları ve ebeveyn duygusal erişilebilirliği bağımsız değişkenler olarak belirlenmiştir. Bu bağımsız değişkenlerin duygu farkındalığı bağımlı değişkeni üzerine etkisi çoklu regresyon analizi ile incelenmiştir. Bağımlı değişkenler ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişki tespit edilen anne demokratik, anne ve baba ilgisizliği, anne ve baba bağımlılığı, ebeveyn duygusal erişilebilirliği sadece bu modelde çalışmaya dahil edilmiştir. Modele dahil edilen bağımsız değişkenler ile bağımlı değişkenin doğrusal olduğu görülmüştür. Bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantı sorunu yani yüksek düzeyde ilişkinin olmadığı görülmüştür (VIF değerleri<10). Bu modeldeki çoklu regresyon analizinde modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür ($F(7,386)=5,81, p<0,01$). Bağımsız değişkenler başkalarına güvendeki değişimlerin %8'ini açıklamaktadır.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, bağımsız değişkenlerden sadece duygu farkındalığı üzerine annenin duygusal erişilebilirliği, anne ve baba bağımlılığı, anne demokratikliği ve baba ilgisizliğinin anlamlı etkisi olduğu görülmüştür. Model 4'te, annenin duygusal erişilebilirliği ve annenin demokratikliği arttıkça duygu farkındalığının artacağını, baba bağımlılığı ve baba ilgisizliği arttıkça da duygu farkındalığının azalacağı görülmüştür. Başka bir ifadeyle modeldeki tüm değerler sabit tutulduğunda annenin duygusal erişilebilirliği ve annenin demokratikliği bir puan arttığında duygu farkındalığı sırasıyla; 0,136 ve 0,160 kat artış yaşanılacağı, baba bağımlılığı ve baba ilgisizliği arttıkça, sırasıyla -0,128 ve -0,153 kat duygu farkındalığında azalış yaşanılacağı görülmüştür. Regresyon analizleri sonuçlarına göre duygu farkındalığına etki eden faktörlere ilişkin regresyon eşitliği (matematiksel model) aşağıda verilmiştir.

Duygu farkındalığı=45,41+0,08Annenin duygusal erişilebilirliği+0,112Anne demokratik0,136Baba ilgisiz-0,203Baba bağımlı

3.7. Benlik Algısı ile Kişilerarası İlişki Tarzlarının Karşılıklı Etkilerinin İncelenmesi

Araştırmanın son hipotezi '*Benlik algısı ile kişilerarası ilişki tarzları birbirini yordamaktadır.*' şeklindedir.

Bu modelde benlik algısı bağımsız değişken olarak belirlenmiştir. Bu bağımsız değişkenin onay bağımlılık, empati, başkalarına güven ve duygu farkındalığı bağımlı değişkenleri üzerine etkisi basit regresyon analizi ile incelenmiştir. Modele dahil edilen bağımsız değişkenler ile bağımlı değişken arasında doğrusal bir ilişki olduğu görülmüştür. Katılımcıların benlik algısının onay bağımlılık, empati, başkalarına güven ve duygu farkındalığı üzerine etkisi basit regresyon analizi ile incelenmiş olup, Tablo 3.17'de verilmiştir.

Model 1'de benlik algısının kişilerarası ilişki alt boyutlarından onay bağımlılığı üzerine etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür ($F(1,392)=11,84, p<0,01$). Benlik algısı kişilerarası ilişki alt boyutlarından onay bağımlılığındaki değişimlerin %3'ünü açıklamaktadır.

Model 2'de benlik algısının kişilerarası ilişki alt boyutlarından empati üzerine etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür ($F(1,392)=18,12, p<0,01$). Benlik algısı kişilerarası ilişki alt boyutlarından empatideki değişimlerin %4,4'ünü açıklamaktadır.

Model 3'te benlik algısının kişilerarası ilişki alt boyutlarından başkalarına güven üzerine etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür ($F(1,392)=29,45, p<0,01$). Benlik algısı kişilerarası ilişki alt boyutlarından başkalarına güvendeki değişimlerin %7'sini açıklamaktadır.

Model 4'te benlik algısının kişilerarası ilişki alt boyutlarından duygu farkındalığı üzerine etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür ($F(1,392)=29,37, p<0,01$). Benlik algısı kişilerarası ilişki alt boyutlarından duygu farkındalığındaki değişimlerin %7'sini açıklamaktadır.

Tablo 3.17: Benlik Algısı ve Kişilerarası İlişki Tarzları Alt Boyutları Arasındaki Etkileşime İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Modeller	Bağımlı Değişken	B	Std. hata _B	β (Beta)	T	p	R	R ²
Model 1	Sabit	58,049	3,743		15,507	,000		
	Onay Bağımlılık	-,148	,043	-,171	-3,441	,001	0,171	0,029
Model 2	Sabit	28,940	1,837		15,752	,000		
	Empati	,090	,021	,210	4,257	,000	0,210	0,044
Model 3	Sabit	37,452	2,447		15,308	,000		
	Başkalarına Güven	,153	,028	,264	5,427	,000	0,264	0,070
Model 4	Sabit	36,617	2,484		14,740	,000		
	Duygu Farkındalığı	,155	,029	,264	5,420	,000	0,264	0,070

Bağımsız değişken: Benlik algısı

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, bağımsız değişken benlik algısının onay bağımlılık, empati, başkalarına güven ve duygu farkındalığı bağımlı değişkenleri üzerine etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bu modelde, benlik algısı puanlarının artması onay bağımlılığı puanlarının azalacağı, empati, başkalarına güven ve duygu farkındalığı puanlarının artacağı görülmüştür. Regresyon analizleri sonuçlarına göre onay bağımlılık, empati, başkalarına güven ve duygu farkındalığı üzerine benlik algısının etkisini gösteren regresyon eşitliği (matematiksel model) aşağıda verilmiştir.

Onay bağımlılık=58,049-0,148Benlik algısı

Empati=28,940+0,090Benlik algısı

Başkalarına güven=37,452+0,153Benlik algısı

Duygu farkındalığı=36,617+0,155Benlik algısı

BÖLÜM 4:TARTIŞMA

4.1. Demografik Değişkenlere Göre Benlik Algısı ve Kişilerarası İlişki Tarzlarının Değerlendirilmesi

Demografik değişkenlerin öncelikle benlik algısı ardından kişilerarası ilişki tarzlarını inceleyen ölçeğin alt boyutları (başkalarına güven, empati, duygu farkındalığı, onay bağımlılık) arasındaki ilişkilerin istatistiksel bulguları değerlendirilmiştir.

Cinsiyet değişkenine göre; benlik algısı incelendiğinde erkek katılımcıların puanlarının kadın katılımcıların puanlarından yüksek olduğu görülmektedir. Alanyazın incelemesinde bu araştırmanın bulgularıyla örtüşen ve örtüşmeyen araştırma sonuçları bulunmaktadır. Araştırmanın sonucuyla örtüşen (Akça, 2012; Erkoğlu ve ark., 2003; Karadayı, 2018; Tezcan Hatipoğlu, 1996;), kadınların benlik algısı puanlarının yüksek olduğunu paylaşan (Demir, 2017; Korkmaz, 1996; Saygılı, Kesecioğlu ve Kırıktaş, 2015; Uzel, 2015) ve herhangi bir anlamlı farklılığın olmadığını belirten (Ener, 2021; Eren, 2016; Güçlü, Değirmen ve Uncu, 2016) araştırma sonuçları mevcuttur. Ulaşılan çalışmalarda cinsiyet değişkeni açısından farklı bulguların nedeni olarak katılımcıların farklı demografik özelliklere sahip olması gösterilebilir. Ayrıca Gezici ve Güvenç'in (2003) çalışan ve çalışmayan kadınların benlik algıları üzerine yaptığı çalışmada çalışan kadınların yüksek benlik algısı puanlarına sahip olduğu bulgusu dikkat çekmektedir. Korkmaz'ın (1996) kamu çalışanlarıyla yaptığı çalışmada da benlik algısı puanlarının kadınların lehine olduğu görülmektedir. Belirtilen iki çalışmada da kadın katılımcıların iş hayatında olması dikkat çekmektedir. Cinsiyet ve benlik algısı arasındaki ilişkiye yönelik farklı bulguların paylaşıldığı çalışmalara bakılarak, mevcut çalışmada erkeklerin kadınlardan daha yüksek puanda benlik algısına sahip olmalarının, erkeklerin toplumda daha fazla ön planda olmaları, iş yaşamında aktif olmaları ve ekonomik bağımsızlığa sahip olmaları gibi faktörlerden kaynaklandığı yorumu yapılabilir.

Katılımcıların yaş değişkenine göre benlik algıları incelendiğinde elde edilen bulgular anlamlı bir farklılık olduğu yönündedir. Araştırmada 18-29 yaş grubunun benlik algısı puanlarının 30-39 ile 50 ve üzeri yaş grupların benlik algısı puanlarından düşük olduğu görülmektedir. Bu sonuçtan yola çıkılarak yaş arttıkça benlik algısında artış olduğu yorumuna ulaşılabilir. Korkmaz (1996) ve Eren'in (2016) çalışmalarında anlamlı bir farklılık olmadığı görülürken, Çelenoğlu (2011), Demir (2017), Karadayı (2018),

Saygılı, Kesecioğlu ve Kırıktaş (2015) ve Taş'ın (2011) yaptığı çalışmalar bu araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir. Kaya (1997), çocukluktan başlayan benlik kavramının 20'li yaşların sonuna doğru belirginleşmesi ve yaşam boyunca gelişmesinden söz etmektedir. Sonuç olarak, araştırma sonucuyla da benzer olarak yaş ilerledikçe benlik kavramının netleşerek gelişmeye devam ettiği yorumuna ulaşılabilir.

Eğitim durumu değişkenine göre benlik algısı analizi sonucunda anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Lise mezunu olan katılımcıların üniversite ve lisansüstü mezunu olan katılımcılardan yüksek benlik algısına sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgu ile ilgili alanyazın incelemesi yapıldığında çoğunluktan farklı sonuçlara ulaşılabilmektedir. Çuhadaroglu (1986), Çam, Khorshid ve Özsoy (2000), Daane (2003), Demir (2017), Garzarelli, Everhart ve Lester (1993), Karadağ ve ark. (2008), Karademir ve ark. (2010), Mullis, Mullis ve Normandin (1992), Saygılı, Kesecioğlu ve Kırıktaş (2015) ile Shirk, Burwell ve Harter (2003) tarafından yapılan çalışmalarda eğitim düzeyi arttıkça benlik kavramını algılama ve olumlu değerlendirme yönünde artış yaşandığı görülmektedir. Belirtilen çalışmaların ortak noktası olarak katılımcıların lise ve üniversite öğrencileri olması dikkat çekmektedir. Ülkemizde yetişkinlerle yapılan çalışmalarda (Eren, 2016; Karadayı, 2018; Taş, 2011; Uzel, 2015) anlamlı bir farklılığın olmadığı verileri paylaşılmıştır. Çelenoğlu (2011) tarafından yapılan çalışma sonucu ise bu araştırma sonucunu destekler niteliktedir. Belirtilen çalışmalara bakılarak yaş değişkeninin ve kullanılan ölçeklerin farklılığının araştırma sonuçlarına yansıdığı yorumu yapılabilir. Eğitim durumu ve benlik algısı arasındaki ilişkiye dair daha kesin yorumlar yapılabilmesi için yetişkinlerle yapılan daha fazla çalışmaya ve benzer değişkenlere ihtiyaç duyulmaktadır.

Katılımcıların meslek değişkenine göre benlik algısına bakıldığında öğrenci grubunun diğer gruplardan daha düşük puan aldıkları bulgusuna ulaşılmaktadır. Bu anlamlı farklılığın demografik değişkenlerden yaşla tutarlı olduğu, öğrenci katılımcıların 18-29 yaş grubu arasında yer aldıkları görülmektedir. Turanlı'nın (2010) 35-55 yaş aralığındaki katılımcılarla yürüttüğü çalışmada benlik saygısının çalışan veya çalışmayan gruba göre farklılaşmadığı görülmektedir. Buradan yola çıkılarak meslek gruplarından ziyade öğrenci olan katılımcı grubun, çalışan veya çalışmayan katılımcı grubundan yaş olarak daha küçük olmaları nedeniyle benlik algısı puanlarının da düşük olduğu yorumu yapılabilir.

Benlik algısı, medeni durum değişkenine göre incelendiğinde anlamlı bir farklılığın olduğu ve evli katılımcıların benlik algısı puanlarının bekar katılımcıların benlik algısı puanlarından yüksek olduğu görülmektedir. Bu araştırma sonucuyla örtüşen çalışmalar mevcuttur. Lisans ve lisansüstü öğrencilerle yaptığı çalışmada Saygılı, Kesecioğlu ve Kırıktaş (2015), kamu çalışanlarıyla yaptığı çalışmada Taş (2011), kadınlarla yaptığı çalışmada Zongker (1980) ve genel yetişkin katılımcıyla yaptığı çalışmada Peköz (2021) ile Güçlü, Değirmen ve Uncu (2016) benzer sonuçları raporlamıştır. Aksini söyleyen bir çalışmaya denk gelinmemişse de anlamlı bir farklılığın olmadığını söyleyen çalışmalar da mevcuttur (Eren, 2016; Koçak, 2019). Benlik kavramının algılanmasında kişinin kendisini yorumlaması kadar çevreden alınan geri bildirimlerin, sosyal desteğin de önemli olduğu düşünüldüğünde aile kurumuna verilen önemin bireylere geribildirim olarak yansması nedeniyle evli bireylerin benlik algısı puanlarının yüksek çıkması olası bir sonuç olarak düşünülebilir.

Katılımcıların anne -babalarının; birlikte ve ayrı yaşamaları ya da vefat durumuna göre incelendiğinde benlik algısı puanlarında anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Ortaokul, lise ve üniversite öğrencileriyle yürütülen ve aile medeni durumuna ilişkin analiz yapan bazı çalışmalarda da (Erbil, Divan ve Önder, 2006; Lapsekili Uysal, 2020; Onar Kaya, 2020) anlamlı bir farklılık tespit edilemediği görülmektedir. Candan (2006) ve Öngider (2006) tarafından çocukların anne-baba kabul edici tutumlarını algılamaları üzerine yapılan çalışmalarda boşanmış veya boşanmamış aile yapısından ziyade ebeveynler arası çatışmanın etkili olduğu görülmektedir. Ebeveyn boşanmasından 20 yıl sonra 173 yetişkinle yapılan çalışmada (Ahrons, 2007) ebeveyn alt sisteminin aile sistemi içindeki ilişkilerin kalitesi üzerine güçlü etkisinin olduğu paylaşılmıştır. Goodman ve Pickens (2001), üniversite öğrencileriyle yürütülen çalışmada boşanmış aileden gelen çocukların geçmişe yönelik daha düşük benlik saygısı bulgulandığını fakat zamanla puanların düzeldiğini bildirmektedirler. Boşanmış veya boşanmamış aile yapısı ile ebeveynler arası çatışmanın genç yetişkinlerin benlik saygısı üzerine uzun vadeli etkisine yönelik yapılan bir başka çalışmada (Garber, 1992) ebeveynler arası çatışmanın benlik saygısı üzerine önemli etkisinden söz edilmektedir. Bir başka çalışmada da evlilik çatışması ve ebeveynlik stili farklılıklarının benlik saygısına olumsuz etkisinde, ebeveyn stili en önemli yordayıcı olduğu görülmektedir (Pawlak ve Klein, 1997). Belirtilen çalışmalar sonucu çocukluktan yetişkinliğe kadar anne-baba medeni durumundan

ziyade anne-baba arasında ki ilişkinin, uyumun, aile ortamının çocuğa yansımalarının ve ebeveynler tarafından çocuğa yöneltilen tutumun benlik algısı üzerinde etkisi olduğu gösterilebilir.

Katılımcıların anne ve babasıyla yaşayıp yaşamama durumu değişkenine göre benlik algısı incelendiğinde anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Bu araştırma kapsamında incelenen, yetişkinlerde anne-baba ile yaşama(ma) değişkeni ve benlik algısı ilişkisine başka bir çalışmada rastlanılmamaktadır. Kağıtçıbaşı (2012), benliği kültürel açıdan incelerken bireyin evden ayrılarak kendi kararlarını aldığı, bağımsızlaştığı ve kendisini bu koşullarda değerlendirdiği özerk-ilişkisel benlikten söz etmektedir. Buradan yola çıkılarak yetişkin katılımcıların evden ayrılma veya beraber yaşama durumundan ziyade ekonomik olarak bağımsızlaşma, kendi kararlarını alabilme gibi nedenlerden ötürü benliğini algılamasının şekillendiği yorumu yapılabilir. Waite, Goldscheider ve Witsberger (1986) tarafından yayınlanan makalede ayrı yaşamının bireyciliği arttırdığı bulgusu da yapılan çıkarımı destekler niteliktedir.

Benlik algısının anne ve babayla ilişkinin değerlendirilmesi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmaktadır. Araştırmada baba ile ilişkisini iyi ve çok iyi olarak değerlendiren katılımcıların benlik algısı puanlarının, kötü ve çok kötü olarak değerlendiren katılımcıların benlik algısı puanlarından yüksek olduğu görülmektedir. Benzer şekilde anne ile ilişkisini çok iyi olarak değerlendiren katılımcıların benlik algısı puanları da diğer gruplardan daha yüksek olarak çıkmaktadır. Bu iki sonuçtan yola çıkılarak yetişkinlikte anne ve babayla araya giren mesafenin olağan karşılandığı, iletişimin niceliğinden ziyade niteliğinin benlik algısı üzerinde anlamı olduğu yorumu yapılabilir. Araştırmanın bulgusunu destekleyen birçok çalışma mevcuttur. Sümer ve Güngör 'ün (1999) üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmada anne-babadan algılanan kabul ve ilgi düzeyinin aileden memnuniyet ile yüksek düzeyde ilişkili olduğu görülmektedir. Anne-baba ile ilişkinin aileden memnuniyet düzeyiyle paralelliği düşünülerek, algılanan kabul/ilgi çalışmalarına bakılmıştır. Tezcan Hatipoğlu (1996), Şirvanlı Özen (2009) ve Erbil, Divan ve Önder'in (2006) ergenlerle yürüttüğü çalışmada anne ve babada algılanan ilgili, şefkatli, yardımcı, kabul edici, duygu/düşünceleri ifade edici, yeterli zaman ayırıcı, iletişime açık tutumların benlik algısı ile aynı yönde olumlu ilişkide olduğu görülmektedir. Baybek ve Yavuz (2005) ile Sümer ve Güngör 'ün (1999) üniversite öğrencileriyle yürüttüğü çalışmalarda anne ve baba ilgisi, kabulü, duygusal sıcaklığı

ile benlik algısının ilişkili oldu görülmektedir. Özkaya'nın (2019) genç yetişkinlerle yürüttüğü çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmaktadır. Son olarak Khaleque ve Rohner (2002) farklı kültürlerle yapılan 43 araştırmayla yaptığı analiz sonucu çocuk ve yetişkinlerde anne-babadan algılanan kabul ve ilginin benlik algısını olumlu yönde etkilediği sonucunu raporlamıştır. Ergenlikten yetişkinliğe kadar yapılan araştırmalara bakıldığında anne ve baba ile algılanan ilişki sonucu oluşan benlik algısının yetişkinlikte de devam ettiği sonucuna ulaşılabilir.

Benlik algısı ile incelenen son değişken diğer kişilerle ilişkinin nasıl algılandığıdır. Analiz sonucunda diğer kişilerle ilişkinin algılanması değişkenine göre benlik algısı ile arasında anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir. Diğer kişilerle algılanan ilişki düzeyi arttıkça benlik algısı puanında artış tespit edilmektedir. Çatalkaya (2018), benlik saygısının kişilerarası ilişkilerde belirleyici olduğunu, empati, başkalarına güven ve duygu farkındalığı ile pozitif yönlü ilişkisinin görüldüğünü bildirmektedir. Goswick ve Jones (1981), yalnızlık, benlik kavramı ve uyum üzerine yürüttükleri çalışmada, yalnızlığın daha olumsuz benlik kavramlarıyla, daha az uyumla ve daha fazla kendine odaklanmayla ilişkili olduğunu belirtmektedirler. Karadayı (2018) ile Sümer ve Güngör'ün (1999) arkadaşlık memnuniyeti değişkeni üzerinden inceleme sonucu da bulguyu destekler niteliktedir. Kişinin çevresinden aldığı geri bildirimler benlik kavramını, benlik kavramı da sosyal çevreyle ilişkiyi şekillendirerek karşılıklı etkileşim içerisindedir. Diğer kişilerle ilişkilerini iyi olarak algılayan kişinin benlik kavramını algılama düzeyinin de yüksek olduğu yorumu yapılabilir.

Kişilerarası ilişki tarzları, demografik değişkenlere göre incelendiğinde ilk olarak cinsiyete göre onay bağımlılık, başkalarına güven, empati ve duygu farkındalığı alt boyutları puanlarında anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmektedir. 'Kişilerarası İlişki Boyutları' ölçeği ile yapılan araştırmalara bakıldığında Toptaş'ın (2018) çalışması bu sonucu desteklerken genel olarak tutarlı sonuçlara ulaşamamaktadır. İmamoğlu (2008) onay bağımlılık alt boyutunda, Serdaroğlu ve Şengül (2014) empati alt boyutunda kadınların lehine, Çatalkaya (2018) başkalarına güven alt boyutunda erkeklerin lehine anlamlı sonuç olduğunu belirtmektedir. Sungur'da (2018) tüm alt boyutlarda anlamlı bir farklılığın olduğunu ve her birinde kadınların puanlarının yüksek çıktığını bildirmektedir. Kişilerarası ilişki tarzlarına yönelik yapılan diğer araştırma sonuçlarında, Aydın (1996) kadınların empati puanlarının erkeklerden fazla olduğunu, Erginsoy (2002) başkalarına güvende cinsiyete göre anlamlı bir farklılığın

olmadığını, Saymaz (2003) ise başkalarına güvende erkeklerin puanlarının kadınlardan fazla olduğunu paylaşmaktadır. Erözkan'da (2009) çalışmasında kişilerarası ilişki tarzlarında cinsiyete göre anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşmaktadır. Belirtilen çalışma sonuçlarının farklılığı göz önüne alınarak kişilerarası ilişkilerde sergilenen tutum ve davranışların cinsiyetten bağımsız olarak bireysel yaşantılar ve daha fazla kişisel özelliklerle ilgili olabileceği düşünülebilir.

Demografik değişkenlerden yaşa göre onay bağımlılık, başkalarına güven, empati ve duygu farkındalığı alt boyutlarında anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. İlgili alanyazın incelendiğinde kişilerarası ilişki boyutlarının yaşa göre farklılaşmadığını ortaya koyan araştırmaların olduğu görülmektedir (Aydın, 1996; Erözkan, 2009; Gürsoy, 2005; İmamoğlu, 2008). Aksi yönde bulgular ortaya koyan çalışmalarda empatinin yaşla arttığı (Uygun, 2006), duygu farkındalığının orta yaşta genç yaşa göre fazla olduğu (Theodore ve Llody, 2000) görülmektedir. Toptaş'ın (2018) 18-20, 21-23 ve 24 üstü yaş gruplarıyla yapılan çalışmasında onay bağımlılık ve başkalarına güven alt boyutlarının 18-20 yaş grubunda, duygu farkındalığı alt boyutunun ise 21-23 yaş grubunda fazla puan aldığı belirtilmektedir. Belirtilen araştırma sonuçları ve bu çalışmanın mevcut sonucundan yola çıkarak kişilerarası ilişkilerde sergilenen tutumların yaştan ziyade bireyin kişisel özellikleri, yetiştiği aile ortamı ve içinde bulunduğu sosyal çevrenin farklılığı gibi faktörlerin etkili olabileceği yorumu yapılabilir.

Kişilerarası ilişki tarzları, eğitim durumu değişkenine göre incelendiğinde anlamlı bir farklılık tespit edilmektedir. Katılımcıların onay bağımlılık alt boyut puanlarının ortaokul ve lise grubunda lisans ve lisansüstü grubundan, başkalarına güven alt boyutu puanının ortaokul grubunda diğer gruplardan fazla olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Kişilerin ilişkilerinde eğitim seviyesi arttıkça başkalarının onayına olan bağlılığın ve başkalarına güvenin azaldığı yorumu yapılabilir. Tuncay (2021) ve Altunal (2019), kişinin başkalarının onayını almak için kendisini ikinci plana atmasını, benliğinden ödün vermesini ifade eden onay arayıcılık ve diğerleri yönelimlilik şema alt boyutlarının eğitim seviyesiyle negatif ilişkisi olduğunu bildirmektedirler. Tuncay (2021), mevcut bulguyu eğitimle kişisel gelişimin artması, sosyal ilişkilerin genişlemesi, ekonomik kazançla koşulların iyileşmesi ihtimaliyle olumsuz yaşam olaylarını hafiflettiği şeklinde yorumlamıştır. Eğitim düzeyi arttıkça sosyal onay ihtiyacının azaldığını belirten çalışmada da (Değirmenci ve Demirli, 2019) benzer

sonuç paylaşılmıştır. İmamoğlu'nun (2008) çalışmasında onay bağımlılık alt boyutu ile paralel, başkalarına güven alt boyutu ile ters yönde sonucun tespit edildiği görülmektedir. Tuncay (2021) da çalışmasında güvenli bağlanma ve eğitim arasında anlamlı bir farklılık olmadığını belirtmektedir. İmamoğlu (2008) çalışmasında duygu farkındalığında anlamlı farklılığının olduğunu, lisans ve lisansüstü grubu katılımcıların puanlarının ilkokul-ortaokul grubu katılımcıların puanlarından yüksek olduğunu belirtmektedir. Eğitim seviyesiyle mesleki kimlik, sosyal yeterlilik gibi alanlarda kişilerin kendilerini tanımasının, bağımsızlaşmasının yeterlilik inancını arttırdığı ve buna bağlı olarak ilişkilerde başkalarına olan bağlılığın azaldığı yorumuna ulaşılabilir. Eğitim seviyesiyle beraber kişinin farklı çevrelere dahil olması, daha fazla ve daha farklı kişilerle iletişime geçmesi, deneyim yaşaması ise kurulan ilişkilerde güvenmenin zorlaşmasına neden olmuş şeklinde yorumlanabilir.

Meslek değişkenine göre onay bağımlılık, başkalarına güven, empati ve duygu farkındalığı alt boyutları incelendiğinde anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Alanyazında bu değişkenle ilgili olarak çalışmalara rastlanmamaktadır. Aydın'ın (1996) empati üzerine yaptığı çalışmada yardım meslek grubunda çalışan kişilerin empati puanlarının daha fazla çıktığı raporlanmıştır. Yeterli araştırmanın olmaması bu değişkenle ilgili yapılacak yorumların sınırlı olmasına neden olmaktadır.

Katılımcıların medeni durum değişkenine göre kişilerarası ilişki tarzları incelendiğinde evli katılımcıların duygu farkındalığı alt boyutu puanlarının, bekar katılımcılara göre anlamlı olarak yüksek olduğu görülmektedir. KİBÖ ile yapılan çalışmalardan İmamoğlu'nun (2008) araştırma sonuçları bulguyu desteklemektedir. Gürsoy (2005) ve Uygun (2006) tarafından yapılan kişilerarası ilişkiler tarzı çalışmalarında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Kişilerarası ilişki alt boyutlarından sadece duygu farkındalığı ile anlamlı farklılığın olması; kişilerin evli olduklarında daha fazla sorumluluk almaları, toplumun ve eşin beklentileri, çocuk sahibi olmanın, kişilerin kendi duygularının farkında olma ve kontrol etme becerilerini geliştirmiş olarak yorumlanabilir.

Anne ve baba yaşam şekli değişkeni ile kişilerarası ilişki boyutları incelendiğinde onay bağımlılık, başkalarına güven, empati ve duygu farkındalığı alt boyutları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Araştırma sonucunda katılımcıların yetişkin yaş grubunda olması nedeniyle kişilerarası ilişkilerinde anne-babanın beraber

veya ayrı olmasının bir farklılık yaratmadığı düşünülebilir. Toptaş (2008) ise yaptığı çalışmada anne-babasını ayrı olarak belirten katılımcıların empati alt boyutu puanlarının birlikte ifade eden katılımcıların puanlarından düşük olduğunu bildirmektedir. Anne ve baba medeni durumunun çocuk ve ergenlerde etkisi üzerine yapılan araştırmalar daha fazla iken yetişkinlerle yapılanlar sınırlıdır.

Katılımcıların anne ve babasıyla yaşama durumu değişkenine göre kişilerarası ilişki tarzları incelendiğinde onay bağımlılık alt boyutunda anlamlı bir farklılık görülürken başkalarına güven, empati ve duygu farkındalığı alt boyutlarında farklılaşma görülmemektedir. Ailesiyle yaşayan katılımcıların onay bağımlılık puanlarının, ailesiyle yaşamayan katılımcıların onay bağımlılık puanlarından yüksek olduğu görülmektedir. Anne ve babasıyla yaşayan katılımcıların ilişkilerinde başkalarını ön planda tutma, kendisini ve ilişkilerini başkalarının bakış açılarına göre yorumlama tutumlarına daha fazla sahip olduğu yorumu yapılabilir. Araştırmanın 18-65 yaş arası bireylerle yapıldığı göz önüne alınarak yetişkinliğin gerektirdiği bağımsızlaşma, kendi yaşamını kurma, kendi kararlarını verme gibi farklılaşmaların yeterince olmamasının kişilerin ilişkilerinde de başkaları odaklı olma eğiliminde olduğu sonucuna ulaşılabilir. Alanyazında aile ile yaşayıp yaşamama değişkenine göre Çerik'in (2002) ailelerin üniversite öğrencilerinin karar ve tutumları üzerindeki etkisinin incelediği çalışmaya ulaşılmaktadır. Çalışma aileleriyle yaşayıp yaşamamalarının gençlerin kararları üzerinde bir etkisi olmadığı sonucunu göstermektedir. Mevcut araştırmada yaş değişkeninin daha geniş olması nedeniyle bu çalışma sonuçlarıyla örtüştüğü ya da örtüşmediği şeklinde değerlendirme yapmak uygun görülmemektedir.

Katılımcıların anne ve baba ile ilişkilerini değerlendirdikleri değişken ile kişilerarası ilişki alt boyutlarından başkalarına güven ve duygu farkındalığı ile anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. Baba ile ilişkisini iyi olarak değerlendiren katılımcıların başkalarına güven alt boyutu toplam puanlarının, çok kötü/kötü/orta olarak değerlendiren katılımcıların toplam puanlarından yüksek olduğu tespit edilmektedir. Anne ile ilişkisini çok iyi olarak değerlendiren katılımcıların duygu farkındalığı alt boyutu toplam puanlarının, iyi olarak değerlendiren katılımcıların toplam puanlarından yüksek olduğu görülmektedir. Erden İmamoğlu ve Aydın (2009) KİBÖ'nin geliştirilmesi çalışmalarında duygu farkındalığı, başkalarına güven ve empati alt boyutlarının iletişim becerileri ile doğrusal yönde anlamlı olduklarını bildirmektedir. Bu bağlamda anne ve babayla algılanan ilişkinin iyi/çok iyi olarak

algılanmasının kişilerarası ilişkileri olumlu yönde yordadığı sonucuna ulaşılabilir. Gökçe (2013) çalışmasında anne ve babayla kurulan duygusal ilişkiyle kişilerarası ilişkilerde olumlu tarzların pozitif yönde anlamlı olduğunu paylaşmıştır. McDowel ve ark. (2002) duygu düzenlemede annelerin çeşitli ilişki niteliklerinin daha fazla ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde mevcut bulguları destekleyen çalışmalara ulaşılmaktadır (Avşaroğlu, 2012; Erkan, 2019; Gökçe, 2013; Mason, Platts ve Tyson, 2005; Saymaz, 2003; Sümer ve Güngör, 1999). Ailesiyle yeterince iyi ilişkiler geliştiremeyen kişilerde ait olma, sevilme ve güven ihtiyaçları yeterince gelişmeyecektir. Ebeveynin çocuğun mesajlarına zamanında, içten ve samimi yanıtlar vermesi bireyin güvenli ilişkiler kurmasına, duygularına yanıt alması ve değerli hissetmesi ise duygularının farkında olmasına olanak sağlamaktadır (Bartholomew ve Horowitz, 1991; Cecero, Nelson ve Gillie, 2004). Bu bağlamda araştırmaya katılan katılımcıların annelerinden ziyade babalarından aldıkları güven ihtiyacının ilişkilere daha fazla yansıdığı, anneleriyle daha duygusal ilişkilerde bulundukları, annelerinin duygularını daha fazla fark ederek yanıt verdiği düşünülebilir.

Son olarak katılımcıların diğer kişilerle ilişkilerini değerlendirme değişkeni ile kişilerarası ilişki boyutları incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda ilişki düzeyi arttıkça empati, başkalarına güven ve duygu farkındalığı alt boyutu puanlarının da arttığı görülmektedir. İlişkilerden memnuniyetin iletişim becerileri ile (Erigüç, Şener ve Eriş, 2013), iletişim becerilerinin de duygu farkındalığı, empati ve başkalarına güven ile (Erden İmamoğlu ve Aydın, 2009) olumlu yönde anlamlı olduğu sonucunu paylaşan çalışmalardan yola çıkılarak alanyazında paylaşılan araştırmalar incelenmektedir. Kişilerarası ilişkiler, duygu düzenleme ve iletişim becerileri üzerine yapılan birçok araştırma sonuçlarının bulguyu desteklediği görülmektedir (Çetinkaya ve Alparslan, 2011; Erözkan, 2005; Kılıç ve Kümbetlioğlu, 2016; Piji Küçük, 2011; Schutte ve ark., 2001; Sungur, 2018). Kişilerarası ilişkilerde duyguların önemi tutum ve davranışlara yansımalarıyla ortaya çıkmaktadır. Duyguların farkındalığının, bireyin duygularını tanıyarak ifade etmesini kolaylaştırıcı ve davranışlarını düzenleyici bir faktör olarak kişilerarası ilişkilere olumlu yönde yansımaları değerlendirilebilir. Kişinin başkalarının duygularını anlayarak karşı tarafa aktarmasını ifade eden empatinin daha sağlıklı ve tatmin edici ilişkilerin kurulmasına olanak sağlayacağı düşünülebilir. Bir diğer alt boyut olan kişinin başkalarına güveninin artmasının da başkalarıyla ilişkiyi

olumlu yönde etkilediği belirtilebilir. Mevcut araştırma sonuçlarından ve yukarıdaki bulgulardan yola çıkılarak bireyin kendisinin ve başkalarının duygularının farkında olması, aktarabilmesi ve güven duymasının kişilerarası ilişkilerde sağlıklı ve etkin iletişim becerilerini ortaya çıkardığı, böylece ilişkilerin olumlu algılanmasını mümkün kıldığı yorumuna ulaşılabilir.

4.2. Algılanan Ebeveyn İlişki Biçimleri, Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği, Benlik Algısı ve Kişilerarası İlişki Tarzlarının Değerlendirilmesi

Katılımcıların benlik algısı puanları ile kişilerarası ilişki alt boyutları arasında anlamlı bağlantılar tespit edilmektedir. Benlik algısı ile başkalarına güven, duygu farkındalığı ve empati alt boyutları arasında pozitif, onay bağımlılık alt boyutu arasında negatif ilişki olduğu görülmektedir. Benlik algısı kişinin kendisine dair tanımlamalarını ifade etmekte, kendisini ve diğerlerini algılama şeklini belirlemekte, tutumlarını ve davranışlarını etkilemektedir (Kağıtçıbaşı, 2012). Araştırmada katılımcıların benlik kavramlarına dair algılama puanlarının artmasıyla kişilerarası ilişkilerinde empati becerisine sahip olmalarının, duygularının farkında olmalarının ve başkalarıyla güven içerisinde etkileşimde bulunmalarının düzeyinin arttığı gösterilebilir. Eren (2016), Demir (2017), Büyükşahin (2001), Broemer ve Blümle (2003) tarafından yapılan araştırma sonuçları benlik algısının artması ve olumlu yönde algılanmasının kişilerarası ilişkilerde güvenli bağlanmayla pozitif yönde anlamlı olduğunu ortaya koymaktadır. Bartholomew ve Horowitz (1991) kişinin kendisine ve çevresine dair algılarının kişilerarası ilişkilere yansımaya değindiği Dörtlü Bağlanma Modelinde, güvenli bağlanmadan söz etmektedir. Güvenli bağlanan birey kendisine ve çevresine karşı olumlu algı içerisindedir. Bu bağlamda araştırma sonucu ile ilgili, benlik algısı yüksek olan katılımcıların kendilerini tanıma düzeylerinin de yükseldikçe olumlu algıların oluştuğu, olumlu algılarla kendine güveninin arttığı ve ilişkilerinde başkalarına güvenmede zorluk yaşamadığı sonucuna ulaşılabilir. Çatalkaya (2018) ile Seki ve Dilmaç (2020) tarafından yapılan çalışmalarda benlik algısı ile başkalarına güven ve empati arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucu paylaşılmaktadır. Benlik algısı ile ‘başkalarının duygularını anlama ve karşı tarafa aktarma, ilişkide diğerlerinin duygularını da göz önüne alma’yı ifade eden empati alt boyutu (İmamoğlu, 2008) arasında pozitif ilişkiyi destekleyen çalışmalar mevcuttur (Aydın, 1996; Çoban, 2021). Katılımcıların kendilerine dair bilişsel ve duygusal tanımlamalarının yüksek çıkması, diğerlerinin duygularını anlamasına ve göz önüne

almasına etkiye bulunduğunu göstermektedir. Kişinin başkalarının duygularını tanıması için öncelikle kendi duygularını tanıması gerekmektedir. Duygusal farkındalık, kişinin içsel ve dışsal duyguları algılama becerisini ifade etmektedir (Lane ve ark., 2000). Kişi bu becerilere yeterince sahip olmadan da iletişimde bulunabilir. Fakat duygularını tanımayan bireyin, kendini ve düşüncelerini fark etmesi, davranışlarını kontrol etmesi zordur (Koçak, 2002). Sağlıklı ilişkilerin kurulabilmesinde, bireyin duygularının farkında olması, ifade edebilmesi, diğerlerinin duygusal mesajlarını doğru algılamasını ifade eden duygusal zeka önemli bir faktördür (Eröz, 2021). Kişinin kendisine dair olumlu algıları ve duygusal zekasıyla ilgili anlamlı ilişkiden söz eden çalışmalara alanyazında rastlanmaktadır (Delikoyun, 2017; Schutte ve ark., 2001). Sonuç olarak, kendine dair algılamaları yüksek olan bireyin duygularının farkında olduğu, anlamlandırdığı, bilişsel ve duygusal farkındalığının başkalarına güvenmede ve başkalarının duygularını da aynı şekilde tanıyarak aktarmasında etken olduğu, olumlu iletişim becerilerinin kullanıldığı sağlıklı kişilerarası ilişkilerden söz edilebilir. Aksine bireyin benliğine dair algılamalarının düşük olduğu, kişinin kendisine dair yeterince olumlu tanımlamalarının olmadığı, ilişkilerinde diğerlerinin tutumlarını, değerlerini ön planda tuttuğu ve davranışlarını bu yönde şekillendirdiği ilişki şekli olan onay bağımlılık da bir diğer bulgudur. Mevcut bulguyla örtüşen çalışmalar bulunmaktadır (Çatalkaya, 2018; İmamoğlu, 2008; Turanlı, 2010).

Katılımcıların benlik algısı puanları ile ebeveyn duygusal erişilebilirliği puanları arasında anlamlı ilişkinin olduğu, anne ve babaya duygusal erişilebilirliğin arttıkça benlik algısının da arttığı görülmektedir. Ebeveyn ve çocuk arasında ki ilişkiyi duygusal boyutta değerlendirmeyi ifade eden ebeveyn duygusal erişilebilirliği ile bireyin kendine yönelik algısı arasında doğrusal bir ilişki vardır. Ebeveynin çocukla iletişimde mesajları alması, içten/samimi ve zamanında yanıtlaması, çocuğun özerkliğini desteklemesi ebeveynin duygusal olarak erişilebilirliğini yansıtır (Biringen ve ark., 2014). Ebeveynleriyle ilişkilerini iyi olarak algılayan, ilgi ve samimiyet gördüklerini belirten kişilerin olumlu benlik algısına sahip olduklarına dair ulaşılan sonuçlar (Cournoyer, Sethi ve Cordero, 2005; Gül, 2018; Parish ve McCluskey, 1992; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005; Şirvanlı Özen, 2009; Yücel ve Tuzcuoğlu, 2020) mevcut çalışmanın sonucunu desteklemektedir. Güçlü, Değirmen ve Uncu (2016), bireylerin ebeveynleriyle ilişkilerini aileden alınan sosyal destek yönünden

incelemiş ve ebeveynlerden algılanan sosyal desteğin arttıkça olumlu benlik algısının da arttığı sonucunu bildirmektedir. Ebeveyn tutumları çocuğun benlik algısı üzerinde önemli etkilere sahiptir (Yavuzer, 2018). Bireyin yaşı ilerlese de ebeveyniyle ilişkisinde çocuk rolü devam etmekte ve anne babasıyla ilişkisi benliğini yordamaktadır. Bireyin ebeveynlerinden algıladığı duygusal yakınlığın, kendini algılamasına, tanınmasına olumlu katkılarda bulunduğu sonucuna ulaşılabilir.

Algılanan ebeveyn ilişkisi, anne ve baba formundan ve beş alt boyuttan oluşmaktadır. İlişkili faktörlerin özetlenmesi ve net bir görünüm sağlaması amacıyla benlik algısı ile ilişkili anne ve baba tutumları Şekil 2’de gösterilmektedir.

	Anne Bağımlı Tutum	Baba Bağımlı Tutum	Baba Koruyucu Tutum	Baba İlgisiz Tutum
Benlik Algısı	Pozitif yönde anlamlı	Pozitif yönde anlamlı	Pozitif yönde anlamlı	
Benlik Algısı				Negatif yönde anlamlı

Şekil 2: Ebeveynler Arası İlişki Biçimi ile Benlik Algısı Arasındaki İlişkili Sonuçlar

Algılanan ebeveyn ilişkisi ve benlik algısı arasında ilişkiye bakıldığında elde edilen bulgular; anne bağımlı, baba bağımlı ve baba koruyucu tutumun katılımcıların benlik algısı ile pozitif yönde anlamlı olduğu şeklindedir. Bir diğer bulgu ise baba ilgisiz tutumun katılımcıların benlik algısı ile negatif yönde ilişkili olduğu yönündedir. Ebeveynler arası ilişki biçimleri kendi aralarında incelendiğinde anne bağımlı tutumunun anne demokratik, anne koruyucu ve baba bağımlı tutumuyla orta düzeyde doğrusal ilişkisinin olduğu görülmektedir. Baba bağımlı tutumu ile hem anne hem de baba demokratik ve koruyucu tutumlarının orta düzeyde pozitif yönde ilişkisi ulaşılan bir başka sonuçtur. Benlik algısı ile doğrusal ilişkisine ulaşılan baba koruyucu tutumun da anne koruyucu, bağımlı ve demokratik tutumuyla orta düzeyde, baba demokratik tutumuyla yüksek düzeyde pozitif yönlü bir ilişki içinde olduğu görülmektedir. Bu bağlamda katılımcıların ebeveynleri arasında algıladıkları bağımlı ve koruyucu tutumları demokratik tutumla da ilişkilendirerek olumlu algıladıkları sonucuna ulaşılabilir. Koçak (2014), incelediği çalışmaların sonucu olarak kişilerin eş seçiminde benzerliğe önem verdikleri, zaman geçtikçe kişisel özelliklerde benzerliğin arttığı ve tutumların uyduğu çiftlerin evliliklerinde uyumun ve doyumun olduğu bulgularını paylaşmaktadır. Algılanan anne ve baba tutumlarının benzerliği katılımcıların da

ebeveynleri arasında uyumlu bir ilişki algıladıkları sonucunu ortaya çıkarabilir. Eşler arasında benzer tutumlara, değerlere sahip olmanın eşler arasında uyuma etkisinden söz eden araştırmalar mevcuttur (Çağ ve Yıldırım, 2013; Koçak, 2014; Özbek, 2018; Öziş, 2016). Ana ve babaların her biri, farklı kişilik yapılarına, farklı güç ve becerilere, olanaklara, farklı kişisel niteliklere sahiptir. Çocuklar aile üyeleri arasındaki psikolojik etkileşimlerin oluşturduğu dinamik bir sistem içinde ve o sistemin bir parçası olarak büyür ve gelişirler. Bu dinamik etkileşim ağı, ‘aile ortamını’ oluşturur (Özgüven, 2010:193). Algılanan ebeveyn ilişki tutumlarının benlik algısı ile ilişkisi üzerine yapılan araştırmalara ulaşılamamıştır. Fakat anne ve baba arasında ki tutumun uyuşması, uyuşan tutumlara bağlı olarak uyumlu anne-baba-çocuk ilişkisinin bireyin sosyal gelişimine olumlu katkı sunduğu yorumu yapılabilir. Baba ilgisiz tutum ile benlik algısının negatif yönde ilişki içinde olması da beklenen bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. İlgisiz tutumun hakim olduğu aile ortamında ebeveynler arasında sağlıklı bir aile içi ilişkiden söz edilebilir. Öziş’in (2016) ebeveynler arası ilişki biçimi, psikolojik dayanıklılık ve evlilik yaşam doyumu üzerine yaptığı çalışmada baba ilgisiz tutum ile katılımcıların psikolojik dayanıklılıkları arasında negatif ilişki, evli katılımcıların düşük düzeyde evlilik yaşam doyumlarına sahip olduğu görülmektedir.

Yapılan analiz sonucunda katılımcıların ebeveyn duygusal erişilebilirliği ile kişilerarası ilişki boyutları arasında anlamlı ilişkinin olduğu görülmektedir. Anne ve babaya duygusal erişilebilirliğin başkalarına güven ve duygu farkındalığı alt boyutları ile pozitif yönde anlamlı ilişkisi elde edilen bulgulardandır. Ayrıca anneye duygusal erişilebilirlik ile onay bağımlılık arasında negatif yönde ilişkinin olduğu da ulaşılan bir diğer bulgudur. Diğerinin varlığını duygusal olarak hissetmek anlamına gelen duygusal erişilebilirliğin ebeveynlerle kurulan ilişkide hissedilmesi çocukların duygusal ve davranışsal tepkilerini anlamada incelenmesi gereken bir faktördür (Biringen, 2000; Lum ve Phares, 2005). Katılımcıların ebeveynlerini duygusal olarak yakın hissetmeleri, ulaşılabilir algılamaları arttıkça kişilerarası ilişkilerde güven duygusunu daha rahat yaşadıkları ve ilişkilerinde kendi duygularının farkında olarak davranışlarda bulundukları sonucuna ulaşılabilir. Yetişkinlerde bağlanmayı dört modelde inceleyen Bartholomew ve Horowitz (1991), güvenli bağlanma yaşayan kişilerin kendilerini ve başkalarını olumlu algıladıklarını, güvene dayalı ilişkiler kurabildiklerini, kendilerini daha rahat ve güvende hissettiklerini belirtmektedir. Anne

ve babanın çocukla iletişimine önem veren, kabul eden, duygu ve düşüncelerini ifade etmesine olanak sağlayan tutumu kişinin ilişkilerinde güvenli, saygılı ve bağımsız biri olarak davranışlar sergilemesine olanak sağlar (Avşaroğlu, 2012). Gerek bağlanma kuramında gerek Dörtlü Bağlanma Modelinde anne ve babayla kurulan çocukluk dönemine atıf yapılsa da bu çalışmada yetişkinlikte de ebeveynlerle kurulan duygusal bağ odaklı ilişkinin kişilerarası ilişkileri olumlu yönde yordadığı görülmektedir. Alanyazında yapılan çalışmalar incelendiğinde mevcut bulguyla örtüşen çalışma sonuçlarına ulaşılmaktadır. Kılıç ve Kümbetlioğlu (2016) bağlanma şekilleriyle iletişim becerilerini incelediği çalışmada güvenli bağlanma şekline sahip kişilerin daha sağlıklı ve etkin iletişim becerisine sahip olduklarını bildirmektedir. Sungur (2018), iletişim becerileriyle başkalarına güven, duygu farkındalığı ve empati alt boyutları arasında olumlu ilişkiyi, Toptaş (2018) aile içi şiddet öyküsü olan bireylerin olmayanlara göre daha az duygu farkındalığına sahip olduğunu belirtmektedir. Gökçe (2013), ebeveyne duygusal erişilebilirliği ile kişilerarası ilişki tarzlarının olumlu yönde, duygusal tepkilere farkındalık ile olumsuz yönde ilişkisinden söz etmektedir. Çalışmada kullanılan ölçeğin geliştirilme çalışmasında onay bağımlılığın olumsuz iletişim becerileriyle ilişkili olduğu görülmektedir. Çalışmada anneye duygusal erişilebilirliğin azalması ile onay bağımlılığın artması bulgusu beklenen bir sonuçtur. Güvenli bağlanma ile onay bağımlılığın ters yönde ilişkisinden söz eden araştırmalar da (Erkan, 2019; Sümer ve Güngör, 1999) bulguyu destekler niteliktedir. Onay bağımlılık alt boyutunda babadan ziyade anneyle kurulan duygusal bağın ilişkili olması bakım verenin rolünün erken dönemden itibaren daha fazla annede olması, yetişkinlikte de annenin ilişkide daha fazla müdahil olması ve bağımlı bir ilişki yaşanması kaynaklı olduğu düşünülebilir. Mevcut bilgilerden yola çıkılarak kişilerarası ilişkilerde olumlu iletişim becerilerini ifade eden başkalarına güven ve duygu farkındalığı ile olumsuz iletişim becerisini ifade eden onay bağımlılık alt boyutları yetişkinlikte ebeveynle kurulan duygusal ilişkiler ile ilişki görülmektedir. Yetişkinlikte evden ayrılma, bağımsızlaşma, evlilik, iş ve sosyal çevre gibi faktörler ön plana çıksa da bireyin ebeveynleriyle duygusal bağın fiziksel bağdan daha önemli olduğu yorumu yapılabilir.

Çalışmada incelenen ebeveyn duygusal erişilebilirliği ve algılanan ebeveyn ilişkisi arasındaki ilişkide anlamlı sonuçlar görülmektedir. Anne ve baba duygusal erişilebilirliğine ayrı ayrı bakıldığında; hem annenin hem babanın koruyucu ve

demokratik tutumunun anneye duygusal erişilebilirlik ile pozitif yönde ilişkili olduğu bulgusuna ulaşılmaktadır. Anne ve babanın ilgisiz tutumu ile annenin otoriter tutumunun ise anneye duygusal erişilebilirlikle negatif bir ilişki içinde olduğu ulaşılan bir başka bulgudur. Babaya duygusal erişilebilirlik ile annenin otoriter/koruyucu/demokratik ve babanın bağımlı/koruyucu/demokratik tutumu arasında pozitif, babanın otoriter/ilgisiz tutumu arasında negatif yönlü bir ilişkiye ulaşılmaktadır. Analiz sonucunda babanın koruyucu ve demokratik tutumunun bağımlı tutumundan, ilgisiz tutumunun ise otoriter tutumundan daha etkin olduğu görülmektedir. Ayrıca babanın koruyucu, demokratik ve ilgisiz tutumunun babaya duygusal erişilebilirliğinin, annenin bağımlı tutum ve duygusal erişilebilirliğinden daha yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Elde edilen bulgular, ebeveyn duygusal erişilebilirliğini hem annenin hem babanın birbirlerine karşı sergilediği koruyucu, demokratik ve bağımlı tutumun olumlu, ilgisiz ve otoriter tutumun ise olumsuz yönde yordadığı şeklinde özetlenebilir. Babanın tutumunun duygusal erişilebilirliği daha yüksek düzeyde yordaması ise anne-çocuk arasındaki ilişkinin eşler arasında ki ilişki biçiminden daha az etkilenmekte olduğu şeklinde açıklanabilir. Alanyazın incelendiğinde ebeveynlerin birbirlerine karşı sergiledikleri tutumlar ile çocuğun ebeveynlerine duygusal olarak erişilebilirliğini ölçen çalışmalara ulaşılamamıştır. Bu yüzden bulgular başka çalışmalarla kıyaslanamamaktadır. Ebeveynin çocuğuyla kurduğu duygusal bağı ifade eden duygusal erişilebilirlik düzeyi işlevsel ebeveynliğin göstergelerinden biridir (Lum ve Phares, 2005). Bir yandan ebeveynler arası ilgi, sevgi ve hoşgörünün sergilendiği aile ortamında çocuğun da bu mesajları alması olasıdır. Belsky'de (1984) evlilik ilişkilerinin, bireylerin genel psikolojik iyi oluşları üzerinde ve ebeveynlik rollerinde etkide bulunduğunu belirtmektedir. Buradan yola çıkarak evlilik uyumu ve ebeveynlik biçimi üzerine yapılan araştırmaların taraması yapılmıştır. Eşlerin ayrı veya beraber olmasından ziyade aralarındaki ilişkinin çocuğa yansımalarına dair yapılan araştırmalarda çatışmanın daha olumsuz ebeveynlik tutumuyla bağdaştığı, çocukların hem anneyi hem babayı daha reddedi algıladıkları görülmektedir (Candan, 2006; Öngider, 2006). Eşlerin iletişim becerilerinin evlilik uyumuyla ilişkili olması (Malkoç, 2001; Murphy ve Mendelson, 1973) nedeniyle incelenen çalışmalarda evlilik uyumu eşler arası ilişki biçimi üzerinden yorumlanmaktadır. Evlilik uyumunu ve doyumunu düşük bildiren annelerde, çocukların annelerini daha reddedici algıladıklarını (Yaşar, 2009), annelik kalitesi ile evlilik kalitesinin pozitif yönde anlamlı olduğunu (Özbeklik, 2006), eşler arasında

uyum arttıkça algılanan ebeveyn kabul ve ilginin de arttığını (Yılmaz, 2000) gösteren çalışmalar mevcut bulgu sonucunu destekler niteliktedir. Erel ve Burman'ın (1995) analizini yaptıkları 68 çalışmada genel olarak eşler arasında çatışma arttıkça ebeveyn-çocuk ilişkisinin olumsuz yönde ilerlediği, Davies ve Cummings'in (1994) incelediği 13 makalede de anne-baba tutumu ile evlilik çatışmasının ilişkili olduğu görülmektedir. Belirtilen çalışmalarda da görüldüğü üzere eşler arasındaki ilişki biçiminin ebeveynlik üzerinde etkisi bulunmaktadır. Mevcut çalışmamızda da bağımlı, koruyucu ve demokratik tutum sergileyen eşler arasında olumlu iletişim olduğu, çocukların da ebeveynlerinden duygusal yakınlığı görebildikleri yorumuna ulaşılabilir. Daha belirgin yorumların yapılabilmesi için ebeveynler arası ilişki biçimi ile anne-baba tutum ölçeğinin uyum geçerliliği çalışmasının yapılması ve yetişkinlerle daha fazla araştırma yürütülmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Yapılan analiz sonucunda kişilerarası ilişki tarzlarının ve algılanan ebeveyn ilişkisi arasında anlamlı bağlantılar ortaya çıkmaktadır. Kişilerarası ilişki tarzları alt boyutlarından başkalarına güven, empati ve duygu farkındalığı ile anne ve/veya baba ilgisiz/bağımlı tutumu arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki görülmektedir. Annenin demokratik tutumu ile başkalarına güven ve duygu farkındalığı; babanın koruyucu ve demokratik tutumu ile empati arasında pozitif yönlü ilişki tespit edilmektedir. Son olarak anne ve/veya baba bağımlı tutum ile onay bağımlılık arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki bulgusu elde edilmektedir. Kişilerarası ilişki boyutlarından başkalarına güven, duygu farkındalığı ve empatinin olumlu iletişim becerilerini temsil ettiği daha önceki açıklamalarda belirtilmektedir. Buradan yola çıkılarak katılımcıların anne-babada bağımlı ve ilgisiz tutumu olumsuz olarak algıladıkları ve bu tutumların algılanma düzeyi arttıkça kişilerarası ilişkilerde empati, duygu farkındalığı ve başkalarına güven alt boyutlarının azaldığından onay bağımlılık alt boyutunun ise arttığından söz edilebilir. Annenin demokratik, babanın koruyucu ve demokratik tutumunun olumlu algılanması ile beraber iletişim becerilerini olumlu yönde yordayan alt boyutlarla ilişkisi görülmektedir. Ebeveynler arası ilişki biçiminin çocuğun ilişki biçimine etkisi üzerine karşılaştırmada bulunulacak araştırmalara rastlanmamakla beraber sosyal-bilişsel öğrenme ve bağlanma kuramı üzerinden etkisini yorumlanabilir. Öncelikle empati, kişinin kendi duygularını tanıması kadar ilişkide başkalarının duygularını da fark edip tanıyarak uygun geri bildirimlerde bulunmasını ifade etmektedir. Babanın anneye karşı koruyucu veya demokratik tutum sergilemesi,

yetişkin katılımcıların babalarını rol model olarak davranışlarını gözlemlemesini ifade edebilir. Kişinin ilişkilerinde güvenli ve kendi duygularının farkında olarak iletişim içerisine girmesi kültürümüzde bakım veren rolünün daha çok annede olması, kişinin annesiyle daha fazla etkileşimde olduğu için anneyi de daha fazla rol model olarak algılaması nedeniyle annenin demokratik tutumunun içselleştirilmesiyle mümkün olduğu yorumu yapılabilir. Gerek annenin gerek babanın koruyucu ve demokratik tutumu aile ortamında sağlıklı, anlayışlı, hoşgörülü bir havanın egemen olduğuna çocuğun da bu ortamda kişilerarası ilişki deneyimi yaşamasına ve öğrenmesine sebep olabilmektedir. Aksine ilgisiz tutumun egemen olduğu ortamda hem çocuğun ilgi ve ihtiyaçları karşılanmamış hem de ebeveynlerin bu yönde rol model olarak algılanmış olması olasıdır. Erkan'ın (2019) çocuklarla yaptığı çalışmada ebeveynin müdahaleci ve otoriter algılanma düzeyi arttıkça onay bağımlılığın arttığı, başkalarına güvenin ve duygu farkındalığının ise azaldığı görülmektedir. Öziş (2016), ebeveynler arası tutumla ilgili yaptığı çalışmada evli bireylerin evlilik doyumu puanlarının annenin demokratik tutumuyla pozitif, babanın ilgisiz tutumuyla negatif yönlü ilişkide olduğunu bildirmektedir. Ayrıca babanın ilgisiz tutumunun psikolojik dayanıklılığı olumsuz yönde yordadığı sonucu paylaşılmaktadır. Bir başka bulgu ise ebeveynlerde bağımlı tutumun dinsel inanç düzeyiyle doğrusal ilişkide olduğu yönündedir. Ebeveynler arası ilişki biçimine dair yapılan bir başka çalışmada da (Tetik, 2018) ebeveyn tutumları ile aşk tutumları incelenmiş ve anlamlı farklılıkların olduğu gözlenmiştir. Ebeveynler arası ilişki biçimiyle ilgili yapılan çalışmaların sınırlı düzeyde kaldığı, yine de yapılan çalışmalarda ilişkili değişkenlerin olduğu görülmektedir. Bu nedenle mevcut çalışma ile ilgili daha fazla yorum yapılabilmesi için ebeveynler arası ilişki biçimi ile ebeveynlik tutumu ve yetişkinlikte bağlanma stili ile ilgili daha fazla çalışmaların yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

4.3. Algılanan Ebeveyn İlişki Biçimleri ve Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliğinin Katılımcıların Benlik Algılarına Etkilerinin Değerlendirilmesi

Ebeveyn duygusal erişilebilirliği, algılanan ebeveyn ilişkisi ve benlik algısı arasında ilişkiyi inceleme amacıyla yapılan çoklu regresyon analizine aralarında ilişkili baba ilgisiz/koruyucu/bağımlı tutum, anne bağımlı tutum, anne-baba duygusal erişilebilirliği değişkenleri dahil edilmiştir. Elde edilen bulgu baba duygusal erişilebilirliğinin benlik algısını pozitif yönde yordadığı yönündedir. Alanyazında benlik algısı ile anne-baba duygusal erişilebilirliğin pozitif ilişkisinden söz eden

alışmalar (Kahraman ve İviz, 2021; Yücel, 2020; Yücel ve Tuzcuoğlu, 2021) mevcuttur. Bu çalışmaların ergenler ve niversite öğrencileri ile yürütülmesi dikkat çekmektedir. Genç yetişkinlerle yapılan ebeveyn duygusal erişilebilirliği ve benlik saygısı üzerine bir başka çalışmada (zkaya, 2019) ise negatif yönlü ilişki tespit edilmiş, benlik saygısı arttıka ebeveyne duygusal erişilebilirliğin azaldığı görülmüştür. Baba duygusal erişilebilirliğinin etkisinin anne duygusal erişilebilirliğinden yüksek olmasına yönelik çalışma sonucuna ulaşılamamışsa da baba-ocuk ilişkisine dair çalışmalar mevcut bulguyla örtüşmektedir. Baba ile kurulan ilişkinin bireye etkileri üzerine yapılan çalışmalardan Sümer ve Güngör (1999) niversite ğrencilerinde babadan algılanan kabul/ilginin benlik değişkenleriyle ilişkisinin anneden algılanan kabul/ilgiden daha yüksek olduğunu belirtmektedir. Eroğlu (2019), lise öğrencileriyle yaptığı çalışmada psikolojik sağlamlığa anne duygusal erişilebilirliğinin doğrudan bir etkisinin olmadığı, baba duygusal erişilebilirliğinin doğrudan anlamlı etkisinin olduğunu paylaşmaktadır. Bayat (2015), yetişkinlerle yürüttüğü çalışmasında babadan algılanan kabul/red düzeylerinin katılımcıların psikopatoloji ile ilişkisinin anneden algılanan kabul/red düzeyinden daha yüksek olduğu sonucunu paylaşmaktadır. Yine bu çalışmada (Bayat, 2015) babadan algılanan red düzeyi arttıka kişinin özerk benliğinin, kabul düzeyi arttıka ilişkisel ve özerk-ilişkisel benliğinin arttığı görülmektedir. zbiler (2020), genç yetişkin katılımcılarda geçmişe yönelik algılanan baba duygusal erişilebilirlik düzeyi ile şimdiki öznel iyi oluş arasında pozitif ilişkiden söz etmektedir. Sunulan alışma sonuçları baba ile kurulan ilişkinin bireyin ruh sağlığı, iyi oluş hali, psikolojik sağlamlığı ve benliği üzerinde etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Yukarıda belirtilen çalışmalarda yaş düzeyi arttıka baba ile ilişkinin farklılaşmakta olduğu dikkat çekmektedir. Mevcut çalışmanın yetişkinlerle yürütülmesi göz önüne alınarak anne-baba ilişki biçimi, anne duygusal erişilebilirliği sabit tutulduğunda baba duygusal erişilebilirliğinin benlik algısını yordaması diğer çalışmalarla tutarlı olduğu sonucuna ulaştırabilir. Ebeveyn duygusal erişilebilirliği bağlanma kuramı temeline dayanan bir kavramdır. Bağlanma kuramında ocuk ve bakım veren arasındaki ilişki güven temeli üzerinde değerlendirilmektedir. Mevcut bağlanma anlayışında baba-ocuk ilişkisini kuramsallaştırmaya yönelik çalışmada bulunan Paquette (2004) anne-ocuk, baba-ocuk ilişkileri karşılaştırıldığında çocukların dış dünyaya açılmaları ve özerkliklerinin gelişimi konusunda babaların önemli rolünün olduğunu söylemektedir. Bağlanma kuramı göz önüne alındığında stresli ortamda annenin güven verici

duygusal tepkisi göze çarpmaktadır. Oysa çocuklar güven duymaya ihtiyaç duydukları kadar teşvik edilmeye ve özerklik kazanmaya da ihtiyaç duymaktadır. Türk aile yapısı ve kültürü göz önüne alındığında bireyin ekonomik bağımsızlığı, aileden ayrılması, kendi ailesini kurması, iş hayatında aktif olması ebeveynlerle kurulan duygusal bağın devamına engel oluşturmamaktadır. Yetişkin bireylerin anneleriyle duygusal bağın yerleştiği, daha otoriter algılanan, dış dünyaya yönelik kararlarda daha fazla katılım gösterdiği düşünülen babanın çocuğuyla kurduğu duygusal bağın onun benliği üzerinde daha fazla etkilidir şeklinde yorumlanabilir.

4.4. Algılanan Ebeveyn İlişki Biçimleri ve Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliğin Katılımcıların Kişilerarası İlişki Tarzlarına Etkilerinin Değerlendirilmesi

Algılanan ebeveyn ilişkisi ile ebeveyn duygusal erişilebilirliğin kişilerarası ilişki boyutlarını yordayıp yordamadığını incelemek amacıyla her bir alt boyut (onay bağımlılık, başkalarına güven, duygu farkındalığı, empati) oluşturulan dört modelle çoklu regresyon analizine alınmıştır.

Model 1’de ‘onay bağımlılık’ incelenmiş ve ilişkili olan anne duygusal erişilebilirliği, anne/baba bağımlı tutumu dahil edilmiştir. Analiz sonucunda sadece anne duygusal erişilebilirliğin onay bağımlılık üzerinde anlamlı etkisinin olduğu ve anne duygusal erişilebilirliğin azaldıkça onay bağımlılığın arttığı görülmektedir. Başkalarının onayına olan ihtiyacın sürekli hale gelmesini, ilişkilerde kendinden ziyade başkalarının ihtiyaçlarının ön planda tutulmasını ifade eden onay bağımlılığın (Erden İmamoğlu ve Aydın, 2009), bireyin anneden ihtiyacı olan duygusal bağı ve ilgiyi karşılayamaması sonucu arttığı yorumu yapılabilir. Başkalarının onayına, bağımlılık düzeyinde ihtiyaç duyan bireylerin benlik algılarının daha olumsuz yönde olduğu araştırmalarından (Çatakkaya, 2018; Turanlı, 2010) yola çıkarak benlik ve algılanan anne tutumuyla ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında; Akça (2012), anneleri tarafından yönlendirilen kişilerde benlik saygısının daha düşük olduğunu baba tutumu ile bu sonuca rastlanmadığını belirtmektedir. Bir başka çalışmada (Kocayörük, 2012) benliğin gelişiminde kişinin yeterliliğinin ve seçimlerinde karar verme hakkının farkında olmasını ifade eden özerk benlik üzerinde algılanan anne desteğinin algılanan baba desteğinden daha fazla etkiye sahip olduğu görülmektedir. Arkadaş bağımlılığının ebeveynini ilgisiz olarak algılayan ergen grubunda en fazla puana sahip olması (Çevik ve Çelikkaleli, 2010), ergenin aile içerisinde karşılanmayan duygusal bağının sosyal çevreden karşılanma ihtiyacı içinde olduğu öngörülebilir. İlgisiz tutum

kadar ebeveynleri tarafından sergilenen aşırı korumacı, müdahaleci, kontrolcü tutuma dair algılamaların da bireyde kişilerarası bağımlılık düzeyleriyle ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur (Odenweller, Booth Butterfield ve Weber, 2014; Oudekerk ve ark., 2015). Erkan'ın (2019) çalışmasında görülen ebeveyn duygusal erişilebilirliği ile helikopter ebeveyn tutumu ve bağımlı kişilik özelliğinin negatif, bağımlı kişilik özelliği ile onay bağımlılığın pozitif yönlü ilişkisi belirtilen çalışmalarla örtüşmektedir. Bireyin ebeveyninden algıladığı ilgisiz tutumu kadar aşırı müdahaleci ve kontrolcü tutumu da ebeveyn-çocuk arasındaki duygusal bağı olumsuz etkilemektedir. Onaylanmayan, ilgisiz kalınan, özerkliği engellenen bireylerin kişilerarası ilişkilerinde başkaları yönelimli ve onaylanmayı arayan davranışlar içerisinde olması beklenen bir sonuç olarak yorumlanabilir. Anneyle kurulan duygusal bağı eksikliğinin onay bağımlılık üzerinde etkisi ise toplumumuzda çoğunlukla bakım verenin anne olmasından kaynaklı olduğu göz önüne alındığında çocukluktan itibaren kurulan ilişkiyle alakalı olup olmadığı yorumuna ulaşmak için boylamsal çalışma yapılabilir.

Model 2'de kişilerarası ilişki tarzlarındaki alt boyutlardan 'empati' ve ilişkili olarak anne ilgisiz, baba ilgisiz/koruyucu/demokratik tutumları incelenmektedir. Baba koruyucu tutum ve demokratik tutum arasında ilişkinin yüksek olmasından dolayı baba demokratik tutumu modelden çıkarılmıştır. İncelenen değişkenler arasında sadece baba koruyucu tutumunun empati alt boyutunu anlamlı ve pozitif yönde yordadığı görülmektedir. Ebeveyn-çocuk ilişkisi ve empati üzerine yapılan bir çok çalışmada hoşgörülü, sıcak, demokratik, duyarlı ebeveyn tutumlarının empatiyle olumlu yönde ilişkisi olduğu görülmektedir (Blair ve Perry, 2019; Boele ve ark., 2019; Mesurado ve Richaud, 2017; Musitu Ferrer ve ark., 2019; Zhou ve ark., 2002). Bu çalışmada ise babanın anneye karşı koruyucu tutumun etkisi görülmektedir. Kelime anlamı olarak koruyan, kollayan, himaye eden anlamına gelen (TDK, 2022) koruyucu tutumun çocuk tarafından olumlu yorumlandığı görülmektedir. Kağıtçıbaşı (1981), ataerkil Türk toplumunda kontrol tutumunun fazla olduğunu dile getirerek, bu tutumla duyarlılığın, sevginin bir arada olabileceğini söylemektedir (Akt. Çoban, 2021). Algılanan koruyucu-istekçi ebeveyn tutumuyla empatinin pozitif yönlü ilişkisini ortaya koyan çalışma gibi babanın aşırı koruyucu tutumunun empatiyle negatif yönlü ilişkisini ortaya koyan çalışma da mevcuttur (Çoban, 2021; Tekeli, 2018). Buradan yol çıkılarak koruyucu tutumun göreceli olduğu ve çocuğun kendisine yönelik sergilenen

tutum tarafından değerlendirildiği dikkat çekmektedir. Çalışmada babanın çocuğa karşı sergilediği tutumdan ziyade anneye karşı sergilediği tutum incelenmiştir. Yapısal aile sistemi, eşlerin birbirlerine karşı sergiledikleri tutumların, davranışların ve duyguların oluşturduğu eşler alt sistemine çocuğun tanık olduğunu ve kendi ilişkilerine, beklentilerine temel attığını ifade eder (Akün, 2013). Aile sistemi kuramında da tüm aile üyelerinin davranışlarının birbirleriyle ilişkili olduğu söylenmektedir (Haefner, 2014). Ailenin birbirini etkileyen, birbirinden etkilenen bir sistem olduğu düşünüldüğünde babanın eşe karşı sergilediği koruyucu tutumun anneyle ilişkisini olumlu etkilediği, eşler arasında sevginin ve ilginin sergilendiği, çocukların böyle bir ortama tanıklık ettiği olumlu aile ortamının oluşması beklenebilir. Kurock ve arkadaşlarının (2022) çalışmasında ortaya çıkan uyum, ilişki, çatışma ve desteği içine alan aile iklimi ile empatinin pozitif yönlü sonucu, aile ortamının önemini destekleyici niteliktedir.

Kişilerarası ilişki tarzlarında alt boyut olan ‘başkalarına güven’ Model 3’te incelenmektedir. Analize aralarında ilişkili anne ilgisiz/bağımlı/demokratik tutumları, baba ilgisiz/bağımlı tutumları ve ebeveyn duygusal erişilebilirliği değişkenleri dahil edilmiştir. Başkalarına güven alt boyutunu dahil edilen bağımsız değişkenlerden sadece anne demokratik tutumunun olumlu yönde, baba bağımlı ve ilgisiz tutumunun ise olumsuz yönde yordadığı görülmektedir. Ebeveynlerden algılanan desteğin (Benn ve ark., 2005), reddetme, duygusal sıcaklık ve aşırı koruma tutumlarının (Liu ve ark., 2018), ebeveynlerle ilişkiyi olumsuz algılamının (Rothbard ve Shaver, 1994), ebeveynin çocukla olumlu ilişkiler geliştirdiği, duygu ve düşüncelerini ifade etmesine olanak sağladığı tutumların (Avşaroğlu, 2012) kişilerarası ilişkilerde güvenle ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur. Ebeveyn tutumunun etkisini gösteren mevcut çalışmalara rağmen ebeveynlerin birbirlerine karşı tutumlarının etkisi üzerine kıyaslama yapılabilecek çalışmalara ulaşılamamıştır. Ebeveynler arası tutumun aile sistemi üzerinden yorumlanmasına dayanarak evlilikte annenin memnuniyeti ve çocuğa etkisi üzerine değinilmek istenmiştir. Bağımlı ve ilgisiz tutumların kişilerarası ilişkilere zarar verici yönü göz önüne alındığında Fishman ve Meyers’in (2000) paylaştıkları; evlilik doyumsuzluğu yaşayan annelerin çocuklarıyla daha az ilgilendikleri ve bunun da daha fazla çocuk psikolojik sıkıntısı ile ilişkili olduğu bulgusu dikkat çekmektedir. Benzer bir çalışmada, aralarında mesafe olan eşlerde babanın temasından memnun olmayan anneli ailelerde çocukların refah düzeylerinin

az olduğu gör÷lmektedir (King ve Heard, 1999). İki yıl boyunca ergenlerden ve annelerinden toplanan veriler sonucu, demokratik tutumun başkalarına güvenme eğilimini etkilediği ulaşılan bir başka çalışma sonucudur (Wray Lake ve Flanagan, 2012). Çalışmada ebeveyn duygusal erişilebilirliğinden ziyade anne ve baba arasındaki ilişki biçiminin anlamlı çıkması iki yönden ele alınabilir. Öncelikle eşler arasında ki tutumun evliliğe, evliliğin aile ortamına dolayısıyla çocuğa yansıtılması olarak düşün÷lebilir. Başkalarına güvenin ebeveyn boşanmasından ziyade kaliteli ebeveyn-çocuk ilişkisi ile bağlantılı olduğunu söyleyen çalışma (King, 2002) sonucu da bu yorumu destekler niteliktedir. İkinci olarak bireylerin kişilerarası ilişkilere dair ilk gözlemlerinin oluştuğu ebeveynleri arasındaki ilişki biçimini kendi ilişkilerine yansıttığı yorumu yapılabilir. İlişkilerinde güven konusunda rahat olabilen, kuşkucu yaklaşmayan kişiler, annelerinin babalarına karşı ilgili/hoşgör÷lü yaklaştıklarını algılamaktadırlar. Annenin babaya karşı bu tutumu sergilemesi hem rol modelliği açısından hem de bu tutumu çocuğuna da yansıtması açısından değerlendirilebilir. Benzer şekilde babanın anneye karşı bağımlı ve/veya ilgisiz tutumunu algılayan bireylerde de rol model olarak bu tutumu almaları ya da babanın aynı tutumu çocuğuna da yansıtması sonucu başkalarına güvenmede endişe duymaları şeklinde belirtilebilir. Daha belirgin yorumlamanın yapılabilmesi için bu yönde belirleyici değişkenlere ihtiyaç duyulmaktadır.

Son olarak kişilerarası ilişki tarzlarındaki alt boyutlardan ‘duygu farkındalığı’ Model 4’te ilişkili olduğu anne ilgisiz/bağımlı/demokratik tutumları, baba ilgisiz/bağımlı tutumları ve ebeveyn duygusal erişilebilirliği ile incelenmektedir. Çoklu regresyon analizi sonucunda duygu farkındalığı alt boyutunu, anne duygusal erişilebilirliğin ve anne demokratik tutumun olumlu; baba bağımlı ve ilgisiz tutumun olumsuz yönde yordadığı gör÷lmektedir. Ortaya çıkan bulgu iki ayrı şekilde değerlendirildiğinde; öncelikle anneye kurulan duygusal bağın güçlü olması, anne-çocuk arasında duyguların paylaşılması ebeveynlik boyutunda olumlu katkı sunmaktadır. İkinci olarak, eşler arasında iletişim, evlilik ve dolayısıyla aile ortamı açısından değerlendirildiğinde annenin babaya karşı demokratik tutumu olumlu, babanın anneye karşı bağımlı ve ilgisiz tutumu ise olumsuz etkide bulunmaktadır. Öncelikle ebeveyn duygusal erişilebilirliğinde annenin anlamlı etkisine bakıldığında, annelerin babalara göre çocuklarının duygusal ihtiyaçlarına daha fazla duyarlı oldukları, çocuklarıyla daha fazla duygusal temasa geçtikleri ve daha fazla duygusal paylaşımlarda

bulundukları şeklinde yorumlanabilir. Alanyazında bu varsayımı destekleyici çalışmalar mevcuttur. Çocukların ‘üzüntü’ duygularını paylaştıklarında anne ve babaların verdiği tepkileri ortaya koyan çalışmada (Cassano, Perry Parrish ve Zeman, 2007), babaların sorunu en aza indirgeyecek ya da çocuğun duygularını ifade etmesini engelleyecek tepkilerde, annelerin ise çocuğun kendisini ifade etmesi için teşvik edici ve soruna yönelik yanıt verici tepkilerde bulundukları görülmektedir. Başka bir çalışmada (Fivush ve ark., 2000) çocukların üzüntü, korku, mutluluk, öfke yaşadıklarını belirttikleri dört olay karşısında annelerin daha fazla sohbet ettiği, olayların duygusal yönleri hakkında daha fazla konuştuğu ve daha fazla duygu kelimesini kullandığı görülmektedir. McDowel ve arkadaşları (2002), çocukların duygusal işleyişlerinde annelerin babalara göre daha merkezi rol oynadığını, Özabacı ve arkadaşları (2016) üniversite öğrencilerinin duygusal gelişiminde annelerin etkili olduğunu, Asghari ve Besharat (2011) özellikle anneden algılanan sıcaklığın duygusal zekada ki değişikliği öngörebildiğini paylaşmıştır. Genç yetişkinlerle yapılan bir çalışmada (Manzeske ve Stright, 2009) annenin çocuğu kontrol etmek için duygusal ilişkiyi kullanmasını ifade eden psikolojik kontrolün yüksek düzeyde olmasının daha düşük duygu düzenleme seviyesiyle ilişkili olduğu görülmektedir. Yetişkinlerle yürütülen çalışmada (Tani, Pascuzzi ve Raffagnino, 2018) babasıyla iyi ilişkisi olan bireylerin duygu düzenleme becerilerinde daha az güçlük çekme eğiliminde oldukları ve kendilerini duygularını tanıma konusunda, duygu düzenleme stratejilerini yönetmede daha yetenekli algıladıkları sonucuna ulaşılmaktadır. Thorberg ve arkadaşlarının (2011) yürüttüğü meta-analiz çalışmasında ortak bulgu anne bakımı ile aleksitimi arasında güçlü bir ilişkinin olduğu yönündedir. Belirtilen çalışmalarla çocukluktan yetişkinliğe kadar duyguları tanıma, anlama ve etiketlemede annenin rolünün önemli olduğu görülmektedir. Bakım veren rolünde annenin daha fazla olmasıyla çocukla geçirilen zamanın, duygusal paylaşımlarda bulunmanın, duygusal ihtiyaçlara da duyarlı olmanın babalara göre daha fazla olduğundan söz edilebilir. Ayrıca toplum tarafından erkeklere yüklenen güçlü olma rolünün babaların duygusal paylaşımlarda daha az etkin olmasına, daha mesafeli durmasına neden olduğu yorumu yapılabilir. İkinci olarak anne demokratik tutumu ile baba bağımlı/ilgisiz tutumunun anlamlı etkisi evlilik ilişkileri ve aile ortamı açısından değerlendirdiğinde olumlu aile ortamında çocuğun duygusal ihtiyaçlarının karşılandığı, duygularının görülerek yanıtlar verildiği ve böylece duygu farkındalığının geliştiği yönündedir. Evlilik uyumu, doyum ve çocuğun ebeveynleri tarafından kabul/red algılama düzeylerine

ilişkin çalışmalara bakıldığında (Koerner ve ark., 2002; Öngider, 2006; Yaşar, 2009) en fazla kabul edici tutumu, sıcaklığı evlilik doyumu, uyumu yüksek olan annelerin sergilediği görülmektedir. Çalışmaların (Öngider, 2006; Yaşar,2009) dikkat çekici bir başka bulgusu çocukların kabul edici algılamalarında boşanmış veya evli ailelerden ziyade, eşler arasındaki çatışmanın önemli olduğu şeklindedir. Baba tarafından bağımlı ve/veya ilgisiz tutumla karşı karşıya kalan annenin evliliğinden memnuniyetinin az olduğu ve bunu ebeveynliğine de yansıttığı şeklinde düşünülebilir. Baba bağımlı/ilgisiz tutumun ise anneye olduğu kadar çocuğa da yansıtılıp yansıtılmaması düşündürücüdür. Bu tutumları eşine karşı sergileyen babanın da evlilikten aldığı doyumun yetersiz olduğu düşünüldüğünde çocuğuna yansıtması olası bir sonuçtur.

4.5. Benlik Algısı ile Kişilerarası İlişki Tarzlarının Karşılıklı Etkilerinin Değerlendirilmesi

Benlik algısı ile kişilerarası ilişki tarzlarının alt boyutlarının birbirini yordaması üzerine yapılan basit regresyon analizi sonucunda anlamlı ilişkiler elde edilmiştir. Elde edilen bulgular benlik algısının kişilerarası ilişki tarzlarının alt boyutlarından ‘onay bağımlılığını’ negatif; ‘başkalarına güven, empati ve duygu farkındalığı’ alt boyutlarını pozitif yönde ve anlamlı yordadığı yönündedir. Bu bulgular genel olarak benlik algısının kişilerarası ilişkiler konusunda belirleyici olduğunu göstermektedir.

İlk bulgu incelendiğinde kişinin benlik algısı yükseldikçe başkalarına olan ‘onay bağımlılığının’ azaldığı görülmektedir. Kişinin kendisine dair tanımlarını ifade eden benlik kavramının (Kağıtçıbaşı, 2012) kişilerarası ilişkilerde sergilenen tutum ve davranışları etkilediği göz önüne alındığında bireyin kendisine dair tanımlamalarının olumlu düzeyde yüksek puan göstermesi ilişkilerinde kendi değerlerini ön planda tuttuğunu gösterebilir. Alanyazın incelemesi yapıldığında Çatalkaya (2018), İmamoğlu (2008) ve Turanlı (2010) tarafından yapılan çalışmalar gibi Hacıbayramoğlu’nun (2021) sosyal onay ihtiyacı üzerinden yaptığı çalışmanın da mevcut bulguyla örtüştüğü görülmektedir. Morgan (2011), sosyal onay ihtiyacı yüksek olan kişilerin olumlu benlik algısı oluşmasında başka kişilerden alınan onayın önemli bir etken olduğunu ifade etmektedir (Akt. Hacıbayramoğlu, 2011). Buradan yola çıkılarak benlik algısının diğer kişilerden alınan geri bildirimler tarafından etkilendiği yorumuna ulaşılabilir. Bu bağlamda Kocovski ve Endler’in (2000) sosyal kaygı, öz düzenleme ve olumsuz değerlendirilme korkusu üzerine yaptıkları çalışma

incelendiğinde düşük benlik saygısının artan sosyal kaygıyla bağlantılı olarak artan olumsuz değerlendirilme korkusuyla ilişkili olduğu görülmektedir. Olumsuz değerlendirilme beklentisi içinde olan kişinin benlik kavramına ilişkin olumsuz düşünceler içinde olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bozgeyikli (2001) ise kendini gerçekleştirme ve ilişkilerde kaygılı olmayı değerlendirerek kendine güvenen, kendi kararlarını alabilen, kendini yeterli ve kabul edilmiş yani kendini gerçekleştirmiş bireylerin ilişkilerde kaygı düzeylerinin düşük olduğunu belirtmektedir. Bireyin kişilerarası ilişkilerinde benlik kavramına ilişkin olumsuz inançları nedeniyle; kendisine olan güvenin düşük olması sonucu kendi değerleri, ihtiyaçları ve kararları yerine başkalarının değerlerini, ihtiyaçlarını ve kararlarını ön plana alması bu doğrultuda kaygılı olması beklenen bir sonuç olarak yorumlanabilir.

İkinci olarak katılımcıların artan benlik algısı puanlarının ‘başkalarına güven’ alt boyutu puanlarını da pozitif yönde yordadığı görülmektedir. Kişilerarası ilişkilerde, ilişkinin kurulması için güvenin olması gerektiğini belirten Yavuzer, N. (2014), başkalarına güvenmeyi korkmadan, çekinmeden, kaygı duymadan etkileşimde bulunmak olarak ifade etmektedir. Belirtilen tanım ve elde edilen bulgudan yola çıkılarak kişinin kendisine dair tanımlamalarının olumlu yönde olmasıyla başkalarıyla kaygılı, endişeli, çekingen bir ilişki yerine diğerlerine güvendiği bir ilişki içerisinde olduğu yorumu yapılabilir. Yetişkinlerde bağlanma tarzlarını ‘dörtlü bağlanma modeli’ ile sunan Bartholomew ve Horowitz de (1991) güvenli bağlanmada kişinin kendisine ve diğerlerine yönelik olumlu algıları olduğunu belirtirler. Bu doğrultuda başkalarına güven, güvenli bağlanma kapsamında incelendiğinde mevcut bulguyu destekleyen çalışmalara ulaşılmaktadır. Bylsma, Cozzarelli ve Sumer (1997) güvenli bağlanan kişilerin daha fazla öz yeterlilik bildirdiklerini, kendisi ve başkaları hakkında olumlu inançlara sahip olduklarını belirterek bağlanma stili ile benlik saygısının ilişkili olduğunu söylemektedirler. Park, Crocker ve Mickelson (2004) güvenli bağlanma yerine kayıtsız ve saplantılı bağlanan kişilerin kendilerine daha az değer verdiklerini, düşük benlik saygısına sahip olduklarını belirtmektedirler. Lee ve Hankin’in (2009) düşük benlik saygısıyla kaygılı bağlanmayı, Çetin ve arkadaşlarının (2010) güvenli bağlanma ile olumlu benlik imajını, Mikulincer’in (1995) güvenli bağlanan kişiler ile tutarlı benlik yapısını ilişkili buldukları çalışma sonuçları da mevcut bulguyla örtüşmektedir. Sonuçta, kişinin kendisini sevebilir, yeterli, değerli bulması gibi

olumlu algılamalarıyla kişilerarası ilişkilerinde de diğerlerine karşı güvenli yaklaşım sağlayabilme konusunda kaygılı olmadıkları yorumu yapılabilir.

Elde edilen üçüncü bulguda benlik algısının ‘empatiyi’ pozitif yönde yordadığı görülmektedir. Katılımcıların benlik algısı puanları arttıkça empati alt boyutu puanları da artmaktadır. Kişilerarası ilişkilerde sosyal işleyişin temeli olan empati, bir başkasının duygusal deneyimini paylaşmayı içerir (Krol ve Bartz, 2021). Kişinin kendine dair tanımlamalarının, kendine yüklediği anlamların olumlu yönde olmasıyla kişilerarası ilişkilerinde de başkalarının duygularını tanıma, anlama ve aktarma konusunda paylaşım becerisinin olduğunu ifade etmektedir şeklinde yorumlanabilir. Çocuklardan yetişkinlere kadar yürütülen çalışmalarda mevcut bulguyu destekleyen sonuçlara ulaşılmaktadır. Çocuklarla yürütülen çalışmada Çetin (2018), Yüksel (2009) ve Tönbül (2020) empati ve benlik algısı arasındaki ilişkiyi ve benlik algısının empatik becerileri olumlu yönde yordadığını belirtirler. Yüksel (2009) elde ettiği bulguyu kendileriyle ilgili olumlu düşüncelere sahip kişilerin ihtiyaçlarının karşılandığını ve başkalarının da ihtiyaçlarına, duygularına odaklanabileceği şeklinde yorumlamaktadır. Körükçü, Gündoğan ve Ogelman’ın (2015) üniversite öğrencileriyle yürüttüğü çalışmada da artan benlik saygısının empatik becerileri de arttırdığı görülmektedir. Yetişkinlerle yürütülen çalışmalar incelendiğinde Krol ve Bartz (2021) zayıf benlik duygusuna sahip kişilerin, kendilerini diğerlerinin duygusal deneyimlerinde kaybetmesine yol açtığını ve empatik tepkiyi baltaladığını söylemektedir. Aynı zamanda Krol ve Bartz (2021), empati için açık, tutarlı ve istikrarlı bir benlik kavramının önemli olduğunu söyleyerek belirsiz benlik kavramının empatiyi sekteye uğratacağını belirtmektedirler. Ghorbani ve arkadaşlarının (2010) yürüttükleri çalışmada kişinin kendine dair bilgileri tanımları ile benlik saygısının pozitif yönde, empatik sıkıntı ile negatif yönde ilişkili olduğu bildirilmektedir. Dolayısıyla bu bulgu benlik saygısı ile empati arasında pozitif ilişki olduğunu gösterebilir.

Son olarak benlik algısının ‘duygu farkındalığını’ olumlu yönde yordadığı görülmektedir. KİBÖ’nin geliştirilme çalışmasında duygu farkındalığı kişinin duygularının farkında olması ve ilişkilerinde kendi duygularını temel alması olarak ifade edilmektedir (Erden İmamoğlu ve Aydın, 2009). Elde edilen bulgu kendine dair tanımlamaları olumlu yönde olan bireylerin farkındalığının gelişmiş olduğu ve duygularını tanımada zorluk yaşamadığı anlamına gelmektedir şeklinde yorumlanabilir. Alanyazın incelemesinde duygu ve benlik kavramı üzerine farklı

yaklaşımlarda çalışmaların olduğu görülmektedir. Duyguları ifade etmekte zorluğu ifade eden aleksitimi ve benlik algısı üzerine yapılan çalışmada (Kuyumcu, 2011) duygusal farkındalıkta yaşanan zorluk ile duyguları ifade etmede yaşanan zorluk arasında yüksek ilişki olduğu görülmektedir. Kuyumcu (2011) aynı zamanda çalışmasında ilişkisel benlik kavramına sahip katılımcıların bağımsız benlik kavramına sahip katılımcılardan daha fazla duygularını ifade etmede zorlandıklarını bildirmektedir. Duyguların tanınmasının ve ifade edilmesinin olumlu bir benlik algısı kadar kişilerarası ilişkiler için de önemli olduğunu belirten Oktay ve Durak Batıgün de (2014) aleksitiminin düşük özgüven ve benlik algısı ile ilişkili olduğu sonucu paylaşmaktadır. Ünal da (2004) hislerin tanınmasında, ayırt edilmesinde ve ifade edilmesinde güçlük olarak aktardığı aleksitimi ile benlik saygısı arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu belirtmektedir. Duygu ve benlik kavramı arasında ki ilişkiyi duygusal zeka üzerinden değerlendirilen çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmaktadır. Duygulara dikkat edilmesini, net bir şekilde anlaşılmasını ve olumsuz duyguları onarma yeteneğini ifade eden duygusal zekanın benlik saygısı ile olumlu bir ilişkisi söz konusudur (Rey, Extremera ve Pena, 2011). Daha yüksek duygusal zekayla iyi oluş arasında ilişkiye dair incelemeler (Schutte ve ark., 2007), duygusal zeka ile benlik saygısı arasındaki pozitif ilişkiyi belirten çalışmalar (Gerçek, 2020; Karademir ve ark., 2010) mevcut bulguyla örtüşmektedir. Duygusal zekayla benzer şekilde Salovey ve arkadaşlarının (1995), duygusal farkındalığı duyguları izleme, değerlendirme ve düzenleme şeklinde üç bileşenden oluştuğunu söylediği görülmektedir (Akt. Uslu ve Gizir, 2019). Üniversite öğrencileriyle yapılan çalışmada duygusal netliğin, dikkatin ve düzenlemenin benlik saygısını yordadığına ulaşılmaktadır (Uslu ve Gizir, 2019). Belirtilen çalışma sonuçlarından yola çıkılarak duygularının farkında olan bireyin değerlendirme ve düzenleme konusunda da başarılı olduğu yorumu yapılabilir. Kendine dair tanımlamaları, değerlendirmeleri olumlu yönde olan bireyin duygularını fark etmede zorluk yaşamadığı, duygularının davranışlarına yansımada etkin olduğunu belirterek kişilerarası ilişkilerine de olumlu yansıdığı gösterilebilir.

Genel olarak benlik algısının kişilerarası ilişki tarzlarında bulunan alt boyutlardan ‘empati, başkalarına güven ve duygu farkındalığını’ olumlu yönde yordaması kişilerarası ilişkilerin sağlıklı olmasına aracılık ederek bireyin benlik kavramına olumlu şekilde geri dönüş sağlayacak ve böyle bir döngü içinde birbirlerini besleyecekleri yorumu yapılabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

Bu araştırma, yetişkin bireylerin algıladıkları ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin ve ebeveyn ilişki biçiminin, kişilerarası ilişki tarzlarına ve benlik algısına etkisinin incelenmesi amacıyla yürütülmüştür. Kişilerarası ilişki tarzları ve benlik algısının demografik değişkenlere göre incelenmesi araştırmanın alt amacını oluşturmaktadır. Belirtilen amaçlar doğrultusunda elde edilen bulgular, araştırmanın hipotezleriyle beraber aşağıda paylaşılmıştır.

- Benlik algısı ile cinsiyet, yaş, eğitim durumu, meslek, medeni durum, baba ile ilişki, anne ile ilişki ve diğer kişilerle ilişki değişkenlerine göre anlamlı farklılığın olduğu belirlenmiştir.
- Kişilerarası ilişki tarzlarıyla ilişkili ölçeğin alt boyutlarından onay bağımlılığın, eğitim durumu, aile ile birlikte yaşama(ma) değişkenlerine, başkalarına güven alt boyutunun eğitim durumu, baba ile ilişki ve diğer kişilerle ilişki değişkenlerine, duygu farkındalığı alt boyutunun medeni durum, anne ile ilişki ve diğer kişilerle ilişki değişkenlerine, empati alt boyutunun ise sadece diğer kişilerle ilişki değişkenine göre anlamlı farklılığının olduğu belirlenmiştir.
- Benlik algısı ile kişilerarası ilişki tarzları arasında anlamlı farklılığın olduğu; başkalarına güven, duygu farkındalığı, empati ile pozitif, onay bağımlılık ile negatif yönlü ilişkisinin olduğu bulunmuştur.
- Benlik algısı ile ebeveyn duygusal erişilebilirliği arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur.
- Benlik algısı ile algılanan ebeveyn ilişki biçimi arasında anlamlı farklılığın olduğu; anne bağımlı, baba bağımlı, baba koruyucu tutumları ile pozitif, baba ilgisiz tutum ile negatif yönlü ilişkisinin olduğu bulunmuştur.
- Ebeveyn duygusal erişilebilirliği ile kişilerarası ilişki boyutları arasında anlamlı farklılığın olduğu; anne-baba duygusal erişilebilirliğin başkalarına güven ve duygu farkındalığı ile pozitif yönlü ilişkinin olduğu bulunmuştur.
- Ebeveyn duygusal erişilebilirliği ile algılanan ebeveyn ilişki biçimi arasında anlamlı farklılığın olduğu; anne duygusal erişilebilirliğin anne/baba koruyucu ve demokratik tutumu ile pozitif, anne/baba ilgisiz tutum ve anne otoriter tutum

ile negatif yönlü ilişkisinin olduğu bulunmuştur. Baba duygusal erişilebilirliğin anne otoriter/koruyucu/demokratik ve baba bağımlı/koruyucu/demokratik tutumu ile pozitif, baba otoriter ve ilgisiz tutumu ile negatif yönlü ilişkinin olduğu bulunmuştur.

- Kişilerarası ilişki boyutları ile algılanan ebeveyn ilişki biçimi arasında anlamlı farklılığın olduğu görülmüş;

Başkalarına güven ile anne ilgisiz/bağımlı, baba ilgisiz/bağımlı tutumları arasında negatif, anne demokratik tutumu arasında pozitif yönde ilişki bulunmuştur.

Empati ile anne ilgisiz/bağımlı, baba ilgisiz/bağımlı tutumları arasında negatif, baba koruyucu/demokratik tutumları arasında pozitif yönde ilişki bulunmuştur.

Duygu farkındalığı ile anne ilgisiz/bağımlı, baba ilgisiz/bağımlı tutumları arasında negatif, anne demokratik tutumu arasında pozitif yönde ilişki bulunmuştur.

Onay bağımlılık ile anne bağımlı ve baba bağımlı tutumu arasında negatif yönde ilişki bulunmuştur.

- Baba duygusal erişilebilirliği benlik algısını pozitif yönde yordamaktadır.
- Algılanan ebeveyn ilişki biçimi ve ebeveyn duygusal erişilebilirliği değişkenlerinde sadece baba duygusal erişilebilirliği benlik algısını yordamaktadır.
- Algılanan ebeveyn ilişki biçimi ve ebeveyn duygusal erişilebilirliği değişkenlerinde; anne duygusal erişilebilirliği kişilerarası ilişki alt boyutlarından onay bağımlılığını, baba koruyucu tutum empatiyi, anne demokratik, baba bağımlı/ilgisiz tutumları başkalarına güveni, anne duygusal erişilebilirliği, anne demokratik tutum, baba bağımlı/ilgisiz tutum duygu farkındalığını yordamaktadır.
- Benlik algısı, kişilerarası ilişki alt boyutlarından empati, başkalarına güven ve duygu farkındalığını pozitif yönde, onay bağımlılığı negatif yönde yordamaktadır.

Öneriler

Yetişkinlerde ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin ve ebeveyn ilişkisinin algılanma şekline göre kişilerarası ilişkilere ve benlik algısına etkisi yönünde yapılan bu araştırmanın alanyazına katkı sunması hedeflenmiştir. Öneriler:

1. Anne-baba ilişki biçimlerinin aile içi ilişkilere ve ebeveynlik tutumuna etkisinin önemi konusunda ebeveyn psiko-eğitim grup çalışmaları yürütülebilir.
2. Aile danışmanlık merkezlerinde, evlilik uyumu ile ebeveynlik tutumları arasındaki ilişkiye yönelik etkinlikler / seminerler düzenlenebilir
3. Benlik algısı ve kişilerarası ilişkiler üzerine çalışma yürütürken aile sistemini değerlendirmenin de katkı sağlayacağı öngörülebilir.
4. Yaş, cinsiyet, eğitim durumu, meslek gibi temel değişkenlerde homojen dağılım sağlanmasının yorumların genelleştirilmesinde önemli olacağı varsayılabilir.
5. Algılanan ebeveyn ilişkisinin bireylere etkileri değerlendirildiğinde ebeveyn tutum ölçeklerinin de incelenmesinin bulgulara destek sağlayacağı düşünülebilir.
6. Gerek ebeveynler arası ilişki tutumu üzerine gerek aile ortamına dair yapılan yorumlara katkı sunması amacıyla ebeveynler arası ilişki biçimi ile evlilik uyumu üzerine çalışma yapılması önerilebilir.
7. Bu çalışmada yaş aralığı 18-65 olarak belirlenmiştir. Henüz anne-baba ilişkisi ile algıları yeni olan ergenlerle de benzer bir çalışma yapılması önerilebilir.
8. Araştırmada ebeveyn duygusal erişilebilirliği ve algılanan ebeveyn ilişkisinin yetişkinlerle yürütüldüğü çalışmaların az olması, değerlendirmede kısıtlı yorum yapılmasına neden olmuştur. Gelecek çalışmalarda bu iki değişkenin tek tek ele alınması ve başka değişkenlerle desteklenmesi önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Ahrons, C. R. (2007). Family Ties After Divorce: Long-Term Implications for Children. *Fam Process*, 46(1), 53-65.
- Ainsworth, M. D. S. (1979). Infant–Mother Attachment. *American Psychologist*, 34(10), 932–937.
- Akça, Z. K. (2012). Genç Yetişkinlikte Algılanan Anne-Baba Tutumlarının, Kendini Toparlama Gücü ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akün, E. (2013). Yapısal Aile Sistemleri Kuramı Bağlamında Ergenlik Döneminde Aile Yapısı ve Ergenlik Dönemi Sorunları. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 53(1), 85-116.
- Altınok, A., Özer, Ö., Set, Z. ve Bayoğlu, F. (2017). Anne-Baba Çatışması: Türkiye’deki Çalışmalar Üzerine Bir Değerlendirme. *Akademik Bakış Dergisi*, 59, 329-345.
- Altunal, E. (2019). Erken Dönem Uyumsuz Şemalar İle Evliliği Sürdürme Nedenleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- APA (2021). APA Dictionary of Psychology. Erişim adresi: <https://dictionary.apa.org/family>. (Erişim tarihi: 16 Kasım 2021).
- Asghari, M. S. ve Besharat, M. A. (2011). The Relation of Perceived Parenting with Emotional Intelligence. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 30, 231-235.
- Aslan Yılmaz, H. (2016). Bir Derleme: Benlik Kavramına İlişkin Bazı Yaklaşımlar ve Tanımlamalar. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 48, 79-89.
- Atıcı, S. O. (2019). İlk Ergenlik Döneminde Benlik Saygısının, Evlilik Çatışması, Akran İlişkileri ve Ebeveyn Tutumları İle Olan İlişkisinde, Duygusal Güvenliğin Aracı Rolü. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Işık Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi.

- Avşaroğlu, S. (2012). Aile İçi İlişkiler ve Eğitim. A. Kaya (Ed.). *Kişilerarası İlişkiler ve Etkili İletişim* içinde. Ankara: Pegem Akademi, 250-270.
- Aydın, A. (1996). Empatik Becerilerin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın, E. (2019). Bağlanma Stillerinin Orta Çocukluk Dönemindeki Çocuklarda Benlik Algısı ve Mükemmelliyetçilik Tutumu İle İlişkisinin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bakırcıoğlu, R. (2006). *Ansiklopedik Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bandura, A. (1986). Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory. Englewood Cliffs, NJ: Parantice- Hall
- Bartholomew, K., ve Horowitz, L. M. (1991). Attachment Styles Among Young Adults: A Test of a Four-Category Model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 226-244.
- Batıgün, A.D. ve Şahin, N. (2009). Kişilerarası Tarz, Öfke ve Benlik Algısı: Psikopatolojilerde Ortak Ögeler. Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma Projeleri. 08B5358001 Nolu Proje Sonuç Raporu.
- Bayat, B. (2015). Algılanan Ebeveyn Kabul Reddinin Yetişkinlik Dönemindeki Psikopatoloji ile İlişkisi: Kontrol Odağının ve Benlik Kurgularının Aracı Rolü. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baybek, H. ve Yavuz, S. (2005). Muğla Üniversitesi Öğrencilerinin Benlik Saygılarının İncelenmesi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 73-95.
- Bayramkaya, E. (2009). Sosyal Fobi Belirtileri, Yetişkin Bağlanma Boyutları ve Kişilerarası İlişki Biçimleri Arasındaki İlişkiler. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bebek, H. (2012). Onay Bağımlılığı Ölçeği'nin Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. *NP Akademi*, 1(2), 30-35.

- Belsky, J. (1981). Early Human Experience: A Family Perspective. *Developmental Psychology*, 17(1), 3–23.
- Belsky, J. (1984). The Determinants of Parenting: A Process Model. *Child Development*, 55(1), 83–96.
- Benn, L., Harvey, J. E., Gilbert, P. ve Irons, C. (2005). Social Rank, Interpersonal Trust and Recall of Parental Rearing in Relation to Homesickness. *Personality and Individual Differences*, 38(8), 1813-1822.
- Berber Çelik, Ç. (2018). Bağlanma Stilleri, Psikolojik İyi Oluş ve Sosyal Güvende Hissetme: Aralarındaki İlişki Ne?. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(25), 27-40.
- Biringen, Z. ve Easterbrooks, M. A. (2012). Emotional Availability: Concept, Research and Window on Developmental Psychopathology. *Development and Psychology*, 24(1), 1-8.
- Biringen, Z., Derscheid, D., Vliegen, N., Closson, L. ve Easterbrooks, M. A. (2014). Emotional Availability (EA): Theoretical Background, Empirical Research Using the EA Scales and Clinical Applications. *Developmental Review*, 34(2), 114–167.
- Blair, B. L. ve Perry, N. B. (2019). Parental Sensitivity and Friendship Development: The Mediating Role of Cooperation. *Social Development*, 28(1), 106-119.
- Boele, S., Van der Graaff, J., De Wied, M., Van der Valk, I. E., Crocetti, E. ve Branje, S. (2019). Linking Parent–Child and Peer Relationship Quality to Empathy in Adolescence: A Multilevel Meta-Analysis. *Journal of Youth and Adolescence*, 48(6), 1033-1055.
- Bogenschneider, K., Small, S. A. ve Tsay, J. C. (1997). Child, Parent and Contextual Influences on Perceived Parenting Competence Among Parents of Adolescents. *Journal of Marriage and the Family*, 59(2), 345–362.
- Bozgeyikli, H. (2001). Üniversite Öğrencilerinin Kişilik Özellikleri ile Kişilerarası İlişkilerde Farkında Olma Düzeyleri. *Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Bretherton, I. (2000). Emotional Availability: An Attachment Perspective. *Attachment and Human Development*, 2(2), 233-241.
- Bringen, Z. (2000). Emotional Availability: Conceptualization and Research Findings. *American Journal of Orthopsychiatry*, 70(1), 104-114.
- Broemer, P. ve Blumle, M. (2003). Self-Views in Close Relationships: The Influence of Attachment Styles. *British Journal of Social Psychology*, 42, 445-460.
- Buss, D. M. ve Craik, K. H. (1983). The Act Frequency Approach to Personality. *Psychological Review*, 90(2), 105-126.
- Büyüköztürk, Ş. (2020). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analiz El Kitabı* (27. Baskı). Ankara: PEGEM Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Büyükaşahin, A. (2001). Yakın İlişki Kuran ve Kurmayan Üniversite Öğrencilerinin Çeşitli Sosyal Psikolojik Etkenler Yönünden Karşılaştırılması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bylsma, W. H., Cozzarelli, C. ve Sumer, N. (1997). Relation Between Adult Attachment Styles and Global Self-Esteem. *Basic and Applied Social Psychology*, 19(1), 1-16.
- Candan, G. (2006). 8-11 Yaşındaki Parçalanmış ve Tam Aile Çocuklarının Anne-Babalarının Kabul ve Reddetme Davranışını Algılayışı. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cassano, M., Perry-Parrish, C. ve Zeman, J. (2007). Influence of Gender on Parental Socialization of Children's Sadness Regulation. *Social Development*, 16(2), 210-231.
- Cecero, J. J., Nelson, J. D. ve Gillie, J. M. (2004). Tools and Tenets of Schema Therapy: Toward the Construct Validity of the Early Maladaptive Schema Questionnaire-Research Version (EMSQ-R). *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 11, 344-357.

- Cengiz, Ö. (2021). Üniversite Öğrencilerinin Öz- Şefkat Düzeylerinin Algılanan Anne Baba Tutumu, Alkol Kullanımı ve Risk Alma Değişkenleri Açısından İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Mersin: Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Cochran, M. ve Brassard, J. (1979). Child Development and Personal Social Networks. *Child Development*, 50(3), 601-616.
- Cournoyer, D. E., Sethi, R. R. ve Cordero, A. (2005). Perceptions of Parental Acceptance-Rejection and Self-Concepts Among Ukrainian University Students. *Ethos*, 33(3), 335-346.
- Cummings, E. M. ve Davies, P. T. (2002). Effects of Marital Conflict on Children: Recent Advances and Emerging Themes in Process-Oriented Research. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 43(1), 31-63.
- Cüceloğlu, D. (2010). *İnsan ve Davranış*. 19.Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi, 427-430.
- Çağ, P. ve Yıldırım, İ. (2013). Evlilik Doyumunu Yordayan İlişkisel ve Kişisel Değişkenler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(39), 13-23.
- Çam, O. (1998). Kişiler Arası İlişkiler ve Sosyal Beceriler. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksel Okul Dergisi*, 14(2), 201-214.
- Çam, O., Khorshid, L. ve Özsoy, S.A. (2000) Bir Hemşirelik Yüksekokulundaki Öğrencilerin Benlik Saygısı Düzeylerinin İncelenmesi. *Hemşirelikte Araştırma Dergisi*, 1(8), 33-40.
- Çatalkaya, Ş. (2018). Aile İçi Şiddet, Benlik Saygısı ve Kişiler Arası İlişki Kurma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelenoğlu, A. (2011). Evli Bireylerin, Bağlanma Stillerine ve Kendilik Algısına Göre Evlilikte Yaşanan Sorunlarla Başa Çıkma Yollarının İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelik, C. (2007). Niklas Luhmann'da Sosyal Sistem Olarak Toplum ve Modern Toplumun Karmaşıklığı Sorunu, *bilimname XII*, 1, 51-74.

- Çelik, E. ve Öziş, G. (2016). Algılanan Ebeveyn İlişkisi Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education- CIJE*, 5(2), 50-66
- Çelik, G. (2016). Ergenlerin Algıladığı Ebeveynler Arası Çatışmanın Yeterlik, İç Yönelim Dışa Yönelim Problemleri Açısından İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çerik, Ş. (2002). Ailelerinin Gençlere Karşı Tutumları ve Gençlerin Ailelerinin Tutumlarını Algılayışına Yönelik Üniversite Gençliği Üzerine Bir Araştırma. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 2(1), 1-17.
- Çetin, C. N. (2018). Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Özsaygı Düzeylerinin Ana Baba Tutumları ve Empati Düzeyleri ile İlişkisinin İncelenmesi. *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 1(1), 21-47.
- Çetin, F.Ç., Tüzün, Z., Pehlivan Türk, B., Ünal, F. ve Gökler, B. (2010). Türk Ergenlerinde Bağlanma Stilleri ve Benlik İmajı. *Ergenlik Araştırmaları Dergisi*, 20, 840-848.
- Çetinkaya, Y. ve Alparslan, A. A. M. (2011). Duygusal Zekanın İletişim Becerileri Üzerine Etkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(1), 363-377.
- Çevik, U. P. B. ve Çelikkaleli, Y. D. D. Ö. (2010). Ergenlerin Arkadaş Bağlılığı ve İnternet Bağımlılığının Cinsiyet Ebeveyn Tutumu ve Anne Baba Eğitim Düzeylerine Göre İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(3), 225-240.
- Çoban, H. K. (2021). Anne Baba Tutumu, Empati ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Çolakoğlu, E. T. (2012). Genç Yetişkinlerde Kendilik Algısı, Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, Algılanan Ebeveynlik Stilleri ve Kişilerarası İlişkiler. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Çuhadaroglu, F. (1986). Adolesanlarda Benlik Saygısı. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Ana Bilim Dalı.
- Daane, D. M. (2003). Child and Adolescent Violence. *Orthopaedic Nursing*, 22(1), 23-29.
- Davies, P.T. ve Cummings, E.M. (1994). Marital Conflict and Child Adjustment: An Emotional Security Hypothesis. *Psychological Bulletin*, 116, 387-411.
- Değirmenci, E. ve Demirli, C. (2019). Çekirdek veya Geniş Ailede Yetişen Bireylerde Sosyal Onay İhtiyacı ile Benliğin Farklılaşması Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Akademik Platform Eğitim ve Değişim Dergisi*, 2(1), 79- 95.
- Delikoyun, D. (2017). Üniversite Öğrencilerinde Duygusal Zeka ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demir, Ö. (2017). Yetişkin Bireylerde Kendilik Algısı ve Bağlanma Stillerinin Aleksitimi Üzerindeki Etkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dirik, G., Yorulmaz, O. ve Karancı, A. N. (2015) Çocukluk Dönemi Ebeveyn Tutumlarının Değerlendirilmesi: Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları-Çocuk Formu. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 26(2), 123-130.
- Doğan, T. ve Sapmaz, F. (2012). Kişiler Arası İlişki Tarzları ve Öznel İyi Oluş. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(3), 585-601.
- Easterbrooks, M. A. ve Biringen, Z. (2000). Guest Editors' Introduction to the Special Issue: Mapping the Terrain of Emotional Availability and Attachment. *Attachment and Human Development*, 2(2), 123-129.
- Emde, R. N. (2000). Next Steps in Emotional Availability Research. *Attachment and Human Development*, 2(2), 242-248.
- Ener, T.G. (2021). Yetişkinlerin Çocuklukta Algıladıkları Ebeveyn Kabul veya Reddinin Mükemmelliyetçilik, Benlik Algısı ve Bağlanma Stilleri ile İlişkinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Gedik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

- Epstein, S. (1973). The Self-Concept Revisited or a Theory of a Theory. *American Psychologist*, 28(5), 404-416.
- Erbil, Ö. N., Divan, Ö. Z. ve Önder, Ö. P. (2006). Ergenlerin Benlik Saygılarına Ailelerin Tutum ve Davranışlarının Etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 10(10), 7-16.
- Erden İmamoğlu, S. ve Aydın, B. (2009). Kişilerarası İlişki Boyutları Ölçeği'nin geliştirilmesi. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 29(29), 39-64.
- Erel, O. ve Burman, B. (1995). Interrelatedness of Marital Relations and Parent-Child Relations: A Meta-Analytic Review. *Psychological Bulletin*, 118(1), 108–132.
- Eren, N. (2016). Yetişkinlerin Bağlanma Stillerine Göre Bireylerin Öfkeyi İfade Etme Tarzları, Kendilik Algısı ve Sosyal Problem Çözme Becerisi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erginsoy, D. (2002). Duygusal Zeka ve Kişilerarası İlişki Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Erigüç, G., Şener, T. ve Eriş, H. (2013). İletişim Becerilerinin Değerlendirilmesi: Bir Meslek Yüksekokulu Öğrencileri Örneği. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 16(1), 45-65.
- Erkan, E. (2019). Bağımlı Kişilik Özellikleri İle Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği ve Helikopter Ebeveyn Tutumu İlişkisinde Kişilerarası İlişki Boyutlarının Aracı Rolü. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erkolahti, R., Ilonen, T., Saarijärvi, S. ve Terho, P. (2003). Self-Image and Depressive Symptoms Among Adolescents in a Non-Clinical Sample. *Nordic Journal of Psychiatry*, 57(6), 447–451.
- Eroğlu, B. B. (2019). Ergenlerde Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği ile Psikolojik Sağlamlık: Duygu Düzenlemenin Aracı Rolü. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Trabzon: Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

- Erözkan, A. (2009). Lise Öğrencilerinde Kişilerarası İlişki Tarzlarının Yordayıcıları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilgiler Enstitüsü Dergisi*, 21, 543-551.
- Erözkan, A. (2013). Üniversite Öğrencilerinin İletişim Becerilerini Etkileyen Faktörler. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 22(22), 135-149.
- Fışıloğlu, H. (1992). Yapısal Aile Terapisi Modeli ve Bir Vaka. *Psikoloji Dergisi*, 7(27), 10-14.
- Fincham, F. D. (1998). Child Development and Marital Relations. *Child Development*, 69(2), 543–574.
- Fishman, E. A. ve Meyers, S. A. (2000). Marital Satisfaction and Child Adjustment: Direct and Mediated Pathways. *Contemporary Family Therapy*, 22(4), 437-452.
- Fivush, R., Brotman, M. A., Buckner, J. P. ve Goodman, S. H. (2000). Gender Differences in Parent–Child Emotion Narratives. *Sex roles*, 42(3), 233-253.
- Garber, R. J. (1992). Long-Term Effects of Divorce on the Self-Esteem of Young Adults. *Journal of Divorce and Remarriage*, 17(1-2), 131-138.
- Garzarelli, P., Everhart, B. ve Lester, D. (1993). Self- Concept and Academic Performance in Gifted and Academically Weak Students. *Adolescence*, 28(109), 233-237.
- Geçtan, E. (2017). *Psikanaliz ve Sonrası*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Gerçek, E. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Mükemmeliyetçilik, Benlik Saygısı ve Duygusal Zekâ Yetenekleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi LisansÜstü Eğitim Enstitüsü.
- Gezici, M. ve Güvenç, G. (2003). Çalışan Kadınların ve Ev Kadınlarının Benlik Algısı ve Benlik-Kurgusu Açısından Karşılaştırılması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 18(51), 1-14.

- Ghorbani, N., Watson, P. J., Hamzavy, F. ve Weathington, B. L. (2010). Self-Knowledge and Narcissism in Iranians: Relationships with Empathy and Self-Esteem. *Current Psychology*, 29(2), 135-143.
- Goodman, C. ve Pickens, J. (2001). Self-Blame and Self-Esteem in College-Aged Children from Divorced Families. *Journal of Divorce & Remarriage*, 34(3-4), 119-135, DOI: 10.1300/J087v34n03_07.
- Goswick, R. A. ve Jones, W. H. (1981). Loneliness, Self-Concept and Adjustment. *The Journal of Psychology*, 107(2), 237-240.
- Göçener, D. (2010). Üniversite Öğrencilerinin Güvenli Bağlanma Düzeyleri ile Kişilerarası İlişki Tarzları Arasındaki İlişkiler. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gök, F. ve Cenkseven Önder, F. (2018). Lise Öğrencilerinde Akran Zorbalığına Maruz Kalma: Temel Psikolojik İhtiyaçlar ve Anne-Babaya Duygusal Erişilebilirlik. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 635-652.
- Gökçe, G. (2013). Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği ve Genel Psikolojik Sağlık: Duygu Düzenleme, Kişilerarası İlişki Tarzı ve Sosyal Desteğin Rolü. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Grych, J. H. ve Fincham, F. D. (1990). Marital Conflict and Children's Adjustment: A Cognitive- Contextual Framework. *Psychological Bulletin*, 108(2), 267-290.
- Güçlü, S., Değirmen, N. ve Uncu, B. (2016). The Relationship Between Social Support, Anxiety and Self-Perception in Adults. *Journal of Current Researches on Health Sector*, 6(1), 13-22.
- Gül, G. (2014). Aile ve Evlilik Kurumu. H. Yavuzer (Ed.). *Evlilik Okulu: Evlilikte Kişilerarası İlişkiler ve İletişim Becerileri* içinde. İstanbul: Remzi Kitabevi, 20-29.
- Gül, G. (2018). Anne Baba ile İletişimin, Yakınlığın ve Rol Bilincinin Ergenlerdeki Benlik Algısı ile Birliktelik Derecesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Gündüz Algünerhan, R. (2017). 12-14 Yaşındaki Ergenlerde Algılanan Anne Baba Tutumları Benlik Algısı ve Psikolojik Sağlamlık. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güren, A. S. (2017). Evli ve Çocuk Sahibi Çiftlerin Evlilik Uyumu, Evlilik Çatışması, Yakın İlişki Düzeyi ve Yalnızlık Düzeylerinin Çocuk Yetiştirme Tutumları İle İlişkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürsoy, A. (2005). Liderlikte Duygusal Zeka (Liderlik Özellikleri ile Duygusal Zekalı Liderlere Ulaşılması): Türk Silahlı Kuvvetleri'nde Örnek Bir Uygulama. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güven, E. ve Erden, G. (2014). Çocuğun Algıladığı Evlilik Çatışması ve Davranış Sorunları. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 32, 33-54.
- Hacıbayramoğlu, S. (2021). İnternet Bağımlılığı, Benlik Saygısı ve Sosyal Onay İhtiyacı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Kent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Haefner, J. (2014). An Application of Bowen Family Systems Theory. *Issues in Mental Health Nursing*, 35(11), 835-841.
- Haktanır, G. ve Baran, G. (1998). Gençlerin Benlik Saygısı Düzeyleri ile Anne Baba Tutumlarını Algılamalarının İncelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 5(3), 134- 141.
- Hallaç, S. ve Öz, F. (2014). Aile Kavramına Kuramsal Bir Bakış. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6(2), 142-153.
- Hasta, D. ve Güler, M. E. (2013). Saldırganlık: Kişilerarası İlişki Tarzları ve Empati Açısından Bir İnceleme. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 64-104.
- İçöz, F. J. (2020). *Kendin Olmanın Dayanılmaz Hafifliği*. İstanbul: Doğan Novus.
- İmamoğlu, S. (2008). Genç Yetişkinlikte Kişilerarası İlişkilerin Cinsiyet, Cinsiyet Roller ve Yalnızlık Algısı Açısından İncelenmesi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- İşmen Gazioğlu, A. E. ve Yavuzer, H. (2014). Evlilik Okulu Projesi. H. Yavuzer (Ed.). *Evlilik Okulu: Evlilikte Kişilerarası İlişkiler ve İletişim Becerileri* içinde. İstanbul: Remzi Kitabevi, 9-19.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2012). *Günümüzde İnsan ve İnsanlar*. 13.Basım. İstanbul: Evrim Yayınevi, 399-407.
- Kağıtçıbaşı, Ç. ve Cemalcılar, Z. (2017). *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar*. 20.Basım. İstanbul: Evrim Yayınevi, 247-269.
- Kahraman, M. ve İkiz, E. (2021). Ergenlerin Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği, Benlik Kurgusu ve Bilişsel Esneklik Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 52, 58-76.
- Karadağ, G., Güner, Ü., Çuhadar, D. ve Uçan, Ö. (2008). Gaziantep Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Öğrencilerinin Benlik Saygıları. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 3(7), 30-42.
- Karadayı, S. (2018). Ergenlik ve İlk Yetişkinlik Dönemindeki Bireylerde Yaşam Doyumu, Psikolojik İhtiyaçlar ve Benlik Algısı. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karademir, T., Döşyılmaz, E., Çoban, B. ve Kafkas, M. E. (2010). Beden Eğitimi ve Spor Bölümü Özel Yetenek Sınavına Katılan Öğrencilerde Benlik Saygısı ve Duygusal Zeka. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(2), 653-674.
- Karagöz, Y. (2019). *SPSS AMOS Meta Uygulamalı İstatistiksel Analizler*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karasar, N. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemi Kavramlar Teknikler İlkeler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaya, A. (2012). İletişime Giriş: Temel Kavramlar ve Süreçler. A. Kaya (Ed.). *Kişilerarası İlişkiler ve Etkili İletişim* içinde. Ankara: Pegem Akademi, 2-28.
- Kaya, M. (1997). Ailede Anne-Baba Tutumlarının Çocuğun Kişilik ve Benlik Gelişimindeki Rolü. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(9), 193-204.

- Khaleque, A. ve Rohner, R. P. (2002). Perceived Parental Acceptance-Rejection and Psychological Adjustment: A Meta-Analysis of Cross-Cultural and Intracultural Studies. *Journal of Marriage and Family*, 64(1), 54-64.
- Kiesler, D. J. (1983). The 1982 Interpersonal Circle: A Taxonomy for Complementarity in Human Transactions. *Psychological Review*, 90(3), 185-214.
- King, V. ve Heard, H. E. (1999). Nonresident Father Visitation, Parental Conflict and Mother's Satisfaction: What's Best for Child Well-Being?. *Journal of Marriage and the Family*, 61(2), 385-396.
- King, V. (2002). Parental Divorce and Interpersonal Trust in Adult Offspring. *Journal of Marriage and Family*, 64(3), 642-656.
- Kocayörük, E. (2012). Öz-Belirleme Kuramı Açısından Ergenlerin Anne Baba Algısı ile Duyuşsal İyi Oluşları Arasındaki İlişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(37), 24-37.
- Kocovski, N.L. ve Endler, N.S. (2000). Social Anxiety, Self-Regulation and Fear of Negative Evaluation. *European Journal of Personality*, 14, 347-358.
- Koçak, R. (2002). Aleksitimi: Kuramsal Çerçeve Tedavi Yakşamları ve İlgili Araştırmalar. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 35(1), 183-212.
- Koçak, Ş. (2019). Yetişkinlerin Yalnızlık Düzeyleri ve Benlik Algıları ile Nesne İlişkileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koçak, T. (2014). Evli Çiftlerde İdeal Benliğe Yönelim ile Değer Benzerliğinin Evlilik Doyumuyla Bağlantısı. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koerner, S.S., Wallace, S., Lehman, S.J. ve Raymond, M. (2002). Mother-to-Daughter Disclosure After Divorce: Are There Costs and Benefits? *Journal of Child and Family Studies*, 11, 469-483.

- Korkmaz, M. (1996). Yetişkin Örneklem İçin Bir Benlik Saygısı Ölçeğinin Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Köknel, Ö. (2007). *Çatışan Değerlerimiz*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Körükçü, Ö. , Gündoğan, A. ve Ogelman, H. G. (2015). Okul Öncesi Eğitimi Öğretmenliği Lisans Öğrencilerinin Benlik Saygısı ve Empatik Becerileri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(4), 1665-1678.
- Krol, S. A. ve Bartz, J. A. (2022). The Self and Empathy: Lacking a Clear and Stable Sense of Self Undermines Empathy and Helping Behavior. *Emotion*, 22(7), 1554–1571.
- Kulaksızoğlu, A. (2006). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi, 113-117.
- Kurock, R., Gruchel, N., Bonanati, S. ve Buhl, H. M. (2022). Family Climate and Social Adaptation of Adolescents in Community Samples: A Systematic Review. *Adolescent Research Review*, 1-13.
- Kuyumcu, B. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Duygusal Farkındalık Duyguları İfade Etme Benlik Kurgusu ve Öznel İyi Oluş Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, 1(2), 104-113.
- Kuzgun, Y. (1972). Kendini Gerçekleştirme. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi*, 10(0), 162-172.
- Kuzu, B. (2021). Kadınlarda Feminist Kimlik, Yılmazlık ve Kendilik Algısının İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Mersin: Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Lane. R. D., Sechresl, L., Riedel, R., Shapiro, D. ve Kaszniak, A. (2000). Pervasive Emotion Recognition Deficit Common to Alexitymia and Repressive Coping Sytle. *Psychosomatic Medicine*, 62, 492-501.
- Lapsekili Uysal, S. (2020). Helikopter Ebeveynlerin Çocuklarının Benlik Algısı Durumlarının Kaygı Düzeyleri Üzerine Etkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

- Lee, A. ve Hankin, B. L. (2009). Insecure Attachment, Dysfunctional Attitudes and Low Self-Esteem Predicting Prospective Symptoms of Depression and Anxiety During Adolescence. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 38(2), 219-231.
- Liu, Y., Fei, L., Sun, X., Wei, C., Luo, F., Li, Z. ve Lin, X. (2018). Parental Rearing Behaviors and Adolescent's Social Trust: Roles of Adolescent Self-Esteem and Class Justice Climate. *Journal of Child and Family Studies*, 27(5), 1415-1427.
- Lum, J. J. ve Phares, V. (2005). Assessing The Emotional Availability of Parents. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 27(3), 211-226.
- Malkoç, B. (2001). The Relationship Between Communication Patterns and Marital Adjustment / İletişim Şekilleri ile Evlilik Uyumu Arasındaki İlişki. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Malloy, T.E., Albright, L., Kenny, D.A., Agatstein, F. ve Winkquist, L. (1997). Interpersonal Perception and Metaperception in Nonoverlapping Social Groups. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72(2), 390-398.
- Manzeske, D. P. ve Stright, A. D. (2009). Parenting Styles and Emotion Regulation: The Role of Behavioral and Psychological Control During Young Adulthood. *Journal of Adult Development*, 16(4), 223-229.
- Mason, O., Platts, H. ve Tyson, M. (2005). Early Maladaptive Schemas and Adult Attachment in a UK Clinical Population. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 78, 549-564.
- McDowell, D. J., Kim, M., O'Neil, R. ve Parke, R. D. (2002). Children's Emotional Regulation and Social Competence in Middle Childhood: The Role of Maternal and Paternal Interactive Style. *Marriage and Family Review*, 34(3-4), 345-364.
- Mesurado, B. ve Richaud, M. C. (2017). The Relationship Between Parental Variables, Empathy and Prosocial-Flow with Prosocial Behavior Toward Strangers, Friends and Family. *Journal of Happiness Studies*, 18(3), 843-860.

- Mikulincer, M. (1995). Attachment Style and The Mental Representation of The Self. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69, 1203-1215.
- Minuchin, P. (1985). Families and Individual Development: Provocations from The Field of Family Therapy. *Wiley on Behalf of the Society for Research in Child Development*, 56(2), 289-302.
- Mullis, A. K., Mullis, R. L. ve Normandin, D. (1992). Cross-Sectional and Longitudinal Comparisons of Adolescent Self-Esteem. *Adolescence*, 27(105), 51-61.
- Murphy, D. C. ve Mendelson, L. A. (1973). Communication and Adjustment in Marriage: Investigating the Relationship. *Family Process*, 12(3), 317-326.
- Musitu-Ferrer, D., León-Moreno, C., Callejas-Jerónimo, J. E., Esteban-Ibáñez, M. ve Musitu-Ochoa, G. (2019). Relationships Between Parental Socialization Styles, Empathy and Connectedness with Nature: Their Implications in Environmentalism. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(14), 2461.
- Nicholas, J. M. ve Steyn, H. (2008). *Project Management for Business, Engineering and Technology: Principles and Practice*. 3. Basım. UK: Butterworth-Heinemann.
- Odenweller, K.G., Booth-Butterfield, M. ve Weber, K. (2014). Investigating Helicopter Parenting, Family Environments and Relational Outcomes for Millennials. *Communication Studies*, 65(4), 407 - 425.
- Oktaý, B. ve Durak Batıgün, A. (2014). Aleksitimi: Bağlanma, Benlik Algısı, Kişilerarası İlişki Tarzları ve Öfke. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(33), 31-40.
- Onar Kaya, E. (2020). Üniversite Öğrencilerinde Anne Baba Tutumu, Depresyon ve Benlik Saygısı İlişkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Oudekerk, B. A., Allen, J. P., Hessel, E. T. ve Molloy, L. E. (2015). The Cascading Development of Autonomy and Relatedness From Adolescence to Adulthood. *Child Development*, 86(2), 472-485.

- Öngider, N. (2006). Evli ve Boşanmış Ailelerde Algılanan Ebeveyn Kabul veya Reddinin Çocuğun Psikolojik Uyumu Üzerindeki Etkileri. *Doktora Tezi*. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özabacı, N., Mutlu, T., Çavdar, D. ve Aybek, E. C. (2016). Gender Differences Related to Parental Role of The Youths' Moral and Emotional Intelligence Development Gençlerin Ahlak ve Duygusal Zekâ Gelişiminde Ebeveyn Rolüne Yönelik Toplumsal Cinsiyet Farklılıkları. *Journal of Human Sciences*, 13(2), 2598-2609.
- Özbek, C. C. (2018). Evli Bireylerde Eş Değerlendirme, Evlilik Uyumu, Evlilik Doyumu ve Cinsel Doyum Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özbeklik, S. (2006). Women's Marital Quality and Mothering Quality: Determinants and Interrelations. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özbiler, S. (2020). Resilience as The Mediator of the Relationship Between Emotional Availability of Fathers and Subjective Well-Being of Emerging Adults. *Psikoloji Çalışmaları - Studies in Psychology*, 40(2), 513-531.
- Özburun, N. (2018). Derleme: Genel Sistem Teorisinden Etkilenen Aile Terapisi Modellerinin Karşılaştırılması. *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi*, 1(2), 172-188.
- Özdoğan, A.Ç. ve Cenkseven Önder, F. (2018). Ergenlerde Reaktif-Proaktif Saldırganlık ile Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 43(194), 207-223.
- Özen, Y. ve Gülaçtı, F. (2010). Benlik-Kavramı Ve Benliğin Gelişimi: Bilen Benliğe Gereksinim Var Mı?. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 21-38.
- Özgüven, İ. E. (2010). *Ailede İletişim ve Yaşam*. Ankara: PDREM Yayınları.
- Öziş, G. (2016). Evlilik Yaşam Doyumunun Algılanan Ebeveyn İlişkisi, Psikolojik Dayanıklılık ve Dinsel İnanç Gücü Açısından İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Özkaya, K. (2019). Genç Yetişkinlerde Ebeveyne Duygusal Erişilebilirlik ve Algılanan Ebeveynlik Biçiminin Benlik Saygısı ile İlişkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özsoy, G. ve Çelikkaleli, Ö. (2021). Çocukluk Dönemi İhmal ve İstismar Yaşantısının Psikolojik Sağlamlık Üzerindeki Etkisinde Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliğinin Aracılık Rolü. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 58, 312-333.
- Pallant, J. (2020). *SPSS kullanma kılavuzu*. 3. Baskı. S. Balcı, ve B. Ahi (çev.). Anı Yayınları.
- Paquette D. (2004).Theorizing the Father-Child Relationship: Mechanisms and Developmental Outcomes. *Human Development*, 47, 193–219.
- Parish, T. S. ve McCluskey, J. J. (1992). The Relationship Between Parenting Styles and Young Adults' Self-Concepts and Evaluations of Parents. *Adolescence*, 27(108), 915–918.
- Park, L. E., Crocker, J. ve Mickelson, K. D. (2004). Attachment Styles and Contingencies of Self-Worth. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30(10), 1243-1254.
- Pawlak, J. ve Klein, H. A. (1997). Parental Conflict and Self-Esteem: The Rest of the Story. *The Journal of genetic psychology*, 158(3), 303-313.
- Peköz, S. (2021). Yetişkin Bireylerde Benlik Saygısının Depresyon ve Anksiyete ile İlişkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Okan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Piji Küçük, D. (2011). Müzik Öğretmeni Adaylarının Empatik Eğilimleri ile İletişim Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, 2nd International Conference on New Trends in Education and Their Implications, 27-29 April, Antalya, 935-942.
- Rey, L., Extremera, N. ve Pena, M. (2011). Perceived Emotional İntelligence, Self-Esteem and Life Satisfaction in Adolescents. *Psychosocial intervention*, 20(2), 227-234.

- Rohner, R.P., Khaleque, A. ve Cournoyer, D. E. (2005). Parental Acceptance Rejection Theory, Methods, Cross Cultural Evidence and Implications. *Ethos*, 33(3), 299-334.
- Rothbard, J. C. ve Shaver, P. R. (1994). Continuity of Attachment Across The Life Span. In M. B. Sperling & W. H. Berman (Eds.), *Attachment in Adults: Clinical and Developmental Perspectives* (pp. 31–71). Guilford Press.
- Sağkal, A. S. ve Türnüklü, A. (2017). Çocukların Ebeveynler Arası Çatışmalara İlişkin Algıları: Nitel Bir Çalışma. *Ege Eğitim Dergisi*, 18(1), 376- 407.
- Sarı, E. (2007). Üniversite Öğrencilerinin Algıladıkları Ana-Baba Tutumlarının Benlik Saygılarına Etkileri. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 346, 9-15.
- Sarıca, E. (2013). Ebeveynlerin Sosyal Sorun Çözme Yönelimi ile Çocukların Benlik Algısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Saunders, H., Kraus, A., Barone. L. ve Biringen Z. (2015). Emotional Availability: Theory, Research and Intervention. *Front Psychol*, 28(6), 1069.
- Saygılı, G., Kesecioğlu, T. İ. ve Kırıktaş, H. (2015). Eğitim Düzeyinin Benlik Saygısı Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 210-217.
- Saymaz, İ. (2003). Üniversite Öğrencilerinin Kişilerarası İlişkileri ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Schutte N. S., Malouff J. M., Bobik C. ve Others, (2001) “Emotional Intelligence and Interpersonal Relations”, *The Journal of Social Psychology*, 141(4), 523-536.
- Schutte, N., Malouff, J., Thorsteinsson, E., Bhullar, N. ve Rooke, S. (2007). A Meta-Analytic Investigation of the Relationship Between Emotional Intelligence and Health. *Personality and Individual Differences*, 42, 921–933.
- Seki, T. ve Dilmaç, B. (2020). Benlik Saygısı ve İlişkisel Faktörler: Bir Meta-Analiz Çalışması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 18(2), 853-873.

- Serdaroğlu, İ. C. ve Şengül, Ü. (2014). İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Kişilerarası İlişki Boyutları ile Fen Ders Başarıları Arasındaki İlişki. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34, 105-125.
- Shirk, S., Burwell, R. ve Harter, S., (2003). “Strategies to Modify Low Self-Esteem in Adolescents”, In M.A. Reinecke ve F.M. Dattilio (Eds.) *Cognitive Therapy with Children and Adolescents: A Casebook for Clinical Practice* (189-213). New York City: Guilford Press.
- Siyez, D. M. (2012). Kişilerarası İlişkilerin Başlangıcı ve Gelişimi. A. Kaya (Ed.). *Kişilerarası İlişkiler ve Etkili İletişim* içinde. Ankara: Pegem Akademi, 62-91.
- Sungur, S. A. (2018). Üniversite Öğrencilerinin İletişim Becerileri Algısı İle Kişilerarası İlişki Boyutları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi. *Selçuk İletişim*, 11(2), 126-138.
- Sümer, N. ve Güngör, D. (1999). Çocuk Yetiştirme Stillerinin Bağlanma Stilleri, Benlik Değerlendirmeleri ve Yakın İlişkiler Üzerindeki Etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(44), 35-58.
- Sümer, N., Gündoğdu Aktürk, E. ve Helvacı, E. (2010). Anne Baba Tutum ve Davranışlarının Psikolojik Etkileri: Türkiye’de Yapılan Çalışmalara Toplu Bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 42-59.
- Şahin, N. H. ve Şahin, N. (1992). Adolescent Guilt, Shame and Depression in Relation to Sociotropy and Autonomy Paper Presented at *The World Congress of Cognitive Therapy*, June 17-23, Toronto, Canada, 1992.
- Şahin, N. H. ve Şahin, N. (1992). Adolescent Guilt, Shame and Depression in Relation to Sociotropy and Autonomy. *The World Congress of Cognitive Therapy*, Toronto, June 17-21.
- Şahin, N. H., Batıgün, D. A. ve Uğurtaş, S. (2002). Kısa Semptom Envanteri (KSE): Ergenler İçin Kullanımının Geçerlik, Güvenilirlik ve Faktör Yapısı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 13(2), 125-135.
- Şahin, N. H., ve Durak, A. (1994). Kısa Semptom Envanteri: Türk Gençleri İçin Uyarlanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(31), 44-56.

- Şahin, Z. (2018). Aile İçi Şiddet Mağduru Olan Kadınlarda Kendilik Algısı, Psikopatoloji ve Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejileri. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şirvanlı Özen, D. (2009). Ergenlerde Anneden Algılanan Kabul/İlgi ile Benlik Algısı Arasındaki İlişki: Babadan Algılanan Kabul/İlginin Aracı Rolü. *Türk Psikoloji Yazıları*, 12(24), 28–38.
- Tani, F., Pascuzzi, D. ve Raffagnino, R. (2018). The Relationship Between Perceived Parenting Style and Emotion Regulation Abilities in Adulthood. *Journal of Adult Development*, 25(1), 1–12.
- Taş, İ. (2011). Öğretmenlerde Yaşamın Anlamı Yaşam Doyumu Sosyal Karşılaştırma ve İç Dış Kontrol Odağının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Taylor, S. E., Peplau, L. A. ve Sears, D. O. (2012). *Sosyal Psikoloji*. 3.Baskı. Ankara: İmge Kitabevi, 105-138.
- Tekeli, Ş. (2018). Çocukluk Dönemi Algılanan Ebeveyn Tutumlarının Yetişkinlik Dönemindeki Aleksitimi ve Empatik Eğilim İle İlişkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tetik, S. (2018). Yetişkinlerde Algılanan Ebeveyn Tutumları ile Aşka Dair Görüşler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tezcan Hatipoğlu, Z. (1996). Ergenlik Çağındaki Öğrencilerin Benlik Tasarım Düzeyleri ile Algılanan Anne Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Theodore, H. ve Lloyd, B. F. (2000). Age and Gender Role Conflict: A Cross-Sectional Study of Australian Men. *Sex Roles: A Journal of Research*, 42(11-12), 1027-1042.
- Thorberg, F. A., Young, R. M., Sullivan, K. A. ve Lyvers, M. (2011). Parental Bonding and Alexithymia: A Meta-Analysis. *European Psychiatry*, 26(3), 187-193.

- Toptaş, M. (2018). Öfke Duygusunun Saldırgan Davranışa Dönüşmesinde Kişilerarası İlişki Boyutlarının Rolünün İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tönbül, Ö. (2020). Ortaokul Öğrencilerinin Benlik Algısı İle Empatik Becerileri Arasındaki İlişkinin Sosyodemografik Özellikler Açısından İncelenmesi. *Okul Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 3(2), 22-47.
- Tuncay, A. M. (2021). Yetişkinlerde Erken Dönem Uyum Bozucu Şemaların ve Bağlanma Stilllerinin Yaşam Doyumu ve Duyguları İfade Edebilme Becerisi ile Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Turan, Z. (2011). Ailede Ruh Sağlığı. Uzuner, Y. (Ed.). *Çocuk Ruh Sağlığı* içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 71-85.
- Turanlı, P. (2010). Orta Yetişkinlikte Evlilik Uyumu ile Benlik Saygısı ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin Saptanması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TDK (2022) Türk Dil Kurumu. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>. (Erişim tarihi: 20 Nisan 2022).
- Ulu, İ. P. ve Fıfıloğlu, H. (2004). Çocukların Evlilik Çatışmasını Algılaması Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 7(14), 61- 75.
- Uslu, Y. ve Gizir, C. A. (2019). The Predictive Role of Emotional Awareness Dimensions on Self-esteem, Social Anxiety and Depression Levels of University Students. *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 20(3), 876-890.
- Uygun, E. (2006). Psikiyatri Servisinde Çalışan Hemşirelerin Empati Beceri Düzeylerinin Belirlenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Uz Baş, A. (2012). Kişilerarası İlişkiler ve İletişimde Güvengenlik. A. Kaya (Ed.). *Kişilerarası İlişkiler ve Etkili İletişim* içinde. Ankara: Pegem Akademi, 174-194.

- Uzel, A. (2015). Evlilik İlişkisi İçerisinde Çiftler Arasında Cinsel Doyumun, Evlilik Uyumu ve Benlik Saygısı Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ünal, G. (2004). Bir Grup Üniversiteli Gençte Çekingenlik, Aleksitimi ve Benlik Saygısının Değerlendirilmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 7(4), 215-222.
- Waite, L. J., Goldscheider, F. K. ve Witsberger, C. (1986). Nonfamily Living and The Erosion of Traditional Family Orientations Among Young Adults. *American Sociological Review*, 51(4), 541-554.
- Wray Lake, L. ve Flanagan, C. A. (2012). Parenting Practices and The Development of Adolescents' Social Trust. *Journal of Adolescence*, 35(3), 549-560.
- Yalçın, H. (2014). Evlilik Uyumu İle Sosyodemografik Özellikler Arasındaki İlişki. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 250-261.
- Yaşa, Z. (2012). Üniversite Öğrencilerinde Ana Baba Tutumlarının Suçluluk ve Utanç Duyguları Üzerine Etkisi. *Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi*. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi.
- Yaşar, F. (2009). İlköğretime Devam Eden Öğrencilerin Anne-Çocuk İlişkisini Kabul Edici ve Reddedici Algılama Düzeyinin Annenin Evlilik Doyumu ve Evlilik Uyumu Düzeyiyle İlişkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yavuzer, H. (2018). *Ana-Baba ve Çocuk*. 28. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, N. (2014). İlişkiler ve Kişilerarası Güven. H. Yavuzer (Ed.). *Evlilik Okulu: Evlilikte Kişilerarası İlişkiler ve İletişim Becerileri* içinde. İstanbul: Remzi Kitabevi, 75-91.
- Yılmaz, A. (2000). Eşler Arasındaki Uyum ve Çocuğun Algıladığı Anne-Baba Tutumu ile Çocukların, Ergenlerin ve Gençlerin Akademik Başarıları ve Benlik Algıları Arasındaki İlişkiler. *Doktora Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, B. (2007). Üniversite Öğrencilerinin Kişilerarası İletişim Becerileri ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişki. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Muğla: Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Yücel, S. ve Tuzcuoğlu, A. S. (2021). The Investigation of the Effect of Emotional Availability to Parents on Self-Esteem and Interpersonal Competence in University Students. *Humanistic Perspective*, 3(1), 27-42.
- Yücel, S. (2020). Üniversite Öğrencilerinde Ebeveyne Duygusal Erişilebilirliğin Kendilik Değeri ve Kişilerarası Yetkinliğe Etkisinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yüksel, A. (2009). İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Empatik Becerileriyle Aile İşlevleri ve Benlik Kavramları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(25), 153-165.
- Zalım Başbekleyen, F. (2018). Aile ve Çocuk Arasındaki Güvensiz Bağlanmanın, Ortaokul Son Sınıf Öğrencilerinde Benlik Algısı, Sosyal Anksiyete, Depresif Belirtiler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zhou, Q., Eisenberg N., Losoya, S. H., Fabes, R. A., Reiser, M., Guthrie, I. K., Murphy, B. C., Cumberland, A. J. ve Shepard, S. A., (2002). The Relations of Parental Warmth and Positive Expressiveness to Children's Empathy-Related Responding and Social Functioning: A Longitudinal Study. *Child Dev*, 73(3), 893-915.
- Zongker, C. E. (1980). Self-Concept Differences Between Single and Married School-Age Mothers. *J Youth Adolesc*, 9(2), 175-184.

EKLER

Ek 1: Bilgilendirilmiş Onam Formu

Değerli Katılımcı,

Katılmak üzere olduğunuz bu çalışma İstanbul Kent Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı kapsamında, Psk. Dan. Gülşah Baysal tarafından Doç. Dr. Ülkü Tosun danışmanlığında yürütülmektedir. Bu çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır ve kimlik bilgileriniz talep edilmemektedir. Verdiğiniz cevaplar kesinlikle gizli tutulacak ve sadece araştırma kapsamında kullanılacaktır.

Soruları yanıtlamanız yaklaşık 10 dakika sürecektir. Lütfen her ölçeğin başında yer alan yönergeleri okuyarak sizi en iyi yansıttığını düşündüğünüz cevabı işaretleyiniz. Soruların doğru veya yanlış cevabı yoktur. Araştırma 18-65 yaş aralığını kapsamaktadır, eğer bu yaş grubunda değilseniz lütfen çalışmayı doldurmayınız aksi halde verileriniz çıkartılacak ve araştırmaya dahil edilmeyecektir.

Samimi cevaplarınız ve vakit ayırdığınız için teşekkür ederim.

Araştırma ile ilgili herhangi bir sorunuz olması haline aşağıdaki mail adresinden bana ulaşabilirsiniz.

• Yukarıdaki bilgileri okudum, bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı kullanımını kabul ediyorum.

☐ Evet

☐ Hayır

Ek 2: Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU			
1. CİNSİYETİNİZ:	Kadın ☐	Erkek ☐	Diğer ☐
2. YAŞINIZ:			
3. EĞİTİM DURUMUNUZ:	Okur Yazar ☐	İlkokul ☐	Ortaokul ☐
	Lise ☐	Üniversite ☐	Lisansüstü ☐
4. İŞİNİZ:	Serbest Çalışan ☐	Devlet Memuru ☐	
	Sigortalı Çalışan ☐	Öğrenci ☐	
	Emekli ☐	İşsiz ☐	
5. MEDENİ DURUMUNUZ:	Evli ☐	Bekar ☐	Boşanmış ☐
	Dul ☐	Diğer, Açıklayınız.....	
6. ANNE BABANIZIN YAŞAM ŞEKLİ:	Birlikte ☐	Ayrı ☐	Vefat ☐
	Diğer, Açıklayınız.....		
7. AİLENİZLE Mİ YAŞIYORSUNUZ?:	Evet ☐	Hayır ☐	
8. Babanızla iletişiminizi nasıl değerlendiriyorsunuz?	Çok Kötü ☐	Kötü ☐	Orta ☐
		İyi ☐	Çok İyi ☐
9. Annenizle iletişiminizi nasıl değerlendiriyorsunuz?	Çok Kötü ☐	Kötü ☐	Orta ☐
		İyi ☐	Çok İyi ☐
10. Diğer insanlarla kendi ilişkinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?	Çok Kötü ☐	Kötü ☐	Orta ☐
		İyi ☐	Çok İyi ☐

ÖZ GEÇMİŞ

Gülşah Baysal, 2011 yılında Adana İMKB Anadolu Öğretmen Lisesi'nden mezun olmuş ve aynı yıl Çukurova Üniversitesi'nde Psikolojik Danışma ve Rehberlik lisans eğitimine başlamıştır. 2015 yılında lisans eğitimini tamamlamış, Psikolojik Danışman olarak çalışmaya başlamıştır. Çalışma hayatı boyunca birçok sivil toplum kuruluşlarında da gönüllü olarak faaliyetlerde bulunmuş, eğitimlere katılmıştır. 2020 yılında İstanbul Kent Üniversitesi'nde Klinik Psikoloji Yüksek Lisans programına başlamıştır.

